MIRCEAELIADE
Gaudeamus
Gaudeamus este continuarea cărţii *Romanul adolescentului miop.*
Gaudeamus a fost scris „dintr-o suflare". Chiar dacă iniţial au existat câteva însemnări, nu s-a păstrat nici o ciornă a vreunei redactări anterioare.
Aşa cum arată, pe bună dreptate, Mac Linscott Ricketts, exegetul american al operei lui Eliade, „folosită cu prudenţă, partea I a romanului *Gaudeamus* este o sursă biografică valoroasă. Partea a Ii-a şi a IlI-a sunt, însă, aproape în întregime ficţiune".
Nu e nevoie de prea multă perspicacitate pentru a recunoaşte în admirabilele schiţe de portret figurile reale ale luiMihailDragomirescu, Nicolae Iorga, Nae Ionescu, Garabet Ibrăileanu.
Din când în când retrăim parcă atmosfera Bucureştilor din deceniul al treilea şi aura de poezie a Iaşilor, cunoscut în fugă în 1927.
Arta literară a celui de-al doilea volum e superioară faţă de a celui dintâi. Acest lucru este explicabil, deoarece trecuseră trei-patru ani. în această perioadă tânărul student scrisese peste 20 de nuvele şi povestiri, precum şi vreo 500 de articole-eseuri cu un conţinut variat.
Dacă în primul volum ne întâmpină o diversitate de modalităţi (în funcţie de conţinutul fiecărui capitol), cel de-al doilea se remarcă prin unitate stilistică.
Cele două volume ale *Romanului adolescentului miop* nu pot fi ignorate de cercetătorii beletristicii lui Mircea Eliade, aceasta cunoscând în timp numeroase avataruri: lirismul şi autenticitatea din *Maitreyi,* monologul interior din *Huliganii,* fantasticul cu profunde rădăcini în folclorul autohton din *Şarpele* şi *Domnişoara Christina* şi, în fine, desăvârşita sinteză a *Nopţii de Sânziene,* roman social şi filosofic, unde realismul se îmbină cu fantasticul, mitul şi simbolul.

..mele, prea albă, prea caldă... Jos, pe bulevard, treceau oameni care nu ne cunoşteau profesorii. Gândul acesta stupid mă împiedica să înţeleg elogiul filozofiei ca supremă încoronare a activităţii pământenilor. Domnul vorbea rar, clar, obositor de clar şi de rar. La sfârşitul orei, duduile îşi potoleau enervarea închizând şi deschizând genţi suspecte. Erau şi dudui care luau note. Aveau urechile mari, părul adunat sălbatec deasupra cefei palide. Zăream tineri cu atitudini de gânditori la congres. Frunţile descoperite, sprâncenele încruntate, obrajii rezemaţi în pumn.

Coboram scările, şi globurile galbene răsăreau în seară.

Pe coridoare, perechi şi grupuri. Perechile, lângă ferestre, cu ochii în toamnă. Grupurile, lângă ziduri, dispreţuiau studenţii sfioşi sau studentele cu rochii prea lungi. Grupurile întotdeauna râd; perechile tac întotdeauna.

Cea dintâi schimbare: mi-au fost simpatici sentimentalii. „Ei doar înţeleg că totul nu e decât o glumă", gândeam. De ce mă întristau hotărârile adolescenţei, întărite în ceasuri tulburi ?...

Mă stânjenea pălăria, prea mare şi prea neagră. Fratele meu a încercat să glumească: studenţii sunt poeţi şi bohemi. Dar eu aveam mansardă şi nu scrisesem niciodată versuri. Sub pălăria mare, păream mai degrabă un zugrav german. O purtam numai în ploaie. Şi toamna plouă, plouă...

Cea dintâi dovadă că adolescenţa era definitiv încheiată: nu mai scriam *Jurnal.* Totul se răfuia, de-acum, în suflet, tăinuit. O altă dovadă: ceream şi căpătăm bani pe cele ce publicam. Aveam bani mulţi şi-mi cumpăram cărţi scumpe.

...Străzile erau tot mai reci, zidurile tot mai mohorâte. Castanii îmbătrâneau cu o toamnă şi iedera ruginea printre ferestre.

Dimineaţa, sufletul mi-era clar. Seara, sufletul se tulbura. De ce mi-am uitat visurile care înfloreau şi se alungau în somn neliniştit?... ^

Pe coridor, în faţa unei uşi, seara, am lovit o duduie care m-a privit enervată. Am fost palid, apoi roşu, apoi palid. Am aflat mai târziu că pe duduie o cheamă Bibi. De atunci o salutam umilit. Bibi nu-mi răspundea. Dar de ce îi spuneam eu Bibi ?...

Nu aveam noroc. Nu-mi întâlneam colegii din liceu la nici un curs. Mă obişnuisem, însă, cu câteva chipuri. Un student basarabean,

8

înalt, spătos, bălai, aproape chel. Era înscris la Teologie, Drept şi Filozofie. Nu pierdea nici un curs şi îşi transcria notele în caiete mari, liniate. A fost la Atena, la Sofia, la Paris. Nimeni nu ştia mai mult. S-a împrietenit cu un evreu care iubea o evreică frumoasă. Era urât, dar o iubea. Am înţeles aceasta când mărturisea basarabeanului: „E aşa de inteligentă !... " trist, trist.

Mă întâlneam şi cu o studentă camă, care citea cărţi de filozofie germană şi se mândrea cu feminismul. Discuta cu oricine filozofia germană şi feminismul. Avea un început de frază foarte ciudat: „Mă rog, mă accepţi ori nu mă accepţi ?"

Feminista dispreţuia studentele frumoase şi studenţii inculţi. Am surprins un crâmpei de convorbire.

— Dacă n-au citit pe Hegel, nu-s buni de nimic;! i

— Zău?... Unul, indiscret.
— Dar mata de unde eşti ?
— Eu, domnule, sunt feministă. Altul, către vecin.
— Să fie sănătoasă...
Câteodată venea însoțită de un tânăr palid şi firav. Cei care stau în băncile din fund şopteau că e un convertit.
Mai întâlneam o fată brună, cu părul retezat pe frunte, care vorbea blajin şi învăța cuvinte latineşti până ce începea cursul. Am surprins-o într-o zi citind un caiet cu versuri. A roşit. De atunci îmi zâmbea, iar eu o salutam.
... Dacă ploua seara, după sfârşitul seminarelor, aşteptam pe coridorul cu ferestre largi. încet, încet, mi-a pierit sfiiciunea, întâlneam studenți de la Teologie, cu plete, cu bărbi tinere şi aspre. Şi studenți sărmani de la Litere, care blestemau ploaia, pentru că îşi pierdeau masa la cantină. Şi studente din oraşe depărtate, cu ochi bănuitori şi ciorapi pătați de noroi. Porneau grupuri, grupuri la cămin, cu servietele sub braț.
Când trecea ploaia, pe străzi spălate şi reci, mă întorceam acasă. Priveam ferestre luminate şi ghiceam odăi calde, intime, cu paşi moi, feminini, pe covoare blânde. Şi nu-mi îngăduiam să fiu trist.
9
m
/
** *
Toamna, cu tristefi şi amurguri, a trecut. Acum, după doi ani, amintirile sunt amare şi grele. Iar eu scriu povestirea aceasta liniştit şi înăsprit de paşii pe care i-am făcut. Şi scriu o povestire care nu e, încă, încheiată. Viafa se viețuieşte înainte, iar eu scriu ceea ce a viefuit.
II. PREŞEDINTELE
Toamna am sfârşit-o singur. Şi, deodată, la începutul lui decembrie, mansarda s-a luminat. Cădea seara, iar sus, la mine, se înstruneau coruri. Faptul s-a petrecut atât de repede... Am început să uit împrejurările în care am cunoscut pe doctorandul cu fruntea lată, cu zâmbet nervos în coiful buzelor subfiri. Mi-a vorbit, de-a lungul bulevardului, cum oraşul nu are încă un cerc studenfesc, cum trec anii universității rară ca nimeni, încheindu-i, să-i cunoască. Un bătrân vrea să-şi dăruiască averea pentru Cămin, dacă cercul ar exista... Şi cercul nu există, pentru că fiecare se mulfumeşte să-şi petreacă anii cu cei câfiva tovarăşi vechi, de care îi leagă copilăria sau liceul. Dacă s-ar găsi, undeva, o cameră pentru început...
— Am eu o mansardă.
Doctorandul s-a împotrivit; studenfii şi studentele sunt zgomotoşi, nedisciplinafi. Vor stânjeni şi obosi pe cei de acasă.
— Mansarda e a mea...
A primit-o numai pentru coruri. Ne-am despărfit în noapte, fericifi. Dimineafa, urcase treptele de lemn şi ciocănea la uşă.
— Ce de cărfi, ce de cărfi .,.
Mi-a spus de tot ce făcuse după ce ne-am despărfit; adunase cinci colegi pentru comitet, scrisese apeluri pentru studenfii oraşului, obfinuse cei dintâi bani de la bătrân, comandase la tipografie buletine de înscriere, cumpărase dosare şi hârtie. Aducea o geantă încărcată. Medicinist, socoti volumul aerului din odaie.
— Mai mult de două ceasuri, pentru cincisprezece persoane, nu se poate... După două ceasuri deschidem ferestrele... Voia să vestească, prin ziare, o întrunire şi nu găsea sală. M-am îmbrăcat, zorit, şi am plecat amândoi la directorul liceului.
/

Bătrânul încerca să se înduioşeze: venisem acum nouă ani, mic şi sfios; iată-mă acum student; am să-mi mai amintesc, oare, de directorul bătrân, un părinte al sufletului meu de adolescent ?... Doctorandul îşi muşca buzele de nerăbdare. La ce sunt bune toate acestea, acum ? fncepe o nouă viaţă, rodnică şi avântată. Ne poate da şi el o mână de ajutor ? Primeşte să ne împrumute sala de muzică pentru cele dintâi întruniri ?
— Fireşte, pentru studenţi...
A mulfumit, cald şi scurt, şi a plecat; la Universitate, la ziare, la decanat, la cantine. Pe drum, întorcându-mă singur, cu amărăciunea amintirilor directorului în suflet, am întâlnit cei dintâi fulgi.
— Decembrie...
A doua zi de dimineaţă, ferestruicile mele păreau albastre sub zăpadă. In odăiţă, frig şi tristeţi. Am adus jăratec mult şi lemne multe, albe. Lângă sobă citeam înciudat informaţia la rubrica „Universitare": *„Astăzi,* la ora 5, studentele şi studenţii care vor alcătui corul oraşului sunt rugaţi să se înscrie la sediul provizoriu din mansarda... "
Am alergat.jos.
— La cinci avem oaspeţi.
— Câţi ?
— Nu ştiu; douăzeci, treizeci. Dar se face selecţie... Unii vor pleca imediat... :»».;'»» <
Mama nu a crezut în „oaspeţi" până ce nu a văzut pe duduia care întreba.
— Vă rog, aici e o mansardă, sediu provizoriu ?...
Fireşte, era Bibi. Doctorandul nu venise. Eram nerăbdător şi mă întrebam dacă e destul de cald, dacă jeţurile sunt comode, dacă rafturile sunt curate. Bibi nu se aştepta să mă vadă şi, mai ales, să mă găsească singur.
— Numai dumneata ai venit ?...
— Eu sunt... să vedeţi...
— Aşa e, mansarda e a dumitale... ,.,,
— Tocmai. ■■*„yd'jjv. yjvufo* #f *u* >.}<•' AU> -, *ti vis*

Tăceam, stânjenit.
— Dumneata lucrează înainte; eu am să citesc ceva de aici... Luase *Corydon.* Mă înroşii.
— E *bine* ? ;; *h*
— E interesant. ' .* ■ '''''
'■.■Ci.'. . .-.;'!'' ..■■'. ■■ >'i „s'' ,i,j
— Roman? _..... .... ,,.,..-.,. •• „ , *•,,,,„.,„.
— Nu; *Gide.*
— Adică cum ?
— N-aţi cetit nimic de Gide ?
— Ba da. Un manual de *JEconomie politică.* Dezarmat, precizai.
— Acela-i de Charles Gide.
— O .' pardon .' Şi ăsta-i *Andrei.* Zâmbea, cu ochii în carte.
— Cunosc şi eu un Andrei, foarte bine, student la Politehnică. Un schior...
Aprobam.
— Da, da... , *h*
O rugai să ia loc pe un jeţ, între rafturi.
— Nu te plictiseşti d-ta singur aici ? Minţii,, prezumţios.
— Nu sunt cu totul singur.... Mă privi lung.
— Ciudat; nu pari îndrăgostit. Palid, palid.
M-a mântuit doctorandul; intrase fără să se vestească, cu geanta umedă de fulgii topiţi, cu fruntea înăsprită de frig.
— Nu mă prezinţi domnişoarei ?__

Cum era să-i spun că o cheamă Bibi ? S-a prezentat singură. I-am reţinut numele.
într-o jumătate de ceas, mansarda era plină de studenţi şi studente. Se adunase, la o masă, comitetul provizoriu. Pe aceia îi cunoşteam : doi de la Politehnică, un sublocotenent în ultimul an de Medicină, un tânăr slab şi gârbovit, care fuma mult şi-şi cântărea
13
cuvintele. Ceilalţi, străini. N-au avut loc decât prea puţine dudui, pe scaune şi pe pat. Ascultam cele ce le spunea preşedintele.
Nu era orator. îşi căuta cuvintele, dar le rostea definitiv. A amintit donaţia bătrânului. Dar cercul nu exista. Trebuie închegat, cât mai repede. Corul şi festivalul ne vor aduce bani. Vom merge cu colindele la miniştri, la rector, la Palat. Cercul trebuie să ajungă *persoană morală* şi, apoi, *persoană juridică.* Astfel, va putea primi donaţia. în acelaşi timp, trebuie să încercăm o „viaţă studenţească".
Oaspeţii mei se înflăcăraseră. Făgăduiau ajutor, muncă, entuziasm.
— Şi disciplină, condiţiona preşedintele.
Un tânăr oacheş fu desemnat dirijor. Era măgulit şi rugă pe fiecare să-şi încerce glasul. Fetele protestară.
— Noi ne cunoaştem glasul din liceu... Băieţii, obraznici.
— E mult de atunci...
O duduie albă şi cuminte se supuse.
— Do, re, mi, fa, sol, la, si...
Studentul înalt şi ţigănos, cu buze mari, care stetea rezemat de uşă, îşi dădu părerea.
— Tenor...
Râsete. Duduia se făcu roşie, mică, umilă. Interveni preşedintele.
— Domnilor, mi-aţi făgăduit...
O studentă, cu ochii negri în cearcăne, cu buzele umede şi nările tremurânde, se enervă. Avea bucle negre, retezate la ceafa şi mâinile dezgolite până la umeri.
— Domnule preşedinte, să înceapă *ei* întâi .' ,;, ,...,..... r : <j Băieţii protestară, înfricoşaţi.
— Primatul sexului frumos...
— Primatul curajului, replică o blondă.
în tumult, eu îmi căutam mansarda. Fum de ţigară, miresme de vestminte feminine, umbre. Rafturile priveau, mute. Deasupra căpătâiului, la pat, iconiţa îşi scutura frunze din coroana uscată de salcie. Mă simţeam atât de fericit şi atât de stingher !...
Intervenţia preşedintelui soluţiona dilema.
14
— Duduile vor face game, iar domnii vor coborî pentru câteva minute în curte. Băgaţi de seamă să nu spargeţi geamurile...
îi auzeam cum conspiră.
— Suntem *răciţi...*
Fetele au acceptat atunci să înceapă, dacă *ei* făgăduiesc că vor fi liniştiţi. Duduia cu cearcăne sfârşi gama corect, provocator.
— Numele d-stră şi facultatea ?
— Nonora... Drept şi Conservator. Băieţii.
— Aaa ?!
A doua zi au început repetiţiile. într-o după-amiază, fetele, în cealaltă,

băieţii. Aceasta a nemulţumit pe băieţi. Veneau târziu, fumau şi nu erau atenţi la dirijor. A trebuit să se accepte repetiţii comune. Băieţii se adunau cu o jumătate de ceas mai devreme. Unii îmi cereau politicos iertare că mă întrerup. Şi începeau să discute greva studenţească. Erau câţiva îndârjiţi, alţii purtaţi de curent, alţii împotrivă.
— Dumneata ce crezi ?
Eu nu voiam să cred nimic. îi ascultam. De cum sosea cea dintâi fată, discuţia se înflăcăra.
— Selecţia prin sex, gândeam eu.
Fetele s-au plâns preşedintelui că „se face politică". Şi preşedintele a interzis-o, ca prilej de dezordine. Dacă domnii colegi vor, să discute problema în altă parte, pe îndelete.
Repetam *Gaudeamusigitur...* Se pogorau în mansardă, prin fum de ţigară, printre cărţi, păreri dintr-un Heidelberg ce înviază. Era cald între pereţii albi, şi ne bucuram că afară ninge, şi ninge mult. Corurile străbăteau prin ferestruici şi înviorau strada. Fetele ajunseseră prietene. Se adunau în jurul sobei de zid, răsfoiau intrigate cărţi germane. Le ghiceam cum, seară după seară, sunt tot mai ispitite de mansarda mea. La început, îmi mărturiseau neliniştea cu care păşiseră într-o odaie scundă, fără covoare, cu rafturi multe şi ţigări fumegând. Era atât de nou, de nebănuit... Se surprindeau, apoi, dorind ceasul repetiţiei. Era „simpatic". Poate visau, poate îşi aminteau romane, sau poate nădăjduiau...
15
#
Nonora era tot mai provocatoare. Nu alegea. Zîmbea fiecăruia, accepta cât de mulţi curtenitori, îşi lăsa admiraţi cu pleoape apropiate genunchii, sânii, umerii. Supăra fetele, pentru că *cerea* în fiecare seară tovarăş care s-o conducă acasă. Sedusese şi pe preşedinte, care acum o întreba, în discuţii:
— Domnişoara Nonora ce crede ?...
Într-o după-amiază, am văzut cum se lăsa sărutată,. la capătul scării, de un student frumos şi prost.
— Eşti obraznic... mi-ai luat tot *rouge-ul* dupe buze...
— Atât ?
Se împrietenise cu Bibi. Veneau împreună la repetiţii.
— Cine îmi scoate şoşonii ?
Poate vorbise şi pentru mine. Se aplecau cinci tenori.
— încet, încet!... N-am oferit decât şoşonii .'...
Favoriza pe Radu. Ii întâlnise într-o seară la mine, şi poate i-a plăcut urâţenia lui de miop voinic şi cinismul celui care se lasă stăpânit de soartă. Radu era singurul prieten de care nu mă despărţise toamna. Pe ceilalţi îi vedeam rar, şi comentam lucruri neînsemnate. Erau furioşi că îmi înstrăinasem mansarda unui cerc de necunoscuţi.
— în curând ai să ajungi antisemit ...
Păstram aceeaşi intimitate în vorbă. Dar eu îmi căutam prieteni noi. Radu îmi era aproape un prieten nou. Descopeream în el, după ce ne despărţeam, atâtea daruri pe care nopţile sfârşite în cârciumi nulenăruiseră...
Şi Radu venea în fiecare seară la mine, de când aflase că vine Nonora. O întovărăşea numai el acasă. Nonora îl prefera studenţilor, pentru că era inteligent, cinic şi „spiritual". Ceilalţi erau frumoşi şi vulgari. Continua,

totuşi, să se lase îmbrăţişată de toţi cei care îndrăzneau. Săruta cu buzele desfăcute, cu capul răsturnat. Se plângea apoi că „sălbatecii îi luau tot *rouge-ul".*
Bibi mi-a prezentat pe Andrei: înalt, spătos, brun, cu priviri de muncitor ambiţios. Voia să ajungă inginer şef. Inteligent şi volubil, se prefăcea curios de ştiinţă, dar îşi ascundea cu greu ambiţia. El voia să ajungă inginer şef. Mi s-a părut că Bibi îl iubeşte. M-a

întrebat a doua zi cum îl găsesc ? L-am lăudat, fireşte. Bibi s-a trădat.
— Ai văzut ce sprâncene are ?...
La cea dintâi întrunire am mai cunoscut sumedenie de studenţi. Nu credeau în făgăduielile preşedintelui: persoană morală, juridică, cămin, colonie. Se simţeau însă bine în acea sală de muzică, alături de atâtea fete frumoase şi băieţi deştepţi. Preşedintele izbutise să capete semnătura rectorului pentru un act însemnat, izbutise să smulgă o subvenţie de la Prefectură şi aprobarea pentru colinde, festival, tombolă. Avea întotdeauna geanta plină şi era întotdeauna grăbit. în mai puţin de douăzeci de zile alcătuise un cerc recunoscut, înscrisese membrii, găsise sediu provizoriu, împărţise sarcinile comitetului. îşi pregătea, în acelaşi timp, teza în laboratorul de balneologie, cu halat alb şi fruntea încreţită.
Membrii îi erau recunoscători pentru un singur lucru: că le dădea prilej să se întâlnească şi să se amuze. Studentul înalt, care stă totdeauna lângă uşă, a fost poreclit „Gaidaroff'. E singurul care întrerupe lectura proceselor verbale ale şedinţelor de comitet, fără să fie chemat la ordine. Colegii l-au îndrăgit şi îl bat cu bulgări după fiecare repetiţie.
La a doua întrunire s-au plătit cotizaţiile. Un fapt care m-a uimit: n-a protestat nimeni. După ce s-a sfârşit adunarea, am trecut toţi pe terenul de fotbal, vecin liceului, ca să ne batem cu zăpadă. Loveam îndârjit, cu deosebire în preşedinte, care interzisese mănuşile şi bulgării prea pietroşi. Taberile s-au despărţit în câteva clipe. La dreapta mea lupta Nonora, apărându-se cu servieta, chiuind, îndemnând, blestemând. Aplecându-mă să strâng bulgări, simt zăpada pe gât, pe păr. Nonora râdea provocator, cu capul răsturnat.
— Dumneata trădezi...
— Spune-mi Nonora... ;,»«; .:-,,*;,' ■: î<.
— Dacă mă răzbun şi te îngrop în zăpadă ? ■:«w^ De vie ?
— Uite, am glumit. M-ai iertat...

m
Tremuram. Se lăsase frig peste zăpadă. M-am întors acasă cu paşi uşori. Aş fi alergat. în mansardă am privit oglinda mult, mult. M-am hotărât să-mi las părul lung, să-mi îngrijesc fafa şi să-mi cumpăr gulere albe.
Citeam, dar sufletul meu nu mai era al cărfilor. Ceea ce înfelegeam şi simfeam din cărfi, însemnam pe hârtie, cu creionul. Munceam ca la împlinirea unei datorii sau a unui obicei. Mă gândeam tot mai rar la mine însumi. Evitam să mă adâncesc, să mă întreb, să răspund.
Pentru că părăsisem disciplina *Jurnalului,* îmi îngăduiam să mă contrazic fafă de mine, zi de zi. Nu urmăream nici o idee intimă. Lecturile nu mă nelinişteau. Le închideam în creier, în ceasul când începeau repetifiile.

Viefuiam o viată nouă, ispititoare. Descopeream zi după zi cum să ajut duduile la îmbrăcat, cum să răspund modest şi politicos laudelor aduse bibliotecei, cum să zâmbesc, cum să-mi îndulcesc asprimea privirilor.
Austeritatea adolescentei se risipise în toamnă. Uitam cu mulțumire tulburările care altădată îmi scurtau nopțile. Părăsisem ambițiile cu care învinsesem liceul. Mă simfeam atât de fericit în mansarda mea plină de tineri... Pierdeam tot mai multe nopți cu Radu. Vorbeam despre Nonora. El o sărutase; săruta pătimaş, muşcând buzele. Eu mă prefăceam nepăsător, păstrând masca sufletului vechi, care se năruia fără să-i înfeleg împrejurările.
Mâ deşteptam diminețile tot mai târziu. Mă aşezam la masă ca un funcționar care aşteaptă fluieratul fabricilor. Citeam, citeam. S-ar fi spus că cineva mă însărcinase să-i rezum anumite cărfi. Rezumam corect, fără grabă. Adunam fişe în cartoane. Şi mă surprindeam gândind gânduri obraznic de streine fişelor.
Noapte cu colinde la Patriarhie şi la Palat, îngrămădiți în maşini mari, fetele în costume muscelene, noi aprinşi de vinul patriarhului şi îmbătați de izbândă... Şi regele care ne întrebă, pe fiecare:
— Tdumneata ?..,
— Chimia industrială, Majestate...
Şi masa cu belşug boieresc de la Patriarhie, şi Gaidaroff care se întreba câte țigări putem pune în buzunar, şi Nonora care se înecase cu un cataif, şi preşedintele care râdea fericit şi sorbea pahare cu vin roşu, şi dirijorul care ne felicita ...
18
\
Am colindat, tot mai bine dispuşi, la trei miniştri, un filantrop, un director de ziar şi la decan. După miezul nopții, maşinile ne-au lăsat în fafa unei curfi ciudate. Era surpriza preşedintelui: o sală, la un prieten, cu pregătiri pentru petrecere până dimineafa. Exclamafii, uimire. Mă aflam între Bibi şi Nonora. Bibi descoperise un plic de carte de vizită şi se distra scriind pe margini întrebări. „La ce te gândeşti ?" Nonora răspunse: „La cel care trebuie să moară." Eu am adăugat: „Când ?" Nonora scrise: „Acum." Bibi era înciudată: „De ce ?" Eu citai fdinj Coşbuc: „Nu cerceta aceste legi... ." Nonora: „Eşti nostim."Bibi: „Numai atât ?" Eu: „Sufăr." Nonora: „Minfi." Eu: „Ai ghicit." Bibi: „în prudență stă fericirea." Eu: „Zău ?" Bibi: „Obraznicule .'" Nonora: „împăcafi-vă." Eu: „Nu mai avem loc pe plic..."
Spre dimineafa, cu zăpada înghefată sub stele, am întovărăşit duduile acasă. Noaptea trecuse atât de repede... Se statorniciseră perechi, care îşi aruncau glume cu tâlc. Gaidaroff îşi fumase toate figările lângă o studentă în Farmacie, mică, ochi drăcoşi, sâni ispititori. Preşedintele, în capătul mesei, emofionat:
— Domnişoarelor şi domnilor... Băiefii, entuziasmafi:
— *Vivat profesores...* Bibi, zâmbind:
T~ '•'•'?• i% ■AiKtbhÂ. V-\ •VMW. '■■ ' • ii/ t tfVhtifo
— Eu, aş... O blondă:
— Eu m-am întristat stupid... Haide acasă... Nonora:
— Mă plictisesc. Radule, caută-mi şoşonii...
Radu suferise toată noaptea, între două studente care vorbeau cu vecinii. A fost fericit că 1-a chemat Nonora. A condus-o acasă, braf sub braf. Eu am

întovărăşit pe Bibi şi căutam fraze în care să-i pot spune: *tu,* fără să roşesc. Izbuteam.

*   *

Zile stăpânite de viafă. îndoieli şi reculegeri nu ajungeau în suflet. Şi eram fericit, în început de iarnă albă.

in

• /

i:

III. NONORA

Nu găseam prilej să-mi surprind tulburarea. Ceasurile erau tot mai puţin ale mele. Le împărţisem: cărţilor şi cercului. Cărţi se adunau, multe. Cercul se însufleţise. Ne întâlneam, încă, în mansardă, pe înserat. Pregăteam balul şi festivalul. Duduile îşi căutau tovarăşi pentru tombolă. Preşedintele semna tot atât de multe hârtii şi compunea tot atâtea proiecte. Vicepreşedintele, cel de la Chimia industrială, palid şi calm, cerceta propunerile cu zâmbet şi logică glacială. Nu se entuziasma, nu vorbea, nu se lăsa copleşit de efuziuni colective. Zâmbea după fiecare discurs.

— Acum, să examinăm şi teza contrarie...

îl enervau retorica şi cărţile lui Nicolae Iorga. Atât. Bibi se gîndea tot mai mult la Andrei, şi tot mai prietenoasă se arăta faţă de mine. A primit cea dintâi să petrecem noaptea Sfântului Vasile, împreună cu „elita", la mine, sus. Nonora, surorile bune de la sopran, poreclite „Florenţa", două mediciniste sentimentale, blonda Măriuca, Gaidaroff, comitetul, câţiva de la Drept, Radu, Andrei erau invitaţii. Preşedintele a hotărât suma pe care trebuia s-o depună fiecare pentru sticlele de şampanie.

în ajun m-a vizitat un student spătos de la Politehnică, cu zâmbet umed şi cu ochi pistruiaţi. Mi-a spus că e membru în cercul nostru, că şi-a plătit cotizaţiile şi vrea „să petreacă revelionul" cu noi. îmi vorbea intim, cu glas de bas cinic, şi-mi spunea „şefule". Fireşte, am acceptat. La plecare, clipind din ochi:

— Jocuri au să fie ?

ar r— Nu ştiu; preşedintele...

— Ce preşedinte, şefule ? ! *Jocuri de societate,* pupăm ca leii!...

%

Seara „şeful" a venit cu un tânăr livid şi serios, pe care ni 1-a prezentat: Gabriel.

— Noi îi zicem „Malec". E student şi el, săracul, la Drept. Râdea familiar. Apoi, către Gabriel care nu îndrăznea să treacă pragul:

— Mă „Malec", mă ! Hai, bă, studenţeşte !..,

în mansardă se făcu, dintr-o dată, tăcere stânjenitoare. Fetele se adunaseră lângă sobă şi aşteptau. Comitetul era încurcat. Eu zâmbeam şi ofeream scaune noilor-veniţi. Nonora îi privea provocator. „Şeful" uitase să-şi scoată galoşii, cu ochii la eşjB.îyi

— Domnişoara e studentă ? -Nu.

— Păcat, am fi fost colegi. Fetele râseră. Gaidaroff interveni.

— Nu suporţi vizitele fără galoşi ? ••;; f B> ;-.,J ;< .; u,:> '•; „Şeful" hohoti, fericit.

— Eşti *bun !* Ce zici, mă „Malec" ?
„Malec", livid şi serios, privea pe Nonora. Fu ajutat să-şi desfacă paltonul. Se aşeză pe scaun, fără să mulţumească. Iarăşi tăcere.
— Pe mine mă cheamă Gabriel...
— Ştim, ne-o spuse domnul...
— Elefterescu, Elefterescu... *Iţi* place, mă „Malec" ? îmi uitară numele.
— Ca la Cluj, mă, cu ungurii. Mă iertaţi ... era să-i înjur... Aşa-s eu, patriot. Tată-meu, spaima jidanilor... Sunteţi antisemiţi?...
Verva domnului Elefterescu ne stânjeni. La răstimpuri, eu riscam **câte un: „Da, da..."**
„Şeful" ne-a vorbit de bătăile lui, la Cluj, cu sublocotenenţii.
— A fost lată rău. O dată eşti student ! Unuia i-am zis numai atât: „Mă !" ... A fugit, săracul. Râdea măgulit.
— Eu nu-s omul să mă dau înapoi când e vorba *de* patriotism!... Noi aprobam. „Malec" privea pe Nonora, fix, resemnat, livid.
O enerva. întorcea ochii, schimba scaunul, se prefăcea plictisită. „Malec" o privea, calm.
— De ce te uiţi, domnule, aşa la mine ?
21
*****
întrebarea izbucni înfuriată. Domnul Gabriel tresări şi întoarse capul ordonat, fără să răspundă. „Şeful" făcea haz.
— Aşa-i că-i nostim ?... Am spus eu c-o să petrecem bine... Studenţeşte !,.. Auzeam şi de şampanie. Aia la miezul nopţii. Nu vă dau voie mai înainte, nici mort ! Eu beau două pahare, să ştiţi. Nu mă cunoaşteţi... Ce zici, mă „Malec" ?...
S-ar fi spus că „Malec" se încorda să zîmbească. Nu izbuti decât să-şi frece pleoapele şi să-şi subţieze buzele.
— Aşa-i firea lui, tăcut. Azi e mai vorbăreţ, încă... să-1 vedeţi când îl ceartă nevastă-sa... Rumoare.
— E căsătorit ?...
-— Da, din liceu... Şi are o nevastă frumoasă... *Paria d'italiano con me e con altri...*
Mansarda se însufleţi într-o clipă. Fetele îşi ascundeau anevoie interesul cu care priveau pe domnul Gabriel. Preşedintele se lumină. Gaidaroff se apropie şi îi oferi ţigări. Domnul Gabriel se făcu palid, aproape cadaveric. Situaţia era ciudată, cu nelinişti comice, groteşti, tragice. „Şeful" râdea.
— O nevastă... Şi bine a făcut: are acum casă, masă, ce-i trebuie... El la slujbă, nevastă-sa la Universitate... fericiţi...
Domnul Gabriel făcu iar eforturi să zâmbească. Nu izbuti. începu atunci să privească, îngheţat, pe Nonora. Privire iritantă, care tulbură, insinuează spaime de coşmar, deprimă, nimiceşte siguranţa. Nonora se ridică de pe scaun.
— Eu plec.
Domnul Gabriel avu o zguduire pe care nu i-o bănuiam în seninătatea lui glacială. Se scutură. Apucă paltonul, pălăria şi fugi. N-am avut nici timpul să-i aprind lampa pe scara de lemn. îl auzeam, înspăimântat, cum alunecă, trosnind treptele.
— Ce făcuşi, mă „Malec", mă ? Unde plecaşi ? Stai, mă, să petrecem cu

studenții... şampanie, jocuri, mă !...
„Şeful" se întoarse zâmbind.
— Aşa face el... Dar îi băiat bun...
începu să vorbească. îl ascultau toți, înciudați. Radu fuma mult, Nonora era enervată. Şopti.
— Ăştia ne-au stricat petrecerea !.,.
TI *11*
Atunci se auziră bulgări moi în geam. Aplecându-mă, zării prin fereastră pe „Malec". Domnul Elefterescu îi făcu semne. Ne priveam unii pe alții, fără să înțelegem.
— Plânge, săracul... Mă duc eu. ;., Mi se păru atunci că în mansardă se făcuse frig. înfundai lemne
în sobă. „Şeful" strânse câteva mîini, zâmbind trist.
— Păcat de şampanie...
După ce am auzit poarta închizându-se, jos, în curte, am răsuflat. Preşedintele era furios.
— Cine i-a adus, domnule ?...
— Sălbateci...
— „Malec" suferă de un început de idioție... Vicepreşedintele îşi rosti părerea domolit şi clar.
— Asta i-a venit, cred, din însurătoare...
N-am izbutit să uităm aventura decât aproape de miezul nopții. S-a risipit din mansardă atmosfera de straniu grotesc, pe care o lăsase tonul şi privirile lui „Malec", şi verva suspectă a d-lui Elefterescu, student la Politehnică. Mâneam şi umpleam pahare cu vin roşu. Gaidaroff se aşezase lângă Măriuca, Radu lângă Nonora, medicinistele între membrii comitetului, „Florența" între cei de la Drept, Bibi între mine şi- Andrei. Bibi era cea mai tulburată de vizită şi de concluzia acră a vicepreşedintelui. Se întristase şi privea pe Andrei, numai pe Andrei.
După şampanie se acceptară jocurile. Eram toți prea veseli, g« ghiceam urmările unei încercări ciudate, expansivitatea crizei depăşite, un surplus de energie care trebuia cheltuit.
S-a întâmplat faptul de care mă temeam de la începutul jocului: să sărut pe Nonora... Şi ceilalți care savurau spectacolul, socotin-du-mă timid...
Nonora era calmă; îi luceau la răstimpuri ochii ca un tăciune, apoi se adumbreau trişti. :. '»> •;
— Haide, începe... nu mă plictisi...
— Pe frunte ?
— Dacă eşti pervers...
— De câte ori ? încercam eu să prelungesc.
— Tu începe, îți spun eu când să te opreşti.
... Şi ceilalți care se desfătau... Cum era să le spun că eu nu >t săruta *astfel pe* Nonora ?
— Una... două... trei... cinci... nouă... cinci... patru... imărau băieții. Nonora mă opri obosită. Râdea.
— Nu ştii...
Eram tulburat, furios. Trebuia să mă apăr, şi nu izbuteam să ep fraza.
— Cu public, fireşte că nu ştiu...
— E inutil; te lauzi...

M-am deşteptat, dimineaţa, întristat. Aş fi vrut să însemn în-n caiet cele ce se petreceau în suflet. Pierdusem, însă, obiceiul *ralului.* Ş-apoi, nici nu înţelegeam nimic. Lăsam să mă poarte a, cercul, preşedintele, Nonora, Bibi... Am adormit iar. Am t vise stranii, cu bărbaţi care mă strigau: „Şefule, şefule, te imă «Malec !»"...
re vedeam aproape în fiecare zi. Nonora aducea cele mai multe
;te pentru tombolă. O întovărăşea Radu, încărcând pachetele
îsură şi aprinzându-şi nemulţumit ţigară de la ţigară. Radu
nua să adoarmă în zori, dar nu lipsea de la nici o întâlnire cu
>ra. Când rămâneam singuri, îmi lăuda ochii Nonorei, buzele,
■le, şoldurile, pieliţa. îmi povestea mângâierile, reţinute de
ui ei, deasupra genunchilor, la cinematograf; sărutări prin
iri, pe străzi dosnice. Toate acestea nu mă tulburau. Mă
sau ca un fapt nou şi ciudat. Nonora, care bănuia indiscreţiile
idu, mă privea provocator în ochi. încerca să mă supere,
lu-se în mijlocul vreunei anecdote:
El nu înţelege...
am că Nonora nu crede ceea ce spune. Dar mă umileau le blajine ale fetelor şi superioritatea vulgară a băieţilor. Şi, te acestea, suportam situaţia cu un amestec de plăcere şi ;ală, pe care nu-1 înţelegeam. Aş fi putut rămâne într-o seară cu Nonora, să mă apropii, s-o îmbrăţişez barbar şi s-o sărut
<
aspru, lung, înăbuşitor pe gură. Ştiam că mai mult *nu se poate.* Ascultasem de atâtea ori tânguielile lui Radu; cum îl aţâţă, cum îi râde fierbinte aproape de obraji, cum îl sărută, cum se lasă mângâiată, cu dinţii strânşi, dar cu pumnul pe mâna lui umedă, ş-apoi îl vesteşte, zâmbind drăcesc: „Acum ajunge ! Hai, marş!"...
Aş fi putut face şi eu acelaşi lucru. De ce îl evitam, rezumân-du-mă să fiu socotit un exemplar ciudat de puritate, de nevinovăţie, când suportam şi eu aceeaşi mediocră viaţă sexuală ca toţi ceilalţi purtat de întâmplări?...
Nu-mi înţelegeam pornirea către Nonora. Când mi-a spus cea dintâi oară pe nume, am fost fericit. N-am avut curaj să mă întreb dacă mi-e dragă. Dar simţeam că *altceva* mă ispiteşte şi mă desfată în apropierea ei. Ştiam cât de anevoie izbuteam să citesc nemţeşte după ce pleca Nonora. Mi-aminteam atâtea pagini neînţelese, din pricină că păstram în nări încă prea proaspătă mireasma ei şi în ochi se furişau scenele povestite de Radu.
Mi-era teamă de ea, şi o doream. Surprinzându-mă dorind-o, eram umilit, mă mustram, mă insultam. Treceau câteva ceasuri, şi iar mă descopeream aşteptând-o.
în dimineaţa festivalului a venit la gară, enervată de rolul pe care-1 juca în piesă. Nu izbutise, încă, să şi-1 înveţe. Cu Radu a băut patru coniacuri în restaurantul gării. Nu 1-a lăsat să plătească.
— Tu ai să-mi plăteşti capriciile la bal. Poate vrei să mă scoţi *regină...*
Radu fuma enigmatic şi-i şoptea la răstimpuri. ,
— Eşti apetisantă...
— Eşti un nesuferit !
— îţi tremură nările...
— Vei fi crezând că din pricina ta ?
— Fireşte...

— Eşti urât.
— Ştiu; dar mă placi... Nonora se prefăcea că râde.
— Semeni cu un ocnaş: şi urât, şi miop, şi vulgar...
— Mă placi...
— Eşti enervant şi te repeţi. Fugi de aici; nu mai ai nici un haz... „x • ...
25
#
Bibi era indispusă că lipsea Andrei. Gaidaroff purta trusa cu machiaje. Preşedintele, cu ochii vii sub fruntea obosită, alerga; lăzile cu obiecte pentru tombolă, lada cu costume, bilete pentru membri, servieta cu acte... Comitetul încercă, fără să izbutească, să organizeze convoiul. Am ocupat, zgomotoşi, un vagon. Dirijorul însinuă un cor; fu respins de insurgenţi, care preferau §ă glumească în faţa ferestrelor.
Am lucrat trei ceasuri ca să decorăm sala cu brad şi panglici inelate de hârtie. Pianul era dezacordat, cu trei clape lipsă. Iar eu trebuia să cânt din Grieg...
Masa, în restaurantul pustiu, într-o sală caldă şi înviorată de neastâmpărul nostru. Nonora se aşezase între mine şi Radu.
— Puneţi-mi vin ! Puneţi-mi vin !...
A jucat la festival mai bine decât am socotit noi. După lăsarea cortinei înguste, s-a refugiat în odăiţa vecină şi a cerut ţigări. Aveam eu o cutie şi mă pregăteam să i le dau, dar Radu i-a întins mai înainte cutia lui. L-a sărutat pătimaş, în faţa noastră. Radu s-a îmbujorat, dar nu şi-a pierdut calmul.
— Sărutam pe oricine îmi dădea ţigări,..
Preşedintele, încurcat, a trebuit să uite; jucase prea bine. Fetele se prefăceau supărate. Numai Bibi, tristă, o apăra.
— Aşa răsplăteşte ea... Gaidaroff, în taină:
— Tata e de vină, că nu m-a lăsat să fumez...
Balul... Provincialele rău fardate şi concurentele la premiul de frlimusefe, şi familii care consumă multe sticle cu sifon, şi logodnici cu haine negre şi pantofi prea strâmţi, şi sublocotenenţi care spun, ironici: „Domnişoara e pansivă"...
Preşedintele îmi încredinţase supravegherea locului celui mai greu: garderoba. Trebuia să clasez patru sute de paltoane, mantouri, pălării şi perechi de galoşi, pe două mese. Răspunderea era mare. Gaidaroff îmi da ajutor şi potolea, glumind, nerăbdarea celor care aşteptau cu paltoanele pe braţ să le vină rândul. Aproape de ceasul zece, apare — protestând că e student şi nu trebuie să plătească — domnul Elefterescu. ,;>,
26
— Bine, şefule, nu mă anunţaţi şi pe mine că *avem* bal ! De-abia am prins ultimul tren. N-am avut nici timp să trec pe la „Malec". Săracul, ce rău o să-i pară...
Eu l-am trimis în odaia noastră, vecină sălii de dans şi vecină garderobei. Râdeam cu Gaidaroff de plăcerea cu care va |î întâmpinat „Leul". Atunci apăru Nonora.
— închipuiţi-vă, îmi spune *tu...* E revoltător, îl întrece pe „Malec"!... Eu îl *bat\...*
— Exagerezi...

— îl bat, vă spun că îl bat... Pe el şi pe „Malec"... Cine le-a spus, domnule, că avem bal ? De unde i-aţi mai scos, frate ?...
în timp ce noi ne desfătam de mânia Nonorei, apărură din sală Radu, vicepreşedintele şi Măriuca. Erau tulburaţi.
— Ştiţi că a venit prietenul lui „Malec"... Numai de el vorbeşte.., Ne-a exasperat...
— Spune că „ce rău o să-i pară"...
— Şi la toată lumea spune *tu...*
— Şi.e obraznic, adăugă timid Măriuca. Pe mine m-a făcut „găinuşă". Semăn eu cu o „găinuşă" ?
Gaidaroff, curtenitor:
— Vai de mine...
Vicepreşedintele căuta o soluţie practică şi discretă să-1 elimine. . Nonora prinsese curaj. ;y- — Eu îl *bat*!
— Fii prudentă, ne-am grăbit s-o sfătuim noi. în clipa aceea intră şi preşedintele, nervos.
— Ştiţi că a venit... ăla... prietenul lui „Malec"...
— „Leul", ştim...
— De ce l-aţi lăsat, frate, să intre ? Se duce la fiecare şi-i povesteşte cum a cunoscut el pe „Malec". Şi râde singur, şi bate din palme... Ne-a compromis cercul...
Eram toţi furioşi, dar nu ne puteam stăpâni să nu admirăm situaţia de vodevil, comică şi ciudată, pe care ne silise s-o acceptăm, pentru a doua oară, domnul Elefterescu. Eu râdeam fără nici o părere de rău şi făgăduiam preşedintelui să scriu o comedie cu aceşti doi prieteni stranii.
O duduie din localitate mă întrebă blînd şi jenat.

27

*****

— Vă rog... e adevărat că studentul care stă la masa primarului a cunoscut pe „Malec" sau e farsă ?
Nonora i-a explicat înfierbântată legăturile dintre artistul de cinematograf şi prietenul d-lui Elefterescu. Nu trecu mult, şi intră chiar „Leul", îmbujorat de vin.
— E prea cald aici, fraţilor... Deschideţi geamurile... O să răciţi... Aşa a răcit şi sora lui „Malec"...
Nu avu nimeni curajul să înceapă. Naturaleţea „şefului" dezarma. Se apropie de Nonora şi clipi ştrengăreşte din ochi.
— Te-ai dat cu jidanii, hai ? Interveni preşedintele.
— Fără politică, te rog, şi fără obrăznicii. Domnişoajf» e indispusă ...
— Ţi-o dispun eu, şefule... Că doar n-o fi amorezată...
Vicepreşedintele începu o frază în care punea două premise, politicos şi reţinut.
— Aşadar, concluzia...
— Ia lasă gluma, şefule ! O dată suntem studenţi...
Nonora se îmbrăcă mâniată, spuse „noapte bună" şi plecă. Radu şi cu mine alergarăm în stradă. N-a voit cu nici un chip să se întoarcă.
i/f
— Mă tortureaza... e obsedat cu „Malec" al lui... îl văd,,, e *aici...* Sunt nebuni amândoi, ascultafi-mă pe mine... Sau e beat...
Radu a voit s-o întovărăşească acasă. Nonora m-a acceptat pe mine. Am

aşteptat în gară trenul de unsprezece şi un sfert. Nonora a cerut lichior şi cafea. I-am oferit cutia cu ţigări. Părea că nu-şi aduce aminte.
— Iar sunt plictisită... De altfel, ţigările sunt proaste, şi tu degeaba aştepţi să te sărut, mai ales fără public şi fără adversari.
Atunci i-am apucat mâna şi am muşcat-o sălbatec. Ochii i-au sticlit în cearcăne; tremura. Şi-a ascuns muşcătura sub batistă. Tăcere. Mă zăriseră câţiva călători, care nu-şi mai luau ochii deasupra noastră [sic!]. Nonora nu părea stânjenită; fuma şi umplea păhăruţul cu lichior. O admiram cât e de rezistentă.
— Poate ştii să şi săruţi...
28
întrebarea fu şuierată cu buzele şi cu ochii.
— Da.
— Păcat. Nu mai eşti interesant...
Ştiam că se preface. Mă apropiai mult de ea, mai mult ca niciodată. Nu ştiam ce să-i spun. Nu ştiam nimic; nici cum s-o privesc, nici cum să-mi păstrez mâinile, nici dacă trebuie s-o mai muşc.
— Nonora !...
— Te afectezi ...
Cele două ceasuri, în tren, le-am petrecut neliniştit, stăpânin-du-mă să n-o sărut, să n-o îmbrăţişez. Mă întrebam la răstimpuri, fără să ştiu dacă eu *voiam* să mă întreb sau dacă întrebarea mă stăpâneşte: o iubesc ? Nu puteam răspunde. Dar mă simţeam trist, trist când răspundeam: o iubesc... Mi se părea că alături de răspuns încolţeşte o nouă întrebare: aceasta e dragostea *1...* Şi iarăşi mă gândeam: nu ! nu !...
Nonora era plictisită şi fluiera. îmi spuneam cât de mult va trebui să mă schimb ca să-i plac; să ştiu glume, s-o conduc la spectacole, să ştiu să-i apuc braţul, fără să-mi încurc paşii, să-i vorbesc curtenitor în public, fără să mă stânjenesc, să fiu îndrăzneţ, să învăţ dansurile, să-mi croiesc haine la magazine de pe Calea Victoriei, să-mi părăsesc cărţile, să pierd prietenia lui Radu...
în gară abia am mai găsit trăsuri. Nonora era gânditoare. îmi vorbea mult mai blajin. în sufletul meu izvorâră atunci chemări uitate, din adolescenţă, din anii când scriam *Jurnal.* Cineva strigă, înlăuntru-mi: voinţă, voinţă, voinţă !... Sufletul mi se lumină ca după o regăsire. Dar lumina era palidă şi tremurătoare. Nonora îmi vorbea blând şi cald. Ş-apoi, iar a tăcut.
în mine, chemările creşteau, creşteau. îmi vedeam anul fărâmiţat din pricina Nonorei. Şi cel puţin dacă mi-ar fi dragă. Dar nu mi-e dragă. Mă tulbură, numai.
Aproape de casă, Nonora îmi şopti, cu gura aproape.
— Mâine vin iar la tine...
— Poate să nu fiu acasă.
Zâmbeam. Nonora mă privi, fără să se supere, fără să se încrunte.
29
m
— Devii interesant ...
Am plătit birjarului, care s-a depărtat cu urechea la pândă. Simţeam nevoia să *spun:* „Nonora, mă plictisesc eu acum. Am nervi şi am sânge. Tu mă enervezi fără a fi cel puţin o femeie fatală. Şi nu e nici cazul *La femme et le*

pantin. Rămânem prieteni. Dar la cinematograf cu tine nu merg şi nici n-am să te văd prea des. Mă consumi inutil. De altfel, am de lucru... "
Nonora păşea lângă mine. O bănuiam neliniştită.
—- Vorbeşti nişte absurdităţi... Şi tu, şi Radu sunteţi bolnavi: vă socotiţi irezistibili. Poate crezi că voiam să te seduc, nu ? Veneam la tine să te văd în treacăt, atât. Nu poza în victimă. Puteai fi mai politicos, dacă aveai de lucru...
Nu ştiam ce să răspund. Ne-am urat „bună seara" reci şi rezervaţi. Pe străzi, întorcându-mă acasă, îmi era ciudă şi mă simţeam totuşi fericit. „Am voinţă, am voinţă !" mă minţeam eu.
De atunci, Nonora n-a mai bătut la uşa mansardei.
Pe d-1 Elefterescu l-au eliminat cu un mijloc riscant: i-au dau să bea rom şi vin alb. A cântat singur *Gaudeamus* în restaurant, a început să plângă, a jurat că iubeşte pe Nonora şi a făgăduit să înscrie în cerc pe soţia şi sora lui „Malec".
Stăteau lângă el Gaidaroff şi Radu, ca să nu spargă paharele. Preşedintele a cerut personal scuze familiilor la care se aşezase „Leul", întrebând:
— S-teţi antisemiţi ?
După miezul nopţii a început să vorbească italieneşte cu Gaidaroff. Sfârşea toate frazele tânguindu-se:
— *IIpovero,* „Malec"...
A învinuit Cercul că nu ştie să petreacă „studenţeşte": trebuiau să reţină pe Nonora şi s-o pedepsească silind-o să-1 sărute. Apoi, trebuiau să interzică dansurile, iar publicul să joace hora. Se oferea să cânte el, dacă l-ar fi acompaniat Nonora. A povestit numeroase anecdote cu tatăl lui „Malec", care ştie să cânte din flaut. Râdea atât de puternic de cele ce povestea, încât a trebuit să-şi scoată gulerul. A voit să intre în sală şi să vorbească publicului. Ca să-1 reţină, Radu 1-a călcat pe picior. D. Elefterescu a început să plângă şi apoi a insultat pe preşedinte, în lipsă, numindu-1 „jidan".
După două sticle, a adormit.

IV. INTERMEZZO
A fost o iarnă întunecată şi neliniştită pentru mine. Vreme de două luni, din ceasul când întâlnisem pe preşedinte până în noaptea despărţirii de Nonora, mă călăuzise un strein. Simţeam aproape organic cum mă modific sub înrâurirea oaspeţilor mansardei mele.
Ajunsesem incoherent, dezorientat şi stăpânit de slăbiciuni, ca toţi tovarăşii de cor. Mă gândeam prea mult la Nonora, şi gândul acesta nu-mi îmbogăţea sufletul, ci numai îl tulbura, îl usca, îl înăsprea.
Reîntoarcerea a fost chinuitoare. Mă simţeam atât de bine, în fiecare seară, în mansarda plină... Cald, fum de ţigară, glasuri tinere, apropierea Nonorii, prietenia lui Radu, glumele lui Gaidaroff... De acum, tăcerea. Uitasem ispitele ce cuprind sufletul în înserări singuratice. Am regăsit voluptatea amară a zilei încheiate tăcut, la masa de lemn, neştiut şi nedorit de nimeni. Seninătatea nostalgică aşternută pe frunte de ispitele înfrânte, de mondenitatea definitiv depăşită, de bucuriile pe care sufletul le-a cunoscut, le-a sorbit şi nu le-a destăinuit altui suflet.
Zi după zi mă încordam să-mi găsesc vechea cale. Alunecam în întrebări chinuite, mă nelinişteau hotărâri pe care trebuia să le iau, şi nu aveam

curaj. Nopţile erau iarăşi întrerupte de tresăriri, obosite de insomnii. îmi făgăduisem să nu evit-scrutarea până în adâncuri.
Cea dintâi hotărâre: acoperirea lipsurilor surprinse în toamnă. Regăsii disciplina lecturilor de dimineaţă, în mansardă, cu note şi extrase. Dar munca nu mă istovea şi nu mă liniştea. Tortura era Nonora şi experienţele pe care le bănuiam în prelungirea tovărăşiei noastre. îmi spuneam: acolo era viaţă, aici sunt cărţi; acolo era
St
J ,',„<
curaj, prospeţime, noutate; aici e laşitate comodă şi surogat. Şi nu ştiam dacă trebuie să mă felicit pentru pasul meu, care îmi dăruise rostul şi unitatea, dar care mă depărta, poate, de viaţă.
încercai reîntoarcerea la asceză. Nesincer, şi cu ispitele lui Radu, ascetismul meu fu curând înfrânt. Mă resemnai să accept fiziologia fără sentimentalism şi fără pierdere de vreme. Nu voiam să mă risipesc în acuplări inutile. Ce-mi putea dărui Nonora în schimbul renunţărilor mele? Câteva luni de tovărăşie sexuală, şi încă făgăduielile erau îndoielnice. Le-aş fi primit cu braţele largi, sincer, deschis, pur sexual, aşa cum se cuvine între două făpturi cu suflete şi creiere străine. Primejdia era alta: derivatele actului firesc, sentimentalismul sau poza. Mi-era teamă că ne vom minţi şi că ne vom pierde timpul în vorbărie zadarnică şi ieftină. Timpul întâiei mele tinereţi, închinat îndurărilor sau desfătărilor. Timpul, pe care îl pofteam bărbăteşte şi îl fecundam cu sângele şi creierul meu, trebuia să-1 scurg nătâng alături de Nonora, ca orice alt tânăr inconştient şi mediocru.
Sinceritatea pe care mă încăpăţânasem s-o păstrez ar fi fost năruită. Toate experienţele adolescenţei anulate. Aş fi devenit un cifru, o păpuşă comună, trup purtat de viaţa celorlalte trupuri.
Dacă mi-ar fi fost dragă...
Ceasurile erau tot mai mult ale mele, şi liniştea nu mă dăruia. O aşteptam senină şi rece, ca limpezimea mării după furtună. Sufletul îmi era tulbure, tulbure...
Zile dure, într-o mansardă înzăpezită. Hotărârea mea de a rămâne singur a impresionat pe noii prieteni. Preşedintele a găsit un alt sediu, în sala unei societăţi. Am fost atât de trist în ziua când a coborât dosarele, resturile de la tombolă, biblioteca... Nu-mi mai rămâneau decât umbre în odăiţa albă şi amintiri în suflet. începea să se desprindă o toamnă, un *trecut.* Nonora, Nonora... Dacă nu m-ar fi ispitit gura şi şoldurile ei, aş fi rămas alături de toţi ceilalţi. Aş fi cunoscut fericirea mediocră şi sură a vieţii vieţuite, fără paşi mari înainte. Aş fi căpătat amărăciunea cinic sentimentală a celor care spun: mi-am trăit tinereţea ! De ce se confundă risipirea tinereţei cu vieţuirea ei ?... De ce nu înţelegeau tovarăşii mei că o anumită sensibilitate, înstrunită de un anumit creier, poate

experimenta în câteva săptămâni intens şi vivace visul sau virtuţile lor de ani ?... Şi de ce nu înţelegeau ei că porunca tinereţii e de a trece înainte ?...
Aşteptam, aşteptam liniştea în dezgheţul iernii. Şi când tulburarea Nonorii se risipi, alte tulburări mă stăpâniră. Nu căutam să ştiu cine sunt. Nimeni nu se înţelege, dintre toţi câţi îndură alături de mine carnea şi duhul, îmi spuneam. Niciodată nu voi izbuti să mă cunosc aşa cum îmi cunosc biblioteca. La răstimpuri, mă surprind. Mă luminez; mă înfioară

simțământul că acesta sunt eu, şi tot ce spun sau fac altfel nu le fac din porunca mea, ci din porunca străinilor din mine. încerc să rânduiesc cele câteva rezultate. Nu izbutesc; se exclud, se duşmănesc, se anulează unul pe altul.
Am hotărât să aleg din mine anumite caracteristice şi să-mi spun: *acesta sunt eu !* Am coordonat caracterele şi mi-am poruncit să nu viețuiesc lăuntric decât pentru a le încălzi şi a le face să rodească. Voiam să-mi *creez* o unitate cu riscul a oricâte renunțări şi mutilări. Altminteri, nu aş fi putut împlini nimic din cele ce amânasem pentru maturitate. Maturitate înseamnă *unul,* palpitând sub rezerve, socoteam eu.
Trebuia ca tinerețea mea să-şi aibă înțeles în afară de cărți. Trebuia să încep maturizarea, să-mi pregătesc sufletul pentru revelațiile ce în curând mi le va dărui viața. Şi noua viață se va petrece numai în mine, fără ca ceilalți să o bănuiască. în curând, supravegherea şi ațâțarea mea lăuntrică îmi vor revărsa în creier şi în suflet un prea plin al cărui izvor ceilalți nu vor izbuti să-1 înțeleagă.
După o iarnă începută violent şi sfârşită în întunerec, ştiam şi simțeam un singur adevăr: că voi vieţui două vieți, una ascunsă, alta în plină lumină.
Cea subterană mă va stăpâni, şi pus la încercare, în timp de criză, voi şti să aleg.

V. PROFESORUL

După vacanțe, cursurile de la Filozofie erau mai puțin populate, ntâlneam studenți care nu înțelegeau nimic din cele ce rostea, iistant sau intim, profesorul. Socotiseră filozofia o ştiință care ncepe, ca oricare alta, cu lămurirea elementelor: atomii, funcțiunile himice, teoriile fundamentale. Dar filozofia, la Universitate, nu ra o ştiință, nici o metodică, ci o înmănunchere de cursuri. Iar iecare curs era un profesor, care vorbea ceea ce îl interesa pe el.
Nimeni nu ştia ce este filozofia. Aflaseră că se studiază, la ;minarii, diverse şi interesante probleme. Aflaseră şi lucruri noi supra presocraticilor, la istoria filozofiei. La logică nu aflaseră imic, pentru că profesorul vorbea prea clar şi prea convingător, r după câteva lecții auditoriul pierduse firul cursului şi profesorul îscoperise alte cinci.
Cei care se înscriseseră la Filozofie fără lecturi şi experiențe se «•prindeau dezorientați şi părăseau cursurile, preferând să-şi mtinue întâlnirile la orele de istoria literaturii române moderne, ide profesorul era glumeț şi sala întotdeauna bine dispusă. Era L obicei al Facultății de Litere: nici un student nu putea păşi în iblicistică decât polemizând vulgar cu profesorul de literatură mână şi estetică literară sau adulându-1 la seminarii. Profesorul *i* bătrâior, grăsun, miop şi blând. Vorba îi era irezistibilă, cu aare bâiguiri şi tolerate greşeli de gramatică. Trăia numai pentru arătură, îi dăruise astfel un Institut şi o ştiință, cu bunăvoința vernului şi contribuțiile studențior. Nu avea *elevi* propriu-zis. arta profesorului era tragică şi mă înduioşa; nu-1 lăudau şi nu-1 pectau decât acei tineri care aveau volume de tipărit şi prea :in curaj să-şi caute editor. Sau tinerii care năzuiau catedre,
îferințe, posturi, bacşişuri literare. Profesorul era de o stranie şi
perversă naivitate. Nu înțelegea nimic, vorbea şi scria ca să nu-1 înțeleagă nimeni, se socotea singurul critic estet al țării, se socotea genial, pentru că era batjocorit, şi era bun, şi era blând, şi zâmbea...

Părând inofensiv, contribuia totuşi an după an la anularea bunului-simț literar şi la minciună. Fanatic, persecuta —poate regretând— pe cei care i se împotriveau, lui sau sistemului estetic. Cei câțiva care dovedeau curajul să-1 înfrunte sufereau consecințe ani îndelungați. O casă de editură le era definitiv închisă, un grup de reviste obscure îi insultau sau îi ignorau, la Universitate întâlneau neîncredere sau vrăjmăşii. Profesorul de estetică literară era temut şi bârfit, era guvernamental şi nu accepta tezele de doctorat care nu-i comentau sistemul. Primise cele mai multe şi mai nestăpânite insulte din țară; nu se supărase. Răspundea într-o limbă jalnică, încercând să fie polemic, neizbutind să ajungă decent. Era profesorul cel mai glorios, cu sală numeroasă şi selectă. Veneau studenți din toți anii şi de la toate facultățile.
Vorba lui era irezistibilă... Numai fetele nu înțelegeau de ce e persecutat Maestrul. Fetele îl ascultau şi, neînțelegându-1, îl socoteau profund. Fetele îi cetiseră cursul, confuz şi nesfârşit; le creştea respectul, pentru că nu-1 puteau memora. Fetele ascultau cu desfătare atacurile tinerilor, dar nu le dedeau dreptate, afară de cazul când vorbitorul era frumos şi brun.
Ore de întâlniri mai erau la cursul de literatură franceză sau la filologie. Se întâlneau numai perechile sentimentale, fete ce lucrau la Biblioteca Academiei, băieți cu gesturi romantice sau naționaliste. La literatura franceză, studentele copleşeau. Se pogorau în sală miresme şi fluturări de stofe, ca într-un salon. Perechile se aşezau în fund, lângă ferestre.
Cursul de istoria artelor se ținea într-o sală comodă de conferințe, profesorul comenta cu o biciuşca operele de artă proiectate. Sala, în întunerec, părea un trup ce respiră pătimaş şi prudent. Veneau aici perechile mondene, studente care dispreţuiau sentimentalismul şi studenți care ştiau să profite de ceea ce nu dispreţuiau ele. Se aşezau aproape, cu servietele şi blănurile pe genunchi. Repetau toți, cu dinții strânşi, acelaşi gest, pe care-1 cunoscuseră dintr-un roman „en vogue". Cu timpul, nu se mai stânjeneau. Fiecare ştia că vecinul sau vecina sunt tot atât de tulburați. Câte un oftat prea sincer nu mai revolta pe nimeni. Se descopereau toți, la lumină, îmbujorați, nervoşi, încălziți.
35
*
Zvonurile despre însuşirile cursului de istoria artelor se ispândiseră uimitor de departe. Astfel, întâlneam la ieşire studenți *ī* la Politehnică şi studente de la Farmacie. Un prieten de la Drept ;nea întotdeauna cu o duduie frumoasă şi neastâmpărată, care nu 'solvise externatul. Cele câteva studente cuminți se refugiau în imele bănci sau se aşezau pe strapontine. Băieții ajungeau irăzneți.
Ştiau şi profesorii de cele ce se petrec în sala de conferințe. Dar ■sul de istoria artelor nu se putea preda decât pe întunerec. De "el, viciul era atât de inofensiv şi practica, atât de universală. La seminariile de filozofie vorbea întotdeauna un student din 1 III, mărunt, blond, subtil şi elegant. Cei din fund l-au poreclit lifă". Cei din față îi spun „La Fontaine", iar fetele „Gigi", pentru curtenitor şi îndrăzneț. 5e ridică şi începe:
- Valorificând sub unghi strict pedagogic şi riguros scolastic ent contingent timpului, locului şi persoanelor (zâmbeşte), când o subsumare a elementelor direct fecundate de exercitarea ală a unor metode care nu exclud

preocuparea gnoseologică, iibilă printr-o nouă structurare...
u înțelege nimeni ce vrea să spună „Ghiță". Profesorii îl tă, timizi. Dintre colegi, nu îndrăzneşte nici unul să i se xivească. Răspunde, prompt şi obscur: Ideația kantiană şi raționamentul prin recurență... află veşnic în căutare de formule inedite. Ca să facă un iment, încearcă duzini de epitete.
Te flairez accesibilă în simptomele d-tale etice... mai bine, tiifestările d-tale ne.urologic-spirituale... sau în ecuația or inevitabile...
-o seară a venit la seminar un student tot atât de mărunt, tot erudit şi de subtil. E cunoscut sub numele de „Galvanometru" icul Kant". Vorbeşte cu glas de adolescent şi loveşte cu în bancă.
Işti subversiv, 1-a învinuit pe „Ghiță". 'umneata eşti dicotiledonat.
um sunt ? ,«,..
şti amfibiu metafizic.
— Plasează definiția în planul coerenței şi al logicei evidente.
— Nu accept sfatul metodologic într-o ripostă de dialectică personală.
— Eşti obraznic.
— Corosiv periferic... îW&şrîi *m i* '■■/• Interveni profesorul, uluit.
— Domnilor, vă rog...
— Să-şi retragă cuvintele...
— Le retrag, poftim, imputându-mi numai organica şi fata-la-mi predispoziție către...
Intervenіră auditorii din fund.
— „Ghiță" ! Ochi mirați...
'*SJ*«~~ Despre mine e vorba ?...
La Filozofie frecventau studenții serioşi, buni şi semidocți. Pentru că cei inculți nu înțelegeau, iar ceilalți îşi maturizau, prin propriile lor lecturi, conştiința şi cunoştințele filozofice. Singurul curs unde se încăpățânau să vină studentele şi studenții care nu înțelegeau *linia* conferințelor, ci numai frânturi disparate era cursul de logică şi metafizică. Profesor tânăr, cu fața smeadă, brăzdată, întunecată, cu ochii clipind straniu, cu profil ciuntit, cu pupile albastre în cearcăne tulburate.
Profesorul intra zâmbind, puțin plecat din umeri. Se aşeza comod pe scaun, fără demnitate universitară, şi-şi începea vorba firesc, clar, rotind capul. Fiecare frază părea atunci gândită. Profesorul se bucura de formula găsită şi o repeta, modelând-o, o insinua plecat peste catedră, o pronunța cu accente perfecte, o dezgolea. Formula îl mâna într-un raționament al cărui rezultat nu-1 putea preciza mai înainte. Auditoriul alerga câțiva paşi, apoi îl asculta cum se depărtează, chinuit de întunerecul care învăluia încă noua formulă, îndurerat de întunerecul celorlalți, ispitit să lase gândirea nesfârşită şi să se întoarcă la o formulă lui cunoscută şi accesibilă celorlalți. Ceasul trecea cu un profesor chinuit pe catedră şi o sală înmărmurită, sedusă de nelinişteea comunicată cu pupilele, cu cearcănele, cu profilul ciuntit, cu gesturile, cu întrebările iscoditoare: „Nu ? Nu ?... " .JM
Când sala rămâne prea mult timp inertă, profesorul o înviora cu şarjele împotriva manualelor de logică şi împotriva lui Kant. Profesorul mărturisea că ceea ce lipseşte manualelor de logică e logica. ;:>: «*
— Asta nu înseamnă că nu trebuie să le citiți... w

— Să le citiți, dar să nu le credeți...
Fetele își opreau zâmbetele cu batista. După ce pleca, fetele comentau ochii şi urâțenia seducătoare a profesorului; băieții îşi mărturiseau îndoielile. Cei de la Litere nu înțelegeau cum a putut să-şi treacă doctoratul cu o teză de matematică. Cei de la Politehnică nu înțelegeau cum poate fi mistic ortodox. Cei de la Teologie nu-i iertau glumele şi pornirile lui lumeşti.
Mie mi se păreau toate acestea fireşti şi recomandabile, învățasem de mult să nu mă uimească un geometru poet, un filolog muzicant, un mistic profesor de anatomie. Mă nelinişte, însă, *ortodoxismul* lui. înțelegeam că experiența sa religioasă poate fi autentică şi în afara cadrelor logice. Dar respectul către *dogme,* socotite nu nuclee de *credință* potențată, ci *adevăruri* ce pot fi dovedite rațional ? Dar credința lui ortodoxă era efectivă sau sugestionată, rezultatul unei necesități de pură spiritualitate sau concluzii teologice ?
Viața profesorului de logică însemna pentru mine siguranța că soluția acelor crize începute în adolescență trebuie să mi se lămurească. Dacă această viață e aceea pe care o lasă întrezărită. Şi dacă, mai ales, nu crede în primatul *grației.* Dar veşnica lui ispită, biruită sau biruind în suflet, stâlcindu-şi izbânda între pupilele albastre şi pleoapele întunecate? Neliniştea care nu era numai logică, încordându-se în metafizică şi teologie, nu putea stărui într-o conştiință care a găsit pe Dumnezeu. Dacă profesorul *nu crede în Dumnezeu,* aşa cum nu cred nici eu, cu toate chemările care tulbură sufletul ? Dacă *el* nu crede, nici eu nu-mi voi găsi liniştea pe acest drum, pe care păşesc dus de destin şi de înfrânările mele. Ce drum să apuc *altul,* dacă profesorul de logică nu 1-a apucat înaintea mea?
Şi dacă, totuşi, crede ? Cum să-i spun că sunt creştin fără să cred în Dumnezeu ? Cum să-i spun că arareori mi se pogoară Iisus, *înmine din mine*
PPot răspunde, logic: *aşadar, Dumnezeu nu există,*
38
pentru că eu, poate un păcătos inconştient şi mândru, n-am izbutit să-1 cunosc ? Şi însăşi această cunoaştere — despre care nu ştiu nimic — cum o voi putea *discuta* cu el ? Să-i vorbesc deschis sau să-1 încerc prin întrebări ? Şi cum l-aş putea *încerca* pe el, cel mai ascuțit dialectician al Universității ?
După fiecare ceas de logică mă neliniştem şi mai mult. Neliniştea şi desperarea m-au cuprins de câte ori am încercat, în ultimii ani, să înțeleg până la sfârşit problema logică. Sinteza clasică nu m-a mulțumit din ziua când am surprins arbitrarul împărțirii în noțiuni, judecăți, raționamente; de când am aflat singur că judecata nu e întotdeauna stabilire de raporturi între două noțiuni, ci şi între o noțiune şi un obiect sau între două obiecte, am disprețuit-o. Ajunsesem să nu mai disting o noțiune de o judecată. Profesorul mă ajută să descopăr singura deosebire: elementul existențial; deosebirea dintre „tunet" şi „tună". De aici, puteam merge singur mai departe. Dar mă întunecai într-atât, încât fui nevoit să mă întorc din nou la manual. Cercetai logica lui Benedetto Croce. Aflai în primele capitole frânturi din observațiile mele, rar conducând la alte rezultate. Croce era clar şi obscur. Trebuia, apoi, să cunosc bine logica hegeliană. De la Hegel — pe care nu-1 pătrundeam întotdeauna — m-am întors la moderni. Au trecut săptămâni chinuite, cu Gentile, cu Goblot, cu Enriques. într-o dimineață, am dosit cărțile în raft, zăpăcit, deprimat, istovit, tară fi aflat nimic *sigur.*

Atunci m-am hotărât să vorbesc profesorului. A zâmbit tot timpul, încurajator. Eu bâiguiam, sfielnic, şi nu izbuteam să-i dezvălui *întreaga* tulburare. Mă întrerupse.
— Fericită vârstă, nouăsprezece ani... Mulți înainte... Numai, nu ai de ce să te grăbeşti. Cum să-ți spun ? Lucrurile acestea nu se înțeleg bine decât după ce *nu le-ai înțeles* mult timp. Eu m-am lămurit după şapte ani; deşi problema inducției nu am priceput-o nici până acum... Şi sunt probleme pe care nădăjduiesc să nu le pricep niciodată...
Mergeam alături, pe lângă Universitate. Profesorul mi-a vorbit blând şi prieteneşte. Atunci, l-aş fi întrebat:
— Dumneata crezi ?
Dar ştiam că *nu putea* să-mi răspundă.
—... Nu înțelegem nimic prin noi înşine. Acestea ne vin aşa, la a anumită vârstă, cum vine impulsul sexual sau artrismul...

«
— Dar eu *vreau* să mă lămuresc, în logică...
— Eu te-aş sfătui să te zăpăceşti complet şi absurd. După aceea, ai să te limpezeşti, ai să înțelegi firesc, fără eforturi, fără tortură...
— Ce trebuie să fac ?
— Să-ți pierzi timpul... Ştii să-fi pierzi timpul ? Ia o foaie de hârtie şi mâzgăleşte-o cu creionul până seara... Apoi, du-te prin cârciumi. Dar nu poza şi nu discuta filozofie. Ai strica totul... Bea, domnule !...
îl priveam uluit. Era palid, palid, cu sprâncenele drăcesc arcuite.
— Dumneata eşti precoce. Cu atât mai rău... Eu, la vârsta djpnitale, mă țineam de beții... Şi tot am ajuns rău, profesor universitar... Dar dumneata?
— Cafea bei ? <*r-* — Câteodată.
Eram stânjenit.
— Nu te sfii. Eu nu am picioroange ca onorații mei colegi. De altfel, dumneata nu pari cu desăvârşire neinteresant, iar sărăcia nu mă jenează într-atât să nu pot oferi o cafea şi țigări unui tânăr prieten...
Ce mi-a vorbit la cafenea ? De Mach, de Pascal, de italieni, de Poincare, de Descartes; mai ales de Descartes.
— Când te vei duce în Germania, vei înțelege pe Descartes... Acolo, oamenii merg altfel pe stradă. D-ta ştii cât de mult poți învăța într-un oraş în care oamenii se mişcă *altfel* decât aici ?
Avea pentru fiecare autor o exclamație, un epitet, o paranteză, o laudă sau o injurie. Când mă privea mai prieteneşte, eram ispitit gjjhl întreb.
— Dumneata crezi ?
Evita religia. O singură observație i-a alunecat, cu părere de **rău.**
— Cunosc un creştin cu două fiice păgâne. Deşi ascet şi duhovnic, nu le izgoneşte. Fie că ştie, fie că nu ştie, el e nebun sau Dumnezeu...
Ne-am despărțit în seară. Strângându-mi mâna, m-a sfătuit:
*% ■ **i;* Dacă vrei să afli religia, citeşte logică, medicină şi biologie,
mai ales sinteze biologice. Religia câştigă procesul în absenfă,".j;
m.. " ': '
Pe drum, singur, tulburat, gândeam.
— Profesorul meu e un geniu... sau poate un farseur... Cum aş putea şti ?

Ajungând acasă, am amânat lămurirea definitivă. Pe masă se aflau destule alte cărți, şi hârtie albă, ispititoare, era pe masă, şi gânduri multe, şi căldură multă în suflet, şi cerneală neagră, neagră.
Povestind lui Radu întâlnirea cu profesorul de logică, am făcut o descoperire care m-a uimit: prietenul meu şi tovarăşul de bar înțelege sensul şi simte nevoia filozofiei. Părăsind lauda Nonorii — care nu-1 îngăduia dincolo de pulpe — mi-a pus întrebări la care eu şi poate toți cei care nu se mulțumeau cu vorbe nu puteau răspunde. &
■'.-■..*;■■
Nu-1 auzisem încă vorbind de „Mântuire".
— Şi e ciudat că eu bănuiam lucrul acesta demult. Rugân-du-mă, aflam că am să fiu mântuit...
— Dar, cum ai să fii mântuit ?...
— Nu ştiu. Poate, nepierind. Am să mor, şi sufletul nu are să moară. De aceasta sunt sigur, deşi, incult, nu fi-aş putea da vreo dovadă... Şi îți spun că nu e nici închipuire, nici minciună. Ştiu că, păcătos fiind, am să trăiesc în veci... De altfel, nu mi-e frică ! de moarte... Mi-e frică de moartea fără Iisus.,.
îl ascultam cu mirare. Dezvăluirea sufletului prietenului mă tulbură. Nu bănuisem că misticismul pe care îl socoteam împrumutat şi confuz era de o simplitate atât de creştină. Radu era creştin, creştin; şi era atât de păcătos...
— Dar, te-aş ruga, lucrurile acestea să nu le afle prietenii, nici Nonora...
Munceam aceeaşi muncă aspră a celui ce se întărâtă să-şi ducă făgăduința, împotriva tuturor ispitelor, la împlinire. Sfârşeam iarna cu un suflet îndurând tulburările toamnei şi presimțirile primăverii.
.. *
Acum, când scriu, înțeleg fiecare nelinişte, şi nerăbdarea, şi pofta de a mă cunoaşte şi a mă stăpâni. Şi faptele mele, şi munca
41
mea, şi teama, şi bucuriile, şi tristețile le înțeleg. Dar atunci nimic nu înțelegeam, şi mult mă îndurera nesiguranța, şi nimeni nu bănuia jarul sufletului meu, nici profesorul cu luminițe albastre şi sprâncene drăcesc arcuite. Profesorul era singurul care mă putea linişti. Şi el mi-a spus că trebuie să mă tulbur.
Sfatul era mult mai sincer si mai adânc decât aş fi crezut **atunci.**

-A'v--m-
•»h.Im<«?-w l-'m -■■c-im*. x-
■'* iM
srÂm 11 t ?' m\'i....
i. v ...^
r"f ; ai ttl , P'h ^sQa,,ii:r ^,
. ' '.'*' . - . $>/»!&, liW >Ms1 fi*-ia:»ăq ,.
w|ij. ;.< s,.in »Î •» <r «ti,- 'f»w'ffi* -mit/ v ii- >«.-< • f!
^,j *4 * * /m < fit. ' *"•/" "î > • r1
-1 «•;«;

VI. **PRIMĂVARĂ**
în anul acela, ea s-a pogorât blândă şi a luminat oraşul cu castani înmuguriți. Lumina a înviorat mansarda. Trebuia de acum să întârzii cât

mai puține ceasuri la masa de lemn. Primăvara mă biruia întotdeauna. Era singura ispită care mă stăpânea, mă fărâmița, mă hotăra să apuc drumuri potrivnice sufletului meu. Primăvara, mântuirea mea erau norii. Norii buni şi tulburi, care-ntunecă zâmbetul oraşului cu chemări. Mi-au fost dragi norii care revarsă în suflet tristețea sobră şi poartă deasupra creştetelor fluturare largă de destin. I-am aşteptat, norii mei, în după-amiezi parfumate, când eram ispitit să lovesc în zidurile odăiții prea albe şi prea stâmte, să adun flori în rafturi. Mă bucuram de fiecare tresărire a razelor: se întunecă! se întunecă !... Dar soarele stăpânea iarăşi, şi mă târâm iarăşi robit.
Primăvara mea nu era asemenea celor pe care le cunoşteam din viața tovarăşilor sau din cărți. Era amară şi sălbatică. Mă întărâtau căldura, vântul, soarele, grădinile, femeile. Orgasmul mă tortura ceas de ceas, îmi biciuia carnea, îmi sângera creierul, îmi îndurera sufletul. Dacă priveam pomii goi, mă copleşea furia; dacă întâlneam o brazdă, lăcrămam; în fața râului, urlam; scrâşneam din dinți mângâind o piatră; pământul cu aburi calzi mă silea să-1 sărut, să-1 mestec, să mă frământ cu bulgării lui grei pe pieptul gol, să-mi înfig umerii în brazde negre şi să privesc soarele. Nu aveam niciodată curajul să ies singur din oraş într-o zi de primăvară prea senină. Mă istoveau numai frânturile zărite în grădini. în fața câmpurilor nu-mi mai puteam înstruni reflexele. Ştiu eu ce se putea întâmpla ?... Viețuiam începutul acela de primăvară ca un şir de nopți în iatacul unei amante cu doruri nestăpânite. Nu-mi rămânea un simț, un colț de sensibilitate, o fărâmă de creier neconsumat.

»
Vrăjmaşa mea cunoştea toate iscusințele unei perverse. Mă tortura cu ramuri de cireş înflorit, cu şolduri de trecătoare necunoscută, cu cer dureros de clar, cu chemări către pribegie. Trotuarul era o ispită: sinuos, curat, liniat corect de umbra streaşinilor. Copiii mă supărau, fiindcă mă surprindeau iubindu-i. Eu nu voiam să iubesc copiii. Paseri, paseri năpădeau tulpinele de iederă. De ce n-au întâlnit furtuni cu moarte în valuri vinete ? Adormeam nopțile înfrânt, umilit, ca un rob sângerat la roată. Visam vise de tragic sexual. Mă deşteptam păşind pe covor de lună şi mă îmbrăcam, şi porneam pe străzi, rătăcind, mult, mult. Nu mă linişteau nici tovărăşiile cât de prelungite , în odăi străine, cu trupuri străine. Nu mă linişteau nici marşurile prin oraşul nopții. Nici lecturile săvârşite chinuit. Nu mă liniştea decât întunerecul biruind ziua, ploaia mohorâtă şi rece, monotonia pomilor, a străzilor, a trecătorilor... Şi nimeni nu bănuia înfrângerea care mă zdrențuia, umilin-du-mă. Şi eu nu voiam s-o mărturisesc. Ştiam că ceilalți mă disprețuiesc, socotindu-mi sufletul nesimțitor şi uscat între cărți. Mă bucura aceasta şi mă necăjea. Cum le-aş fi putut spune lor că primăvara mă tulbură, mă biciuieşte şi mă smereşte ?...
Nu mă umileau poftele, dorurile, elanurile, nebuniile, evadările care mă chinuiau în vântul şi seva primăverei. Ci faptul că acest dinamism epuizat îmi era *poruncit,* îmi era dăruit o dată cu înflorirea câmpurilor, cu căderea paserilor. Nu era al meu, era al trupului strein care îmi înlocuia trupul o dată cu dezghețul. Trupul strein pe. care mi-1 împrumută primăvara, aceasta era umilința crunt&, neştearsă. De ce ştiam să-mi stăpânesc trupul, sensibilitatea, creierul toamna, vara, iarna ? De ce nu-mi stăpâneam trupul

şi sufletul primăvara ? Poate că nu mai erau ale mele; ci ale sexului, ale speței, ale vârstei.
Nopți, nopți de furie... Zile fără plâns, fără scrâşnet...
Simțeam cum ceea ce prețuiesc mai mult din sex: înfrânarea, se risipeşte, şi eu nu puteam face nimic, nimic...
Acum când povestesc aici fapte de mult trecute, nu mai mă înspăimântă primăvara. S-au petrecut limpeziri dureroase, lămuriri care au înăbuşit răzvrătiri surde. Acum, primăvara o aştept cu acea

nostalgie virilă pe care o dăruiesc crizele depăşite, cu o tristețe blândă şi reținută, ce se cerne în singurătate. Acum ştiu că ceea ce mă tulbura altă dată nu era primăvara, ci *altceva.* Nu-mi era teamă de şuvoaiele care se revarsă în sânge şi se consumă, istovindu-mă, ci de *sufletul nou* ce se insinuează. Mi-era teamă să nu părăsesc hotărârile mele pentru hotărâri mediocre, desfătătoare, pe care să le regret apoi, ani trişti. în Nonora nu mă înspăimânta trupul ei, pe care îl doream între brațe şi piept. Mă înspăimânta abrutizarea prin sentimentalism fals, risipirea de timp, prefacerea mea într-unui din acele numeroase şi perfecte instrumente de dragoste, parfumat, îngrijit, spiritual şi pozeur.
în primăvară nu mă înspăimânta viața cărnii, a creierului, a sufletului. înțelegeam că ursita sensibilității e suferința, că cea a creierului e neputința, că ursita cărnii e dorința întreruptă numai de dezgust şi niciodată potolită. înțelegeam toate acestea şi mă bucuram că nu le bănuieşte nimeni.
Primăvara mă putea îndrăgi de o făptură care iarna sau toamna mi-ar fi rămas prietenă. De ce să iubesc sub porunca cerului, a cireşului, a liliacului ? De ce să fiu înşelat ? De ce să *aştept ?* Aşteptarea iubirei, primăvara, mă umilea mai mult decât toate poftele care îmi sugrumau răsuflarea şi-mi biciuiau sângele. Aşteptarea e o atitudine feminină. Mă simțeam pasiv şi îngândurat ca o fecioară sentimentală care îşi aşteaptă, resemnată, stăpânul să o culeagă. înfrângerea aceasta mă umilea, mult, mult.
Primăveri înapoia mea, primăveri înainte. Şi iată că acum nu mai mă tem de ele. Şi scriu aici, nebănuit de nimeni, într-un caiet pe care îl ascund între cartoane cu fişe. Şi scriu în miezul toamnei. Şi nimeni nu poate să afle dacă sunt trist.
Şi nu sunt trist, nici de toamnă, nici de povestea cu amintiri.
.■;. '■:&.'*£ *nu* :.'.^;'J6q';''''y *'Ţii ·r<tiZ'\it* .;'?;: v V?*{r;-?H > *M* ..■'■. *vtx^tyk*

VIL MUNCILE ŞI ZILELE

ifi

Iarna, cercul s-a adunat în sala Societății, la care intervenise preşedintele. Dar membrii nu erau niciodată prea numeroşi. Cei care îşi aminteau mansarda intimă, şi caldă se simțeau stânjeniți într-o sală prea mare, streină, rece, cu scaune multe şi cu tablouri oficiale între ferestre. Preşedintele era desperat de tânjeala care amenința să destrame, definitiv, cercul. Munca iernii — banii adunați la cor, la festival, la bal — era primejduită. Comitetul sfătuise şezători intime săptămânale, dar nici unul nu voise să-şi ia răspunderea. Nici revista universitară, pe care preşedintele mi-a încredințat-o, nu izbutise să refacă atmosfera din vacanțele Crăciunului. Trebuia să cutreier singur sălile ca să întâlnesc pe profesorul care ne făgăduise articolul de fond. Trebuia să scriu singur cronica, să fac singur trei corecturi, paginația şi expediția. Adormeam istovit, după miezul

nopții, în mansarda încărcată cu fascicule.
Revista nu se vindea. Nefiind nici antisemită, nici filosemită, n-a interesat. Cel dintâi număr a fost cumpărat din curiozitate. Celelalte aşteptau.
Eu nu disperam. Mă întovărăşisem cu un prieten din liceu, Petru, în al doilea an la Drept şi Filozofie, temut la seminarii prin dialectica-i iritantă. Cunoştea toată Universitatea. Găsisem şi un administrator: pe dirijorul corului, care îşi cumpărase un caiet şi izbuti să încurce atât de mult socotelile, încât trecuse un excedent de douăsprezece mii de lei.
Cu numărul 3 se ivi un incident, de pe urma căruia revista nu mai supraviețui decât o lună. Publicasem recenzia obraznică asupra cărții de frunte a unui bătrân şi celebru profesor. Recenzia avea păcatul de a fi documentată. Un ochi pătrunzător ar fi înțeles cât

de scump mi-a fost autorul cărții, cât de mult îl înălțasem, ca să mă dovedesc atât de crunt şi nestăpânit în fața unei deziluzii. Ar fi descoperit, înapoia paginilor de intempestiv frondeur, reproş de discipol, care a încercat mai mult decât o decepție.
N-a înțeles nimeni. Cel criticat a intervenit pe lângă profesorii mei, a protestat, s-a tânguit, a scris câteva articole în cotidianul său sub obsesia faptului, Iară să-mi pomenească numele. Prin Petre, îmi ajungeau zvonuri care îmi dădeau de gândit: revista va fi suprimată, eu supus consiliului de disciplină, riscând eliminarea. Ca să nu piară revista, m-am retras, făgăduind lui Petre să lucrez alături de el sub pseudonime. Numărul în care s-a tipărit vestea retragerii a fost ultimul număr. Prin intervenția unui profesor politicos şi binevoitor, conflictul nu ajunse în discuția senatului universitar. Logic, nici nu putea ajunge.
Profesorul de estetică literară m-a învinuit, într-una din revistele sale, de ignoranță şi obrăznicie. Am răspuns aspru. Aceasta a bucurat pe autorul cărții recenzate şi a stânjenit pe profesorul politicos, care trebuia să intervină din nou la profesorul de estetică literară. Eu nu înțelegeam nimic din tot ce aflam. Gândeam că e firesc să critic cu argumente o carte imperfectă şi s-o judec în pagini pătimaşe când autorul fusese pentru mine un îndreptar. Amenințările nu mă amarau. Eram hotărât să pierd un an, dacă prin aceasta evitam o adulare. Ghiceam de pe atunci gândurile la care am ajuns mai târziu: că sensul vieții nu e fericirea, ci realizări eroice. Fiecare suflet stăpâneşte virtual eroismul, gândeam. Dar fiecare suflet pâlpâie câțiva ani tineri în ajunul viziunii eroice, apoi acceptă valori mediocre, se pleacă vieții celorlalți, se usucă şi piere. De ce n-aş fi *eu* acel suflet care — cu oricâte renunțări — să ating eroismul ? Cine ştie; poate voi birui ca *erou.* Şi apoi, biruința nu poate avea însemnătate, ci numai încordarea neostenită către ea.
... în acel început cald de primăvară, cele dintâi primejdii îmi erau îndemnuri nebănuite. în ziua când am citit rândurile profesorului de estetică literară împotriva-mi, am lucrat îndârjit, aproape fără să mă ridic de la masă, douăzeci de ceasuri. Vestea am aflat-o dimineața. Am strâns din dinți şi am început să citesc. Am prânzit într-un sfert de ceas. Seara, m-am mulțumit cu un pahar de lapte cald, la masă, cu ochii pe carte. Am cetit iarăşi toată noaptea, fără să mă ştie nimeni, până în zori. M-am deşteptat după

••
câteva ceasuri, cu capul greu. Mi-am amintit un singur cuvânt: „ignorant". Aceasta m-a limpezit, m-a îndârjit. Tremuram de furie şi de încredere. Aş fi cântat, aş fi urlat, cu dinţii strânşi şi ochii pe carte. Am adormit în zori. închisesem uşa cu zăvorul. Cineva a ciocănit, a treia zi. N-am răspuns, cu ochii pe carte. îmi tremurau muşchii şi fruntea îmi ardea, şi creierul vibra ca în febră. Eram atât de încordat, încât nu-mi scăpa un cuvânt. A patra zi, mă simţeam istovit, năuc, cu oasele sfărâmate, cu creierul tulbure. Am închis ochii şi mi-am închipuit sala profesorului de estetică literară; „e un somnoros", îl auzeam... Somn ? Mie ? Să-mi fie *mie* somn ? Iarăşi mi-am simţit mintea proaspătă ca în prima zi din regimul douăzeci de ceasuri. Şi nu bănuia nimeni. Minţeam, spunând că-mi pregătesc o lucrare urgentă de seminar şi trebuie să mănânc la masa mea, ca să nu pierd continuitatea. Dar ei nu ştiau că nu dorm nopţile. Mă deşteptam la opt, ca până atunci.
După o săptămână, citesc o notiţă batjocoritoare într-o revistă provincială. Am hotărât să suprim somnul. Mă înăbuşea gândul că sunt *un ignorant.* După câteva ceasuri de muncă, un junghi îmi fulgeră inima. Mă încovoiai. Nu puteam răsufla. La cea mai neînsemnată mişcare simţeam că mi se sfarmă viscere încordate. M-am târât în pat, palid şi rece. Eram furios că voi muri stupid, călcat în picioare, *eu,* eu care voisem să ucid somnul. Răsuflăm greu, fără să pot ridica grumazul din piept. A trebuit să sun. Panică, planşete, tânguieli. Doctorul venise cu trusa [de] urgenţă. Când a aprins lampa cu alcool, m-am înviorat. Am început a respira, uşor, uşor. Nu mai mi-a făcut injecţia. Mi-a numărat bătăile inimii, repezi şi neregulate. Spaima şi junghiul îmi pricinuiau palpitaţii a căror primejdie nu o bănuiam. După câteva ceasuri, criza trecuse deplin. M-am tulburat privindu-mă în oglindă: livid, descompus, cu părul umed şi ochii supţi în pleoape vinete. A trebuit să-mi îngădui, de atunci, patru ceasuri de somn, oricâte insulte aş fi primit.
Mă întărâtau nu numai cele ce se spuneau împotriva-mi, ci, mai ales, cele ce nu se spuneau. Lunile de tăcere în jurul muncii care o îndeplineam gemând mi-au fost cele mai prielnice. Gândeam: „Domnii nu vor să ştie că exist ? îmi ignorează, încăpăţânaţi, scrisul? Cu atât mai bine. în curând *vortrebui* să ştie, pentru că astfel *vreau eu* /"Pentru mine, pronunţarea poruncii: *vreau !* era aproape un rit magic. Se legau de ea atâţia ani de chinuită adolescenţă, atâtea

experienţe, atâtea mii de ceasuri de lecturi surde. Voinţa era pentru mine o realitate, cu roade în rafturi şi în sertare.
Cu cât mai mult se *tace* în jurul meu, cu atât mai mult scriu şi citesc. Mă întristează gândul că în zece, douăzeci sau treizeci de ani nu voi întâlni aceeaşi duşmănie. Dacă voi fi lăudat, pierdeam. Atunci îmi voi clădi o casă cu terase la mare şi o voi locui singur. Nu voi ceti nici o revistă, nici un ziar. Şi voi munci necontenit. Sunt încă atâtea lucruri care trebuiesc adâncite: limbile orientale, matematica, istoria antică, religiile, istoria ştiinţelor, ştiinţele, filozofia, istoria artelor, ocultismul, filologia... Pentru toate acestea trebuie timp şi disciplină, socoteam eu. Şi va trebui să scriu, iar scrisul e amar şi anevoie de împlinit câteodată. Cum am să le sfârşesc fără duşmănie sau fără tăcere %\-,
Mă îmbăta, pe atunci, mireasma eroismului care nu înfloreşte decât în

sufletul aspru şi vast, revelat sieşi de singurătate. Dar eroismul — singura justificare a vieţii — nu rodeşte decât prin cumplite şi necontenite renunţări. Nu fuga de realitate mă tortura, ci voinţa de a stăpâni, renunţând, realitatea. Nu-mi era teamă de ispite. Aş fi vrut să nu vieţuiesc decât vânturat de ispite, dar să ştiu a le depăşi. Nu tânjeam după linişte, după confortul mizantropului. Pofteam lupta necurmată, neînfrântă, care pogoară în suflet aroma dumnezeirii şi a dracului. Şi luptă necurmată nu întâmpin decât în singurătate, unde ispitele şi amintirile sunt puhoi.
Viaţa mea, de nimeni cunoscută, a fost o neistovită încordare după eroism. Pofteam amărăciunea şi disperarea eroului ca pe un fruct sau un şold alb. Nu-mi zâmbea sufletul decât după împlinirea unui fapt care depăşea omenescul. Visam câmpuri largi şi vânt aspru, şi drumuri de piatră detunată spre munţi cu nori. Mă zăream urcând, urlând, muşcând stânca, sângerând. Visam o austeritate care să înspăimânte forţele mediocrilor din oraşul şi timpul meu. Atunci aş fi fost erou. Voiam să vieţuiască, încă o dată, prin mine, eroicul.
Eram de multe ori înfrânt. Din suflet, din carne, năvăleau ispitele desfătărilor imediate şi dulci. îmi spunea atunci un străin, din suflet: renunţarea înseamnă mutilare; *eu* sunt complex, sunt nesfârşit în dorurile mele; cum *să aleg* /'Cum să renunţ ?
49
Şi nu ştiam ce trebuie să fac.
Voinţa mi-o înăspream prin muncă. Ştiam atât: că trebuie să-mi descopăr şi să-mi exalt toate potentele sufletului şi creierului. Nu mă temeam de experienţe cerebrale. Dar celelalte ? Viaţa, sufletul ?... Ce trebuia să stăpânească în mine ? Voinţa şi creierul sau sufletul?... Eu îmi poruncisem să lupt întotdeauna pentru împlinirea *adevăratei* mele vieţi, de nimeni cunoscută. Dar dacă viaţa lăuntrică se va realiza prin suflet, iar nu prin creier ? Voi avea atunci voinţa să renunţ la *creier,* la mine însumi, la munca şi scrisul meu izvorât din forja ţestei ?
■■ Şi nu ştiam ce trebuie să fac... n
'fi" .ViS'i.tf ', ţftft f I*- ', ,"J ,"',,» '<<<.*,- , Jl.ţlţf* -l
>*»x> t»i>-' 4,-' |„ « y , r,"M ,&. , *4^4 i < , */,. fi,-,, »,' ■a v«s>': *f,; r' v . •<> ,^«"w „<;<♦.'
Scv/ - «rnrf -Wrt '& V ,<%iL
,'*IVI, r i »/'.'* ' .-j r$ ir' '*,.<* K , hi- "*('< i»V;„ .'«)».*.
iJ

*-)! ,

VIII. **DRUM DE LA MĂNĂSTIRE**

în dimineaţa Floriilor, trenul de Constanţa ne-a lăsat în gara mănăstirii. Eram toţi copleşiţi de primăvară. Eu mă împrietenisem din nou cu Nonora, iar Bibi râdea de şoaptele lui Radu. Gaidaroff ieşise din iarnă îndrăgostit de Măriuca. Şi Măriuca îl îndrăgise, şi era blondă, cu buze roşii şi ochi negri.
în vagonul nostru se mai afla un grup de studenţi ce plecau tot spre mănăstire. Râdeau, râdeau. Printre ei, la o fereastră deschisă, am zărit un chip de fată. Tresării. N-a observat nimeni, nici Nonora, care mă încredinţa că primăvara îmi va fi fatală şi voi sfârşi prin a mă îndrăgosti de ochii, de părul şi sânii ei. Am coborât în gară zgomotoşi, cu preşedintele în frunte. Nu ştiam câţi suntem, şi aceasta ne bucura; poate eram mulţi, mulţi. Am pornit pe drumul ce înconjoară lacul. Pădurea îşi deşira mugurii. Printre copaci, arbuşti înfloriţi, frunze veştede şi colţi de iarbă mare.

Grupul de studenţi şi studente ne întovărăşea. Auzeam necontenit şi stânjenitor de clar râsul fetii de la fereastră. De ce tresărisem ? Mă chinuia părerea că o mai văzusem undeva, la munte, într-o vară, demult. Nu izbuteam să desluşesc nimic. Şi totuşi, ochii verzi şi nostalgici în umbre viorii, sub sprâncene frânte în unghi de mirare, îmi erau cunoscuţi. Nu înţelegeam de ce, privindu-i, mă abăteau tristeţi vechi şi amintirea unei vacanţe singuratece, şi melancolia adolescenţii aspre. Şi râsul continuă clar, enervant, larg. Poate eram singurul pe care să-1 supere. Mă supăra, pentru că *râsul fetii era pentru alţii...*
Am păşit smeriţi şi ne-am închinat în biserică. Era frig întunecat printre candele. La ferestre, înfloriseră ramuri de cireş. Şi fata cu ochii verzi şoptea, şoptea, stăpânindu-şi râsul...

•
O clipă, a rămas tăcerea în biserică. Ceilalţi plecaseră, păşind. Plecase, poate, şi fata. Era de acum linişte. întorcându-mă, o zării privind lumina stinsă prin ferestre. Buzele i se adunaseră într-un zâmbet trist. Ovalul feţii se liniştise, palid. Ochii lăcrămau dar poate nu lăcrămau, ci numai mi se părea mie. Ochii îi erau atât de ciudaţi în pânza de tristeţe...
M-am prefăcut că nu văd nimic. Şi eram fericit, şi mă desfăta gândul că a rămas aici, *singură.* Ştiam că nu crede şi că nu se roagă. Bănuiam tristeţea care o năpădeşte, pentru că aici sunt umbre, întunerec, trecut, iar afară e soare şi zvonuri de viaţă; şi, poate, nu vrea să le asculte. Cine ştie de ce lăcrămează ? Poate iubeşte sau poate aşteaptă; şi nădejdile ei încep să le irosească anii. Cine ştie de ce priveşte fereastra stingând soarele ? Poate îşi aminteşte; sau Doate presimte durerea vieţii care cere să fie vieţuită *toata* şi nu
ngăduie, în acelaşi timp, decât fărămituri de desfătare...
Pe mine m-au chemat. Când i-am trecut prin faţă, ochii râdeau,
ară lacrimi. în curtea mănăstirii era prea multă lumină, şi băieţii
rau prea zgomotoşi, şi fetele râdeau, râdeau...
Am vizitat cu Nonora cripta înţesată cu sicrie. Oase galbene, cioase sau putrede, mate, printre coroane vechi, cu înfiorări etalice. Nonora nu era tristă.
— Hârcile acestea mă învaţă să-mi fac de cap, acum, când sunt iară...
Am râs amândoi. Mă privea făgăduitor şi atunci, fără să înţeleg, i sărutat-o. Buzele Nonorii îmi stăpâneau gura ca o ventuză. Părul îmi tulbura pumnul. Am zguduit-o de bucle şi i-am strivit iar rele de gura mea. îi luceau ochii şi răsufla cu nări fierbinţi.
— Vezi că mi-ai luat tot *rouge-ul...*
Ce mulţumit am fost că mustrarea Nonorii, amintindu-mi aţâţi
ini care o sărutaseră, mi-a îngăduit să mă întristez...
n curte, am întâlnit iar râsul fetii cu ochi verzi. O înconjurau
:i băieţi, şi ea le declama frânturi de strofe: Codreanu,
ulescu, Iosif, Coşbuc, Arghezi. Mă uimea şi mă tulbura. Celui
urmă i-a recitat frumos şi enigmatic câteva strofe banale şi
:re.
- Ghici ?
- Victor Eftimiu ?... ., , . -,t, lf :*,,,/,,

— Fugi de aici, că nu ştii nimic f,;./ 'Ascultă alta.
— Philippide, Demostene Botez ?...
— Aşi !
Cum de n-au ghicit că era un poet tânăr, care poate o îndrăgise şi îi scria strofe cu gândul la ochii ei ?...
— Ce vreți ? Eminescu sau Topârceanu ?
— Spune-o p-aia cu balada popii..,
Fata se opri, după câteva versuri, zâmbind galeş.
— Alegeți alta, cu dragoste... Nonora mă chemă.
— Haide, s-aduce rachiul...
în pădure, am mâncat pe fața albă, întinsă deasupra ierbei şi frunzelor. Preşedintele destupa sticle cu vin vechi, şi se bucura că renaşte viața cercului. Cele două „Florențe" făcură cafea. Gaidaroff căuta brânduşi cu Măriuca. Radu se plimba pe alee alături de Nonora, fumând şi şoptind.
Atunci s-a petrecut un fapt pe care nu-1 nădăjduiam să se împlinească. Fata cu ochi verzi venea alergând. Bucle scurte îi întunecau fruntea. Când şi le resfira, ostenită, rămâneau numai câteva şuvițe care-i dedeau un aspect sălbatec şi gingaş.
S-a apropiat zâmbind de „Florența".
— Vrei să-mi dai şi mie o cafea ? Ştii cât mi-e de somn... A zâmbit atât de frumos mărturisind că îi e somn...
— Pe dumneata te ştiu de la Facultate, spuse lui Bibi. Ştiu şi cum te cheamă... Avem o prietenă comună, Viorica.
Bibi s-a luminat.
— Dacă îmi bănuieşti numele, adaogă cu sprâncenele poruncitoare, te rog să nu-1 spui...
Băieții începură reflecții ironice. Fata cu ochi verzi le răspundea tot atât de prompt, râzând şi clipind. Preşedintele se desfăta. „Florența" îi servi o ceaşcă cu cafea neagră.
— îți mulțumesc, duduită. Domnul de lângă d-ta seamănă cu un persan; poate sentimental şi erotic; în orice caz, fereşte-te.
„Persanul" de la Drept râdea măgulit.
— Eu, domnişoară, nu înțeleg...
— Fireşte, eşti consecvent cu remuneratoriile d-tale însuşiri,..
53
-r? Pardon. — Cu d-ta nu mai discut.
„Persanul" se mulțumi să ridice din umeri în fața cozonacului adus de preşedinte. Ceilalți erau iritați de vorba degajată şi caustică a studentei necunoscute. Eu încercam zadarnic să mi-o închipuit biserică.
începură inevitabilele ghiciri în ceaşca de cafea. Fata cu ochi verzi voia să ştie, voia să afle viitorul cu o nerăbdare dezarmantă.
— Spune-mi... Numai atât ? Haide, spune-mi şi altceva...
Se ruga, se alinta, poruncea, ispitea. N-o mulțumea nici un tâlc. Fatal, îmi ajunsese şi mie rândul.
— Dumneata eşti prietenul lui Bibi ? Ştii să ghiceşti ?
— Numai în palmă, mințiii eu încercând un zâmbet de chiromant.
— Poftim !
îmi întinse palma. Dar cum era să-i spun ceea ce *aflasem* din vorbele şi privirile ei față de ceilalți ?

— Mai bine să renunțăm. Nu vă pot trăda caracterul în public, încercai eu o retragere onorabilă.
Fata se supără. îmi apucă pumnul şi mă sili... Ceilalți comentau bine dispuşi mersul meu terorizat. Am ales un trunchi răsturnat, aproape de lac. Gândul că aş putea pare ridicol mă calmă. Vorbeam desluşit, fără „d-stră" şi fără să roşesc. I-am apucat mâna, am privit îngândurat linii din care înțelegeam prea puțin şi i-am făcut portretul.
O ştiam atât de bine, o simțeam atât de apropiată, de lămurită... Mă asculta tot mai interesată, mai atentă. Eu vorbeam, vorbeam. Sufletul fetii cu ochi verzi — pe care îl *voiam* capricios şi neliniştit, slab şi vast, torturat de doruri şi paralizat de mediocritatea împlinirilor — îl modelam tot mai precis, cu contrastele evidente, cu umbre, cu gânduri ascunse chiar față de sine.
Cele ce aflasem din Freud, strecurate cu pricepere, o revoltară.
— De unde ştii şi asta ?...
Eu eram încurcat, pentru că sfârşisem toate liniile palmei. Am trecut apoi la față. Acolo înțelegeam mai mult, dar ceea ce *bănuiam* era mai aproape de adevăr. La răstimpuri, fata tresărea şi ochii verzi îşi păleau luminițele. Sfârşind, nu ştia ce să-mi spună. Zâmbi, stânjenită. , .(i»f,*,r:--,T
•-</■■ - v<v-

— Trebuie de acum să mă feresc de d-ta ! poate îmi ghiceşti şi visurile...
Am rămas pe trunchiul răsturnat până seara. Am vorbit, am vorbit deschis şi mult, despre cărți, despre visuri, despre sex, despre înfrângeri, despre biruinți neştiute de nimeni. Fata asculta. La răstimpuri, stânjenit de sinceritatea şi debitul vocabularului, o întrebam.
— Vă jenează ?...
— Nu.
Mărturisea aceasta fără alte cuvinte.
Se schimbase. Nu m-a întrerupt, nu a glumit, nu a încercat calambururi cum făcuse cu ceilalți. Eu bănuiam tot ce se petrece în sufletul ei de sentimentală naiv mascată sub vervă, şi bănuiala mă încuraja. Vorbeam, vorbeam... îi surprindeam, câteodată, ochii alunecându-i peste lac, peste pădure, departe.
Şi nu voia să-mi spună numele... Un capriciu deplasat, gândeam eu.
■ *-7Ț.* Mi-e teamă să nu-ți placă, se alinta ea.
Mi-amintesc cum s-a înserat, cum ceilalți au plecat spre gară, după ce ne-au chemat lung prin pădure. Aveam atâtea să-i spun, pe care nu le spusesem Nonorei, nici lui Bibi... Am întrebat-o de tovarăşii ei.
— Sunt nişte colegi obraznici. Am preferat cercul d-stră pe care îl ştiam de la o prietenă...
Trebuia să ne grăbim. Şi, totuşi, ea se rezemase de trunchi şi-mi punea întrebări cu răspunsuri lungi, şi-mi povestea, şi-mi povestea.
Am plecat spre gară când răsăreau stelele. Apucasem cărarea ce ocoleşte lacul, am trecut de pădure şi am ajuns pe şosea. Noaptea stăpânea rece şi senină. Am întrebat-o dacă îi era frig.
— Nu.
Observai, însă, că nu mă priveşte decât pe mine, că îi e teamă să-şi lase ochii alături, pe câmp, pe şosea. Poate o înspăimânta noaptea.
— Ți-e frică? ;-i - !

55
%
— Mult, foarte mult. Mi-e frică întotdeauna noaptea pe câmp... Dar dacă d-tale nu ți-e frică,,,
— Mie, nu...
Adiau arome de iarbă umedă, de flori, de pământ. Ne opream, la răstimpuri, să ne odihnim pe marginea şoselei. Aveam mîinile argintate de lună. Ea mi-a recitat sute de versuri cu luna. Eu i-am vorbit de tulburările celor care îi primesc lumina directă pe craniu. îNt îngrozit.
— Mi-e frică, iar mi-e frică...
— Dumneata ai bucle...
La gară, aflarăm că ultimul tren personal trecuse către oraş cu ip sfert de ceas înainte. Ochii verzi s-au înspăimântat o clipă, apoi «Bras.
— O aventură mai mult... Ce ne facem acum ?
I-am spus gândul meu: apucăm şoseaua înapoi şi luăm drumul cel mai scurt, care taie calea ferată. Până în oraş nu sunt mai mult de douăzeci de kilometri.
— Câte ceasuri ? .«-Trei.
— Vom ajunge la unu noaptea. . •„< 4 • *fi,*
— De abia în oraş. Nu ştiu în ce cartier şezi mata...
— Altă soluție nu c ? <
— Nu.
— Haidem.
în servietă, mai păstrasem cornuri şi cozonac. Tovarăşa mea le găsi fără pereche. Eu nu mâneam şi îi povesteam cu amănunte *Martin Eden.*
— Cât sunt de incultă, se întrista ea.
Forța lui Martin Eden a impresionat-o. îmi spuse cum nu poate suferi băieții spilcuiți, drăguți şi proşti. îmi destăinui preferințe prin universitate, printre profesori şi studenți. Eu îi povestii conflictul meu cu recenzia din revista universitară şi fui fericit că îmi dă dreptate. Cum de am ajuns, apoi, la *Sixtine* şi ocultism ?
Nu aveam nici unul, nici altul, ceas. Măsurăm timpul după lună şi după oboseala ei.
56
* -"~- Crezi că mai avem mult ?
Eu îndrăgisem răspunsurile afectând maxima.
— Un drum în noapte nu-1 sfârşesc decât zorii; dar niciodată nu oboseşte în doi...
— Am început să ostenesc.
— Dacă vrei, brațul meu.,. *%*
Mergeam, cu luna înapoia noastră. Noaptea era tot mai rece şi mai aromată de câmpuri.
Tremura, îngreunându-mi paşii. Eu niciodată nu mă simțisem mai odihnit.
— Tot nu ți-e frică ?
— Nu.
Şi mergeam, şi eu vorbeam, vorbeam, iar ea mă asculta, cu părul înfrigurat de adieri. Şi înapoia noastră, luna. Iar înaintea noastră, şoseaua albă, ducând spre oraşul cu lumini multe în noapte.
Am ajuns târziu, după două, în fața casei. Povara brațului mi se păruse

binecuvântată. Mă simţeam mai puternic, cu muşchi proaspeţi. Ea pleca pleoapele şi păşea istovită.
Oraşul o înviorase o clipă. îmi mărturisea că trecerea pe acea uliţă de periferie, cu lătraturi de câini şi felinare pâlpâind, o înspăimântase. Pe bulevardul pustiu înainta cu încredere. A trebuit, apoi, să urce stradela cu piatră tare, şi osteneala o copleşi. Răsufla prelung.
în faţa casei, o întrebai: *Mi'.* ■'■;,•:••
— Părinţii d-tale n-au să te certe *1 r.*<•■;
— Părinţii mei nu stau aici. Şi apoi, la vârsta mea, sunt *absolut* liberă..,
îi întindeam mâna, spunându-i „noapte bună". Mâ opri.
— Nu mi-ai ghicit viitorul. Să-ţi mai arăt palma ?
— Nu.
Mi-amintii de toate hotărârile şi nădejdile pe care mi le mărturisise: îşi va lega viaţa numai de un om superior; va şti să înfrângă voinţa părinţilor şi prejudecăţile mediului. Acel om nu-i va fi numaidecât *soţ,* ci poate numai „le compagnon".
Şi atunci i-am prevestit căsătoria cu un bărbat pe care nu-1 cunoaşte şi care nu o cunoaşte, viaţă de provincie, profesoară cu un soţ funcţionar, acceptând tot mai mult mediocritatea, cedând zi

m
după zi, uitându-şi năzuinţele şi dorurile, abrutizându-se de munca stupidă, de absenţa aerisirilor, de amanţi şi copii...
— Astfel, duduie, te va înăbuşi viaţa oraşului mort, pustiu de suflete... Vei uita cărţile frumoase... Vei lăcrăma sau vei plânge, poate, toamna. Toamna cheamă atâtea amintiri... E stupid... îţi vei pierde timpul amintindu-ţi ceasurile de elan universitar şi poate vei regreta renunţările la originalitate... Va veni, însă, o vreme când nu vei mai avea nici regrete... Ci numai un soţ vulgar şi copii. Vei înţelege că tinereţea ţi-e *definitiv* încheiată, că n-ai văzut încă lumea, că n-ai trecut oceanul, că eşti osândită să-ţi suporţi familia pe care ai acceptat-o într-un ceas de oboseală sau de laşitate plictisită... Vei duce viaţa obscură şi mediocră a tuturor celor care îşi fac, tineri, visuri ca ale d-tale... Nu vei păstra nici cel puţin *conştiinţa* înfrângerii... Vei uita tot, tot, în mediocritatea sură şi invincibilă...
De ce m-am întristat şi eu, prevestindu-i ? Şi de ce *simţeam* realitatea cuvintelor, pe care i le rosteam deprimat eu însumi de soarta ei ?..,
Când am privit-o iar, plângea. Plângea, de aceasta sunt sigur;
lacrimile îi alunecau blând pe obraji, şi din ochii ei se revărsau tristeţi de mare moartă.
A izbutit să vorbească, zâmbind.
— Dumneata glumeşti. *Niciodată* nu voi accepta viaţa din nuvelele lui Cezar Petrescu.
), ;— Aşa spun toţi şi toţi sfârşesc acolo. Dumneata vei suferi mai mult pentru că ţi-ai plănuit vieţi prea frumoase şi te-ai născut mai sensibilă. Atât...
Iar a lăcrămat. Mi-era milă de ochii ei, dar simţeam atâta bucurie sălbatecă să-i prevestesc biruinţa vieţii mediocre şi ucigătoare...
— Ca să supravieţuieşti, ai nevoie de o voinţa şi o perseverenţă n nebunia

renunțărilor, cum d-ta nu poți atinge, niciodată... Pentru *ă* eşti femeie, şi eşti sensibilă şi eşti capricioasă...
— Voi găsi *un om !...*
8
Zâmbii. Ce era să-i răspund ? Ca să sfârşesc, am glumit.
— Pun rămăşag că în trei ani vei fi căsătorită în provincie, şi că *nu* vei fi fericită... Precizez, resemnarea nu înseamnă fericire... mai ales la anumite femei...
Ea a deschis alene poarta. O istovise atât drumul de la mănăstire...
Am plecat singur pe străzile pustii şi reci. începuse vânt de zori. Mă simțeam singur şi puternic. Cu pumnii strânşi, cu ochii ridicați, alergam. Eram fericit.
N-am putut adormi. Am coborât din pat şi, înainte de a începe lucrul, am scris: „Jurnal intim de primăvară; astăzi, Florii, începe o viața nouă pentru mine ".
Dar m-am întrebat: de ce ? Am înțeles că dădeam prea multă însemnătate unui fapt ca oricare altul. Şi am rupt foaia caietului.
Zorii limpezeau grădinile cu case de piatră albă. Poate eram singurul care vegheam. Şi eram fericit.
=~/o
wrmttt *

IX. O CHEAMĂ NIŞKA!
La începutul Săptămânii Patimilor am întâlnit mai mulți colegi din cerc, care mi-au comunicat zvonuri asupra dispariției mele din excursie. Preşedintele a fost neliniştit tot drumul. Mă aştepta la fiecare gară. Radu a venit chiar în dimineața aceea să mă caute. A rămas uimit când i-am povestit întâmplarea. Credea că îi ascund. . — Numai atât ?
— Da.
— Ori eşti prost, ori eşti îndrăgostit, ori eşti nebun... Nu rămâne oricine noaptea cu o fată, care îi place, în pădure... Ai pierdut o ocazie.
Pentru că Radu era cel care mă mustra, am încercat să-i explic că la fiecare împrejurare eu caut soluția cea mai perfect etică, cea mai *frumoasă* şi cea mai nouă, şi cea mai eroică. A fost mult mai frumos drumul pur în noapte, alături de o necunoscută, simțind cum îmi ajunge prietenă, decât oricare altă serie prelungită de îmbrățişări, sfârşite, poate, cu o siluire pe brazde. Aceasta o putea face oricine. De ce să nu viețuiesc fapte pe care numai *eu* să le pot înfăptui ? De ce eroul să fie înțeles întotdeauna ca o brută, când depăşirea nitzscheeană către supraom se poate face pe calea împlinirii celor mai nebuneşti porunci etice ? De ce să nu mă deprind cu necesitatea cotidiană a eroismului, astfel ca viața mea să ajungă a funcționa firesc o viață eroică ?
Radu îmi cunoştea prea bine ispitele şi posibilitățile sexuale; nu mă putea bănui de castrare, de timiditate, de insuficiență. Aşadar, purtarea mea nu fusese poruncită de slăbiciune, ci de forțele spirituale ce-mi stăpânesc conştiința. De aici, o serie de tâlcuri

date creştinismului: şi Radu părea că mă înțelege şi mă explică. Deşi, adaogă, el n-ar fi putut face nebunia aceasta.

— Celor care n-au îndurat niciodată lupta pentru împlinirea unei *absurdități* li se pare nebunie orice le depăşeşte slăbiciunea şi mediocritatea, am încheiat eu, crunt, privindu-mi prietenul.
Peste câteva zile, puțin înainte de apusul soarelui, am auzit râsete şi bătăi în uşă. Venise Bibi şi fata cu ochi verzi.
— Ție pot să-ți spun; o cheamă Nişka !...
Numele îmi lumină, deodată, amintirile. Ştiam unde o văzusem, la Săcele, pe cărarea alăturată liniei ferate, cu şase ani mai înainte. Avea rochie scurtă de adolescentă şi fugea printr-un lan. Un domn cărunt o strigase: „Nişka ! Nişka !" în după-amiaza aceea, eu mă hotărâsem să-mi închin viața chimiei. Legasem jurământ cu mine însumi să nu-mi pierd vremea cu nimic altceva. Pe cea dintâi filă a unui caiet *Jurnal,* scrisesem, în după-amiaza aceea, cea dintâi poruncă: „Nu voi iubi !... "
Amintirea îmi rătăcise sufletul într-o vară singuratecă, într-un sat de munte, printre încordări şi nostalgii de mult apuse. Vizitatoarele mele mă priveau fără să-mi înțeleagă umbrele feții, amare, amare.
— Nu-ți pare bine că am venit ? Nişka îți mulțumeşte încă o dată...
— Lasă-mă să spun eu... Am venit să-ți amintesc că te-ai purtat foarte drăguț acum câteva seri şi mi-ai vorbit foarte frumos, deşi la plecare te-ai supărat şi mi-ai prezis nişte minciuni pe care acum sunt sigură că le regreți...
Am îngânat câteva cuvinte fără rost şi le-am oferit scaune. Nişka se uimea în fața fiecărui raft. Scotea cărțile, răsfoia, admira, exclama.
— Mă primeşti bibliotecară ? Să vezi ce frumos ştiu să aşez cărțile... Spune da!...
— Biblioteca nu poate fi rânduită de mâini străine.
— îmi pare bine că ştii şi asta !
Credeam că s-a supărat, dar îi zării ochii zâmbind.
— Cu dumneata nu ştiu cum să mă port, mărturisii eu. Daca îți vorbesc sincer, te necăjeşti, dacă îți vorbesc rezervat, mă suspectezi...

' i
— Vorbeşte-mi ca şi cum ți-aş fi prietenă...
Am roşit de bucurie, dar m-am prefăcut întunecat de intimitatea pe care mi-o vădea şi mi-o cerea Nişka.
— Ştii ce se vorbeşte asupra noastră ? Că a fost o încercare de răpire neizbutită. Auzi; ca şi cum ar fi fost numaidecât nevoie '& răpire !... Bibi, prietenul tău, care s-a purtat revoltător de cast, să fie învinuit de abuz...
De ce „revoltător" lângă „cast" ? I-am vorbit Nişkăi despre imboldurile mele etice. I-am spus că, în conştiința-mi, faptul acesta e concret şi viu, nu luat din cărți, nici moştenit din copilărie. Eticul e o descoperire, o cucerire de a mea în ultima iarnă. I-am spus de ce nu trebuie să confunde un suflet luminat eticeşte cu un rigorism uscat şi absurd, cu un moralism pedant şi fals, ca tot ce e poruncit de familie şi şcoală prin teroare. Eticul trebuie să se cristalizeze ca o încheiere de experiențe.
— Dar aceasta nu o face nimeni...
— Au făcut-o alții, înaintea mea. De ce să nu o trăiesc şi eu, încă o dată ?... Crezi numaidecât că a avea o conştiință cu valori etice înseamnă a fi castrat, îmbătrânit, nesimțitor sau imbecil ? Crezi că etica nu poate vietui alături de

păcat, alături de ispite ?...
— Opreşte-te, opreşte-te că nu mai înțeleg... De altfel, mă simt atât de străină...
— Femeia nu poate experimenta eticul.
— Şi dumneavoastră, *bărbații,* puteți ?
— Nu toți: o elită. Trebuiesc serii întregi de experiențe ca să pârguiască un suflet masculin. Câți le suportă, mai ales acele experiențe care primejduiesc viața, somnul, liniştea ?...
Seara se pogora lin în mansardă. Cea dintâi seară de primăvară când întârziau sus, la mine, studente. N-am vrut să le-o spun. Nişka m-a întrebat dacă am țigări. Nu fumase până atunci, dar simțea un dor să fumeze... Bibi refuză cu încăpățânare.
Lăcrămând, zâmbind, frecându-şi pleoapele, cu sprâncenele mobile, sfârşi jumătate de țigară. Alături de restul meu, o pusei într-un plic şi scrisei data.
— Ce faci ?
— Le păstrez... s , «a ,

— Farmece ?
— Nu, amintiri.
Am râs, înveselit de tristețile care se vor aduna de acum deasupra plicului, ani după ani.
Coborând scările, Nişka m-a întrebat dacă mă poate vizita.
— Ai cea mai simpatică odăiță şi cele mai multe cărți... E reconfortant...
I-am spus că în anumite zile, când am mai puțin de lucru, primesc câteva ceasuri. r — Şi care sunt zilele ?
— Niciodată nu m-am gândit să le fixez.
— Cu alte cuvinte, nu vrei să mă primeşti $" ::-*i Mata exagerezi.
' — Ei bine, nu te speria... n-am să vin...
Umbrele care mi-au întunecat ochii nu le-a observat.
— Şi eu care credeam că ne vom împrieteni... Voiam să-ți prezint şi pe Viorica...
Nu ştiam ce să-i spun. Tăceam, încruntat.
— Ne putem întâlni câteodată...
— Mersi, eşti prea drăguț.
A plecat, râzând nepăsătoare. Bibi mi-a spus: -*- Să ştii că de acum îi cu adevărat supărată...
Seara, un bilet de la Radu: „Mâine merg cu Nonora la cinematograf. Vrea să vii şi tu. înainte de cinci, la mine."
Biletul m-a bucurat ca o mântuire. Nu mai văzusem pe Nonora din Duminica Floriilor. îmi amintii îmbrățişarea zbuciumată printre sicrie, cu buzele Nonorei scrijelindu-mi buzele...

X. L'HEURE SEXUELLE
Am ieşit din cinematograf buimăcit; Nonora mi-a fost alături. Radu se rătăcise printre bănci. Trei ceasuri am prelins pumnul pe carnea Nonorei. Voiam să-i dovedesc că o bibliotecă nu ucide siguranța actului vicios. Ea se alinta, tremura fierbinte. îi ghiceam uimirea: eu, şi eu *1...* întrebarea mă mustra şi pe mine; nu voiam să răspund, stăpânit de încordări. Pe Nonora nu o putea decât bucura descoperirea. Se prefăcu că-mi şopteşte, cu capul

plecat, şi mă muşcă de braț. Aceasta nu poate însemna decât *bine,* gândeam eu.
Ne-am despărțit privindu-ne în ochi, ea fierbinte, eu încruntat. A doua zi, Nonora a intrat din nou în mansardă. Şi-a regăsit jețul lângă soba de zid. A deschis ferestruicile în primăvară. Râdea, cu păr întunecat şi ochi în cearcăne. Era prea caldă, şi genunchii prea ispititori şi în sufletul meu nelinişti se voiau uitate. Brațele i-au frânt trupul, şi-au alunecat buzele pe umeri, pe sâni. Nonora palpita, fără să se împotrivească. La un zvon din stradă, a tresăriți
— Dacă vine cineva ? . *• •■ 'W*Astăzi e Vinerea Mare... Nimeni nu se gândeşte la mine...
— închide în orice caz uşa...
Nu mă aşteptam să rămână atât de lucidă. Când m-am întors alături, copcile de la umeri erau desprinse. Aceasta îmi dădu curaj, deşi ştiam tot ce îngăduie Nonora.
— Bagă de seamă, nu te enerva prea mult...
O sărutam, o sărutam. Sânii îi erau goi sub desfătare, bruni şi calzi. Pulpele ațâțau mângâieri îndrăznețe. Nonora închise ochii şi-şi muşcă buzele. I-am spus atunci că *ştiu* ce vrea. Nonora m-a rugat să tac. Mi-a poruncit să rămân cuminte, să nu mă tulbur inutil.
— Ai să încerci nebunii...

l-am amintit că îi sunt un prieten de al cărui cuvânt nu trebuie să se îndoiască. Nonora tresărea, îi şuierau cald nările. Un spasm îi şerpui trupul, zvârcolindu-1. Sânii îi înghețaseră; îi mângâiam cu obrazul, cu buzele. Tremurau, smeriți şi provocatori. întârziam chinuit, cu ochii orbiți de căldura pântecului. Prelungeam aşteptarea cu muşchi în febră, cu lumini tulburi sub pleoape. Trupul Nonorei era tot mai aproape, tot mai neliniştit în chemări. Guri fierbinți i-au alunecat pe pulpe.
... Seara, după ce a plecat Nonora, m-am privit; ochii îmi licăreau sur în cearcăne, fața mi-era palidă, părul umed. îmi simțeam creierii grei, mădularele istovite. Tremuram. Şi nu eram liniştit, şi nu mă înseninam.
Nonora venea aproape în fiecare zi şi închidea singură uşa. Venea la ceasuri când nimeni nu îndrăznea să mă viziteze. Şi jocul începea cu aceleaşi îndârjiri, cu aceeaşi inocență perversă a trupului pe care îl frământi şi nu-1 stăpâneşti. Ne despărțeam; ea liniştită, eu torturat.
Pe Nişka nu o întâlnisem, nici nu voiam s-o întâlnesc. Aflasem că părinții ei au locuit în Basarabia, apoi la Craiova, apoi la Braşov. S-au resemnat să nu intervină în viața şi năzuințele singurei lor fiice. O vară ftizică îi dăruise, încă din viață, casa pe care Nişka o închinase unei familii prietene. Avea destui bani ca să plece, dar aştepta să-şi găsească tovarăşul. Voia *să aleagă.*
Bibi se împrietenise tot mai mult cu ea. Mi-a mărturisit, la un colț de stradă, că Nişka e adorată sau urâtă de fete, că irită băieții sau îi îndrăgosteşte. Bibi mi-o lăuda exaltat. Mi-a vorbit de romanele pe care le-a citit Nişka, de examenele ei, de licența la care de acum lucrează. înțelegeam că Bibi o adoră. Am întrerupt-o.
— De ce-mi exagerezi toate calitățile Nişkăi, crezi, poate, că am să sfârşesc prin a mă îndrăgosti de ea *1...*
— Nu se ştie, zâmbi Bibi.

De ce mi s-a înfiorat sufletul ca mângâiat de gheară streină *1...* Atunci am simţit îndârjindu-se hotărâri vechi, oţelite de ani, de toamne, de singurătăţi. Mi-au umbrit ochii viziuni pustii de bălţi în amurgit, pe care le cutreieram în luntrea cu tovarăşi tăcuţi, cu priviri pe cer şi gânduri pe ape. Mi-am amintit mireasma pietrii

sub stele, singur cu muntele, veghind pe jnepeni zorii. Rătăcisem mult, sălbatec, şi toate pornirile, şi toate tristeţile, şi înfrânările — nemărturisite — îmi picuraseră într-un suflet copleşit printre celelalte suflete, desfătări şi amărăciuni. Şi ele mă înfiorau proaspete acum, la un cuvânt al fetii cu zâmbet.
Cât îmi îngăduia Nonora, lucram. Am înţeles că mângâierile ei nu le priveam ca o ispită ce biruieşte, ci le porunceam din voinţa mea, pentru neliniştile ce nu se limpezeau. S-ar fi spus că Nonora nu era decât trup chemat să astâmpere chemările sufletului. Şi nu le astâmpăra, şi ele se risipeau înlăuntru-mi, silindu-mă necontenit să-mi amintesc hotărâri pentru ceasuri grele.
Bănuiam că se lămureşte o criză, dar nu voiam s-o înţeleg. Nu voiam să mă gândesc la Nişka. Avea *prea mult* din ceea ce gândisem eu atâţia ani. Iar acum — cu încordări ciudate în suflet, care nu mă întovărăşeau decât în singurătate, şi care ar fi pierit o dată cu apropierea Nişkăi — nu-mi putea aduce decât piedici. O doream prietenă, şi mi-era teamă. Nu de mine; *nu o puteam îndrăgi.* Mi-era teamă că primăvara, vorbirile în doi pe alei, răsăriturile de lună, austeritatea sentimentală în care vieţuisem îmi vor ridica neîncetat întrebări, doruri, nostalgii, care mi-ar fi cheltuit timp şi trudă ca să fie alungate.
Nu ştiam; dar dacă Radu iubeşte pe Nonora ? Rupeam o prietenie, fără chiar mângâierea că e ruptă de dragoste. Mă stânjeneau privirile lui Radu. Mă simţeam vinovat nu pentru că primeam pe Nonora, ci pentru că o primeam fără să-mi fie dragă şi fără să simt, ca mai înainte, pofta cărnei întunecate şi fierbinţi.
într-o zi, când Radu a fumat şi a tăcut mult, i-am surprins ochii abătuţi, trişti. Am râs aflând că e îndrăgostit. Trebuia să râd. Din liceu, Radu se îndrăgostise de surorile tuturor prietenilor, de profesoara de engleză a lui Petre, de trei „stele", de o actriţă. La Braşov iubi ochi nostalgici în cabarete. în toamna aceasta a iubit iar, fără să ne spună nume.
— A câta oară iubeşti acum ? am iscodit eu.
— Nu ştiu; iubesc.
Spunea taina aceasta cu o indecenţă care mă făcu să roşesc. Eu socoteam că anumite cuvinte nu trebuiesc rostite nici sufletului drag, nici sieşi.

— Iubeşti pe Nonora ?... *n ; u },■■;*
— Nu. Pe ea am iubit-o astă-iarnă. Dar am făcut rău; e perversă şi capricioasă.
Mă gândeam: prietenul meu osândeşte capriciul.,. : :— Viorica...
Am râs, l-am sărutat. Prietena Nişkăi era mică, fină, cu ochi mari şi limpezi, luminată, cu fruntea albă sfârşită sub părul strâns la ceafă. Am cunoscut-o la bibliotecă, în faţa unei colecţii de reviste filologice, alături de Bibi, care se gândea la Andrei. Aproape s-a roşit când mi s-a prezentat. în ziua filtrată

prin ferestre reci, mi s-a părut cea mai firească şi mai autentică fecioară. Avea umeri cald arcuiţi, braţe albe, gesturi blajine. Fruntea şi ochii îi zâmbeau. Buzele ascultau întotdeauna.

Şi Radu o iubea ... '•.'■• .; '*t'Mi fe*v.v .?■'*•.,•■

— Ai să-i spui ?

^'^-Nu. *i "»%{* < ' -"' >*t

— Atunci ?

" — Aştept să-mi treacă...

— Nu e aşa că are să treacă ?...

— Totul trece, îmi amintii eu din Heraclit. Dar cum de ai iubit-o? Când ai cunoscut-o ?

— Mi-a prezentat-o Bibi. în noaptea aceea am visat-o, deşi eram băut. A doua zi ra-ara gândit la ea. „Foarte simplu, mi-am spus; o iubesc !" Dacă îi chemam numele pe vreo melodie tristă, mă întristam. Eu ştiu; asta e iubire... *L*

Gândeam şi eu cu Radu: iubire... şi mă bucuram că ii-am chemat nici un nume pe melodii triste, ci numai le-am rostit. Văzându-rnâ resemnat să-1 ascult vorbindu-mi de dragoste, Radu încercă întrebarea care îl ispitea de ani.

— Tu ai să iubeşti ?...

Primi aceeaşi mască nepătrunsă drept răspuns. -—Nu cred...

— Ai să fii fericit.

— Ştiu, minţii eu, zâmbind trist. Radu îmi surprinse zâmbetul.

m

— Iartă-raă, ai să spui că sunt stupid... Dar eu nu te înţeleg; de nouă ani, de când ne cunoaştem, tu iubeşti o singură fată cu o putere Care mă înspăimântă. Cum nu ai ostenit nouă ani ? Şi cum nu te-ai plictisit aşteptând-o ?...

Am râs mult de gluma prietenului meu. El mărturisea că bănuise la început o taină, poate o aventură din adolescenţă. Dar nu trădasem niciodată un nume, o amintire. Şi cu toate acestea, făptura mea toată îi spunea că iubesc. Faţa mi-a rămas aceeaşi mască. Dacă prietenul meu mi-a întins o! cursă, i-am scăpat. Nu are să ştie niciodată adevărul. De ce să-1 ştie?

într-o după-amiază, prin mai, Nonora nu şi-a mai descheiat copcile de la umeri. Am plecat amândoi pe bulevarde, spre parcuri. Vorbeam eu, mult şi nestăpânit. Nonora asculta, cu buze umede.

La un colţ de stradă cu trotuar curat, Nişka ne-a văzut trecând. Ne-a privit mult, zâmbind.

De ce m-a durut întâlnirea ? De ce nu ştiam ce să mai spun Nonorei, care se bucura, pentru că ne văzuse Nişka ? Eram trist, trist. Eram abătut. S-ar fi spus că mi se sfâşiase o nădejde, un dor de nimeni bănuit; nici de mine.

Nonora vorbea, vorbea. Eu ascultam, urmărindu-i paşii prin alee. M-a sărutat înapoia unui pavilion pustiu. Am primit sărutarea cu sălbatecă poftă, muşcându-i buzele. Nonora se alinta. Eu voiam să râd, voiam s-o sărut. Şi o sărutam, o sărutam...

Ieşind din parc, pe mine mă copleşeau mustrări; trebuia să alerg după Nişka şi să-i spun. Surprinzându-mă gândind, m-am întrebat: să-i spun să *nu creadă ?,..*

Toate acestea sunt capricii sentimentale, îmi spuneam. Şi, poruncindu-le să dispară, ele dispăreau.
I-am spus Nonorei că se apropie examenele. Ea a înțeles, pentru că m-a privit batjocoritor.
De atunci, nu ne-am mai întâlnit.

^.PRIETENUL MEU.țpEŞTE
Am un prieten nou, am un prieten nou ! Am sfârşit liceul împreună. Am fost atâția ani tovarăşi. Dar din primăvara aceasta, ce se încheie înflăcărat, el mi-e un prieten nou. Numele lui nu poate fi decât: prietenul meu. Am mulți prieteni; dar el e prietenul meu nou. El e singurul prieten.
Lui îi împărtăşesc şi o carte de poezii, şi o carte cugetată. Nu mă urmăreşte întotdeauna, dar mă înțelege. Petrecem nopți de mai, vorbind, vorbind. Eu îi destăinui manuscrise de nimeni cunoscute. El îmi citeşte versuri pe care niciodată nu le va publica. Ceea ce gândesc, îi spun; ceea ce simte, îmi spune. Eu simt alte multe lucruri şi am să i le mărturisesc. Poate şi el gândeşte gânduri pe care am să le ştiu.
Ne-am descoperit într-un amurg, la mine, în mansardă. El iubeşte. Şi i-am spus cuvinte pe care nimeni altul nu i le spusese. Doamna pe care o iubeşte, am cunoscut-o într-o librărie. Citeşte mult, se închină lui Beethoven, stăpâneşte somnul, în nopți singuratice, cu clavirul alb. S-au întâlnit la munte şi s-au iubit. Soțul doamnei e arhitect. Poate înțelege dedesubtul prieteniei pentru tânărul înalt şi blond, care-i ascultă slăvind *Sonatele.*
Prietenul meu este un student ca toți ceilalți: blond, înalt, plăcut, cu lecturi, cu talente. Dar a iubit pe doamnă, şi a iubit pe Beethoven. în sufletul lui s-au iscat dezlănțuiri de potente. Am înțeles aceasta în după-amiaza în care ne-am întâlnit. Vorbea cu atâta patimă reținută, cu atâta încredere în forțele şi însuşirile lui alături de dragostea doamnei...
Iubind, tânărul blond a ajuns prietenul meu. Nu-1 mai recunoşteam. Era atât de înălțat, de neliniştit, de harnic. Ne înțelegeam atât de bine; eu, care nu iubeam...

m
Nu îmi vorbea decât arareori de dragostea lui. îmi povestea chinul începutului, cum a luptat ca să uite, şi nu a izbutit, —pentru că cel îndrăgit nu se uită —, cum s-a torturat gândind doamna alături de soț, pe ea care nu o înțelegea decât alături de Beethoven. Şi doamna care nu-1 credea, şi apoi cel dintâi sărut în fața clavirului ce purta încă arpegiul minor... Şi serile lor, în lipsa soțului, pe blana din salon, el dăruindu-i versuri, ea improvizații între Ceaikovski şi Grieg... Şi jurămintele lor, pe care *el le crede...*
S-a regăsit şi s-a împlinit din dragoste. De acum, nu-şi mai risipea timpul. Muncea în biblioteci, iar serile se întâlneau. El voia să realizeze seria făgăduită de lucrări. Totul era acum chemare, îndemn la viață şi la operă, din dragoste. Credea în el şi în iubirea doamnei. A crezut în mine după ce s-a convins că îl înțeleg şi îl pizmuiesc. I-am spus că îl pizmuiesc sincer. Doamna lui e un exemplar atât de rar, mințeam eu...
Nopți calde, în început de vară, cu prietenul meu nou... Cum au trecut, şi cum nu se mai pot, niciodată, întoarce. Eu, aici, scriind cartea întâiei mele tinereți; el în miez de țară apuseană, purtându-şi tortura sufletului care

voise să afle zarea dragostei. Dragostea îi aprinsese ambiții şi doruri, îi dăruise puteri de muncă nebănuită. A urmat ceea ce trebuia să urmeze, şi atât de curând... Doamna cu mâini albe în claviaturi îi spunea că îl iubeşte, şi nu-1 **mai** iubea. Cine ştie, cine ştie ?...
Prietenul meu a fost purtat de pânzele deznădejdii care întunecă şi ucide. I-am fost sprijin, cel care a plâns cu el şi apoi 1-a certat cu porunci aspre.
A fugit. Ani din el se vor risipi: o ştim amândoi. Dar tot ce a adunat din dragostea doamnei, vor fi seminţe cu rodul preţios. îl aştept.
De ce am întrerupt firul povestirii mele cu o tristeţe grăbită ? în începutul acela de primăvară, prietenul meu era fericit. Eu gândeam: dacă pe el apropierea doamnei 1-a creat din nou, dăruindu-i duh de bărbat, ce se va petrece cu mine, cu fericirea pe care aş întâlni-o eu în dragostea sufletului de fată ?... Mă întrezăream mare, mare, :rescut în bucurii.
Şi gândul aşteptării mă neliniştea şi mă mângâia.

O

XII. FURTUNĂ LA SCHIT

în miez de vară, cu prietenul meu nou, am ajuns la schitul cu peşteră. Am ajuns pe ploaie, rece, aspră, rea. Coboram avântaţi Pietrele Albe şi nu vorbeam, ci numai ne încordam mădularele în mers lung.
Am adormit în odăiţa cu pereţii albi şi o lumânărică de ceară galbenă. Afară, în munţi, se dezlănţuia furtună. Am adormit cu duh aspru deasupra aşternuturilor noastre. în odăiţă plutea mireasma florilor de smirdar uscat. Şi era senin în ochii noştri, şi desfătare în truda noastră.
Şi furtuna creştea în munţi, şi se învălmăşea cu noaptea, şi fulgere înălbăstreau pereţii, şi auzeam ploaia, şi auzeam izvoarele. Iar în visele noastre se tânguiau vedenii.
Trăsnete în brazi ne-au deşteptat. Ferestruica tremura smerită în ploaia repede. Şi vântul năpăstuia urlete de sihlă, şi izvoarele răbufneau chinuind ca mânate de isme. Şi ghiceam în jurul nostru râs de munte. Şi parcă pădurile erau bătrâni înviaţi. Şi din scorburi se înşerpuiau gheare lungi, strivite pe sub pietre ca viermii. Şi muntele, şi scorburile, şi bătrânii, şi apele se îndârjeau asupra schitului. Ne înspăimântă apropierea peşterii. O bănuiam fără sfârşituri, o bănuiam întunecată şi umedă, tresărind sub picături.
Prietenul meu era palid şi înfrigurat, şi la lumânarea galbenă a citit rugăciunea Sfântului Ioan* .

* în textul reprodus, capitolul conţinea şi următorul fragment, ulterior anulat: „— Ţi-e frică ?
— Cum să-mi fie frică ? Nu simţi aici pe Iisus ? Nu-1 vezi ? E alb si e bun... şi el doar s-a răstignit pentru noi. Nu suntem noi copii creştini ?
Prietenul meu era blond şi înalt, şi palid şi zâmbea. Mă înfiorai întrebându-1:
— Tu crezi ?

rfl -'

O

Lumânărica pâlpâia umilită de vânturi. Vânturile purtau norii şi purtau fulgerele în pustietăţi.
Cât a durat tăcerea noastră ?... Nici unul nu îndrăzneam să ridicăm ochii către celalt.
Se însenina. Zăream stele strălucind. Noaptea îmblânzise munţii, care îşi tânguiau acum înfrângerea. Izvorul blestema aceeaşi ură sălbatică, coborâtă din veacurile gheţei.

Am deschis ferestruica fără să rostesc un cuvânt. M-am aşezat pe patul alb. Eram ostenit, şi în suflet îmi lăcrămau aceleaşi bucurii alături de aceeaşi gheară ce risipea întunerecul.
Aşteptam. Prietenul meu a oftat, tresărind. A privit, apoi, pe ,'fereastră, în noapte. Sus, pe stânca din coasta schitului, un brad fulgerat aştepta smerit zorii şi mirarea călugărilor.
* * *
Dimineaţa, după ce am sorbit laptele în ceşti de pământ ars, am| „plecat mai sus. Lăudam amândoi seninul, florile şi vântul care se] -potolise.
— Cred, cred !...
Trăsnetul îmi crispa răsuflarea. încercai să mă rog; dar ştiam că mă mint... Aceas-ta-i spaimă, nu credinţă, gândeam. Eu vreau *să simt* pe Iisus, aşa cum simte prietenul meu. Altminteri, folosesc un simplu rit magic, care m-ar umili după furtună.
Mi-am liniştit spasmul sângelui amintindu-mi ochii întunecaţi şi stăpânind teama ai lui Rudolf Steiner. Prietenul meu se ruga alb şi înalt:
— Iisuse, Iisuse...
Şi furtuna îngenunchea schitul, pâlpâind lumânări galbene în chilii albe şi reci.
Prietenul meu citea din *Evanghelia lui loan* . Eu îl ascultam, cutremurat de duhul sfântului.
în vreme de furtună, dacă un creştin citeşte cu evlavie fierbinte pe loan, evanghelistul alungă trăsnetele şi spaimele pe locuri pustii... Roagă-te şi tu cu mine. Ai să vezi cum se înseninează...
Am îngenuncheat. Teama pierise. Căutam în prăpădul de şuiere glasul lui. Voiam să mă poarte muzica în îmbrăţişarea Mântuitorului. Aş fi plâns de necaz aflând mai târziu că spaima şi tulburarea m-au îndemnat să-1 caut. Am mărturisit îndoielile mele prietenului: dacă el nu e decât prada unei iluzii ? De ce se roagă la Iisus aşteptând înseninarea ? De ce nu înfruntă furtuna şi nebunia cu carnea lui, lăsându-1 pe Iisus pentru ceasuri de linişte în singurătate ?
72
Pe drum, am întâlnit un tânăr palid, cu fruntea uimitor de largă, cu tâmplele boltite. Venise şi el, ca noi, să locuiască la schit o săptămână. Era student la Matematici şi Filozofie, dar, suferind de piept, nu se prezentase la nici un examen.
Ne-am amintit furtuna şi spaima. Studentul veghease toată noaptea în bisericuţă, închinându-se. Nu se sfia mărturisindu-se creştin.
— Convertirea mea s-a împlinit în împrejurări stupide. Sufeream prea mult de piept şi eram prea laş ca să nu mă tem de moarte. Nu aveam nici curajul să pier. Nu-mi rămăsese decât pofta de viaţă. Şi atunci, am încercat vindecarea prin *Christian Science.* Am crezut, ca să mă vindec. Faptul s-a petrecut la Geneva, unde mi-am cheltuit ultimii bani. Plămânii se însănătoşeau din lună în lună. Minunea, cu temei de magnetism animal, m-a dus la *Noul testament,* la teologia catolică, iar acum, în urmă, la credinţa ortodoxă...
Prietenul meu se exaltase. Vorbea despre credinţa simplă şi mântuitoare, ce se pogoară prin har. Se împotrivea cărţilor,
— Noi suntem ai *Lui,* tu nu ştii ? El nu ne părăseşte niciodată. Neliniştile *trebuie* să i
le spunem Lui. Aceasta ne desfată, ne alină... Orice durere piere...
I-am spus: aceasta e un creştinism feminin, e umilitor pentru noi şi pentru Iisus. Iisus ne vrea smeriţi fa(ă de el, dai puternici în lumea aceasta. Or, noi suntem acum înfruntaţi de munţi şi de ape. Să ne rugăm lui Iisus numai în clipa când vom fi aproape de pierire, înecaţi sau trăsniţi.
— Aceasta-i filozofie. Eu *cred.* Acum şi totdeauna... Ascultă pe loan: „Tată, a sosit ceasul! Proslăveşte pe Fiul Tău, ca şi Fiul Tău să te proslăvească pe Tine... "
Ascultam, înfiorat de plânsul prietenului meu, cu umerii smeriţi în faţa lumânării, cu privirile pe carte.
— „Şi viaţa veşnică este aceasta: să ajungă să te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat, şi pe Iisus Christos, pe care l-ai trimis Tu."
— Eu îl cunosc; l-am cunoscut în biserică, cu linişte... Tu ştii ? O biserică umilă, afumată, blândă, în miezul oraşului,, lângă Teatru... Acolo stă întotdeauna Iisus... Acolo ai să vii şi tu să te rogi, şi ai să uiţi cărfile... La ce folosesc cărţile, la ce foloseşte lumea... dacă nu-1 cunoşti pe Iisus ?... Ascultă... „Pentru ei Mă rog. Nu Mă rog pentru lume, ci pentru aceia pe care Mi i-ai dat Tu. Pentru că sunt ai Tăi; tot ce este al Meu este alTău şi ce este al Tău este al Meu, şi Eu sunt proslăvit în ei... Sfinte Părinte, păzeşte, în Numele
Tău, pe aceia pe care Mi i-ai dat, pentru ca ei să fie una, cum suntem şi noi... Eu am păzit pe aceia pe care Mi i-ai dat; şi nici unul din ei n-a pierit, afară de fiul pierzării, ca să se împlinească Scriptura..."

m

teologiei, filozofiei religioase. Voia creştinismul absolut, pur, credința fără nici o rezervă în dogmele Bisericii.

— Surprind o contradicție evidentă în afirmațiile d-tale, întrerupse studentul; pentru că, credința în biserică, pe care o mărturiseşti, e mai mult decât credința în *Noul testament,* pe care de asemenea o mărturiseşti. Aşadar, trebuie să primeşti teologia şi, deci, filozofia, odată ce ai primit Biserica, întemeiată nu numai pe *Noul testament,* ci şi pe învățăturile patristice şi conciliare. Dacă eşti ortodox pur, nu poți disprețui filozofia şi teologia, deşi datele prime ale creştinismului nu se pot nici cunoaşte, nici repeta printr-un proces rațional, ci numai printr-o experiență...

Plângeam amândoi. Prietenul fu cuprins de un tremur care îi lumină fața; un zâmbet *ie* miere cerească îi muia buzele.

— Ascultă... *„Sfinte Părinte, păzeşte Di..'.* ■*"■"

Un trăsnet despică bradul, care-şi fumegă rana deasupra schitului.

—..... *numele Tău.'...* " Iată, vezi, Iisus e aici!...

Cu cartea în sân, se ruga. în suflet îmi lăcrămau bucurii. Dar mă sângera aceeaşi idoială. O împărtăşii cu un geamăt.

— Eu nu pot crede în Dumnezeu... Eu nu pot crede în Dumnezeu...

— Ascultă pe Sfântul Ioan...

— îl ascult, dar nu pot crede... Sunt păcătos, sunt trufaş...

—Am să mă rog pentru credinfa ta... Nu vezi, Iisus care nemântuieşte aici ?... De nu crezi ?

— & Iisus cred ! Dar sunt păcătos... nu pot crede în Dumnezeu, nu pot crede în

.

nnezeu...

Plângeam scuturat de suspine. Prietenul meu începu ruga.

— „Mântuitorule, Tu ai iubit întotdeauna pe păcătos; Mântuitorule, Tu care îmi dai n cuvânt de laudă *Ție;* Mântuitorule, Tu care ştii şi căldura, şi dragostea mea pentru

tul Tău trup şi sânge... Mântuitorule, Tu care ştii cât de neputincios sunt să mă pii de tine... Mântuieşte de îndoială sufletul prietenului meu... Fă-I să cunoască, nemăsuraru-ti Har, pe Părintele ceresc... Aibi milă de chinul lui şi de dragostea .. Dă-mi mie răni şi dă-i lui credință... "

- Ajunge, ajunge...

- Dâ-mi mie suferințele lui şi smulge-i îndoiala, Mântuitorule!... " (N. ed.).

Bănuiam o discuție interesantă, dar deplasată. Urcam o coastă aspră, sub cer clar. înainte ca prietenul meu să răspundă, apărân-du-se poate împotriva învinuirii de protestantism pe care o insinua studentul, am vorbit.

— Eu nu cred în Dumnezeu. De altfel, gândesc că nu întotdeauna creştinismul necesită credință. Creştinismul e o spiritualitate antimondenă, menită să călăuzească evoluția omului către Dumnezeu, prin răsturnarea valorilor lumeşti şi înscăunarea valorilor divine. Aşa e ?

— Da. Creştinul moare şi învie în Christos, prefăcându-se din *om,* în om de al lui Dumnezeu. Iar cetatea omenească, o cetate a lui Dumnezeu.

— Transfigurarea aceasta se face prin experiență mistică, iar nu prin dogmă.

— Iar experiența e *credință...*

— Nu. Aici e deosebirea şi aici se iveşte marea mea îndoială. Eu nu cred, şi totuşi am avut o experiență religioasă, care mi-a pogorât în suflet viziuni de creştin, m-a transfigurat, m-a făcut creştin...

— Cred că nu ai dreptate. Ceea ce numeşti dumneata „experiență religioasă" a fost siguranța mântuirii, adică siguranța harului, adică *credința.*

— Şi totuşi, eu nu cred în Dumnezeu.

— O mărturiseşti aceasta *acum,* pentru că te stăpâneşte rațiunea. D-ta singur ai spus, însă, că experiența e transcendere a conştiinței raționale. Ai crezut *atunci,* experimentând pe Christos. Acum, ți se pare absurdă credinfa pentru că o *judeci.* De fapt, dacă recunoşti o transfigurare a conştiinței izvorâtă din creier, recunoşti şi credința. Transfigurarea e o depăşire ce nu se poate face decât prin har.

— Eu nu cred în har, mărturisii.
— *Ți se pare că nu crezi.* Ți se pare că viziunea omului [ca egal] de al lui Dumnezeu, pe care o stăpâneşti, ai câştigat-o singur. Ea nu ți-a fost decât dăruită.
— Atunci, de ce nu mi se dăruieşte şi o credință statornică, cum are prietenul meu ?
,— O ai, dar te temi s-a recunoşti.,«,» , ,-JV ■;
75
— Acum te înşeli fundamental, dar nu stărui. Voiesc să-ți spun *a* înțeleg eu creştinismul.
— Acesta-i protestantism. De ce e nevoie să înțelegi d-ta un jtinism nou ? Există unul singur, etern şi infinit.
— Un creştinism actualizat, care e mai mult decât un rit şi o iință, care e îndreptar, criteriu şi valorificare.
— Nu poate fi decât personal.
— Adică eretic, întrerupse prietenul meu. în mine există acelaşi itinism viu, fecund creator de valori; şi-1 recunosc ortodox şi menic. Nu am nimic personal într-însul.
— Acum greşeşti şi d-ta, vorbi studentul. Orice creştinism întic e şi personal, prin însuşi faptul funcționării lui în viscere piritualitate proprie.
— Domnilor, implorai eu; discuțiile teologice sunt întotdeauna resante. Eu aş recomanda chiar lectura teologiei dogmatice ărui tânăr; se întâlneşte acolo o atât de pură şi organizată itualitate, încât chiar cei care nu vor crede niciodată, care vor ia filozofia sau matematica, pot profita din contactul cu forme incțiuni de gândire complet purificată de gândirea planurilor rioare, cu gândirea din istorie sau biologie...
— Atunci, de ce ne întrerupi ?
— Pentru că plecasem de la creştinismul *meu.* îți accept nuirea d-tale de protestantism, deşi eu îl simt, prin austeritatea ibrietatea lui, pur ortodox. Dar prefer să fiu protestant şi creştin Lt ipocrit fiu al Bisericii. Până acum nu pot cunoaşte un tinism viu decât personal.
— Adică protestant. Fireşte, e preferabil să fii protestant decât st sau necredincios. Dar d-ta înțelegi consecințele credinței teia ? Nu le caut în istorie; ți le amintesc în d-ta: nu eşti creştin, nai pentru că te socoti un creştin pur. Religia d-tale e matism şi magie.
„ v
—Te contrazici cu cele ce-mi spuneai adineauri.
— Nu-ți cunoşteam, încă, erezia.
— Totuşi, lăsați-mă să vă spun în ce constă acest creştinism c. *asv'j*
— Fii te rog scurt, ca să-ți pot ține minte toate greşelile.
— Eu socotesc creştin orice erou al duhului. Orice suflet care vietuieşte o viață eroică e un suflet creştin.
«!> — Nu înțeleg.
— Am să te lămuresc. Creştinismul depăşeşte omenescul, fiziologic şi social ?
— Desigur.
— Eroul îl depăşeşte ?
— Depinde: ce înțelegi prin „erou" ?

— Cel care luptă cu sine ca să concretizeze, să vieţuiască şi să răspândească anumite valori spirituale ce depăşesc cu mult spiritualitatea comună. Cel care întrece omenescul. Cel care renunţă la viaţa celorlalţi, ca să vieţuiască ascetic, ca un sfânt, numai pentru că şi-a făgăduit sieşi să împlinească acele câteva hotărâri. , J .
— Creştinul e astfel şi un erou, dar nu oricare erou al duhului e un creştin.
— îndoiala aceasta am avut-o şi eu, gândindu-mă la ascetismul indian şi la renunţarea budistă. Şi ei realizează o viaţa luminată de anumite valori spirituale, ce întrec spiritualitatea omenescului simplu. Dar eroismul meu valorifică şi actualizează premisele creştinismului.
.. --« Care sunt ?
— Primatul duhului, conducând la transubstanţializare, prin Isus.
— Ai uitat esenţialul: *graţia.*
— Graţia e esenţială pentru teologi.
— încă o greşeală. Poţi găsi graţia predominând în tot *Noul testament.*
— Nu pot s-o cred.
— Nu *vrei* s-o crezi; eşti stăpânit de păgânism. Eroismul d-tale e păgân, cu toate renunţările pentru primatul spiritualităţii.
— Nu poate fi păgân un eroism alcătuit din renunţări, din înfruntare, din exaltarea unei etice creştine. Dar discuţia aceasta ne-ar duce prea departe. D-tale îţi mulţumesc că m-ai ajutat să aflu ceea ce vreau să fiu: erou. Acum vă înţeleg desluşit. Vreau să mă depăşesc, să mă depăşesc prin experienţe şi suferinţe, până ce nu voi mai fi *om,* ci *erou.* Vreau să împlinesc o viaţă înspăimântătoare, vastă, aspră; să nu se ridice nimeni până la mine, să întrec pe toţi cu faptele **mele, toate** având un tâlc nepătruns. Vreau să realizez

m

eroism concret, creştin, iar nu unul de vorbe, de elanuri, de stalgii. Iată de ce nu sunt păgân: vreau ca eroismul să răsară din nea şi sângele meu, răstignite pentru o nebunie a duhului. Vreau fiu nebun, aşa cum au fost Dante şi Don Quichotte. Vreau să gor voinţa ideilor în viscere, să vieţuiesc în lume, aşa cum alţii mulţumesc a vieţui în nori. Să nu mă înţeleagă nimeni, dar eu să
erou. Să păstrez ascunsă taina cea mare, însutindu-mi, prin ere, eroismul...
— E frumos, vorbi întristat studentul. Dar eşti păgân autentic îroismul d-tale, pe care îl vrei realizat *numai prin* voinţă. Voinţa lenească, atunci când nu e asimilată, prin har, voinţei divine, e :zumţie diavolească...
— Şi totuşi, dacă d-ta anulezi voinţa personală în creştinism, te ■opii de Luther. De altfel, temelia experienţei religioase, în iere, e voinţa. Te contrazici şi d-ta.
— Eu nu anulez valoarea voinţei, dar o cer iluminată de credinţă. ta crezi în forţele d-tale, în duhul d-tale de tânăr exaltat. N-ai să iuţeşti nici un act eroic.
— Am să izbutesc, pentru că *vreau.*
— Vorbeşti copilării. Dacă Dumnezeu *vrea* să te mântuiască, itându-te prin har, ai să ajungi erou.
— Nu cred în Dumnezeu. Nu cred decât în Christos, cel dintâi :el mai mare erou al creştinismului.

— Cu atât mai rău. Dar grația lui Dumnezeu e mare. Nu te icita după izbândă; nu dumneata ai biruit, ci Dumnezeu. Te-a itat. Altfel, erai înfrânt.
— Dar ispitele pe care le înfrâng, dar suferințele, dar lacrimile sunt dovezi de existența voinței mele efective, personale ?
— Nu înțelegi ? E un simplu instrument divin.
— Predestinare ?
— Nu; har nemijlocit şi infinit.
Ne-am aşezat toți trei pe muchea muntelui, sub cer senin, ăşurați în vânt. Prietenul meu tăcuse de mult.
— Toate acestea sunt discuții deşarte. Nu există decât un singur :ru: credința... Studentul întări.
— Credința te face fericit fără eforturi eroice.
— Dar eu nu vreau să fiu fericit. Nu cred în fericire, cum nu d nici în Dumnezeu; deşi o doresc, cum doresc şi pe Dumnezeu.
Mi-e teamă, chiar, de fericire. Nu pot dormi liniştit decât în primejdie, în nesiguranță, în durere, în plictiseală amară. - .•»- De ce vrei să te chinui toată viața ?
— Pentru că astfel pot ajunge erou.
— O simplă experiență a credinței te-ar fi dus mai aproape de eroism decât toată durerea unei vieți păgâne.
'— Asta nu o cred. Creştinismul e optimist şi senin.
— Cu cât te vei apropia de soluția creştină, cu atât vei fi mai senin... Dar d-ta nu eşti decât un simplu păgân torturat de neputința convertirii. Mi-e milă de suferințele d-tale. Răspândeşti atâta păgânism exasperat de propriile lui elanuri, încât sunt ispitit acum, dacă m-ai întreba: „Crezi în har ?...", să răspund: „Nu ! îți mărturisesc, mă îndoiesc de har nu pentru că am discutat cu d-ta, ci pentru că am stat în tovărăşia d-tale. Eşti demoniac."
— Vreau să fiu Sf. Francisc.
— O ironie finală ?
— Nu. Dar vreau să ajung cu orice chip erou, aşadar, sfânt. Aceasta e poziția definitivă. Poate am să evoluez. Dar în înțelesul de a depăşi experimental eroismul, realizând cel puțin un fapt eroic. Un Sf. Francisc fără grație.
— Să-ți ajute Dumnezeu. Dacă nu voi fi încă în sanatoriu sau în pământ, am să mă bucur împreună cu d-ta.
— Deşi bucuria va fi salutată cu lacrimi.
— Iată eternul păgânism nostalgic. ' * " Prietenul meu rosti, ridicându-se:
— Am să mă rog pentru el, să creadă...
Ne-am întors la schit. Am mângâiat toți trei bradul despicat de trăsnet. Apoi, prietenul meu s-a dus în chilie. Am rămas cu studentul în matematici pe un trunchi. El gândea, iluminat de un zâmbet.
— Ceea ce e dureros e că nici eu nu pot crede.
— Eu ştiu cât şi cum să cred. Dar nu cred, ci aştept grația. Noapte bună...
N-am spus nimic prietenului meu. Când am intrat în chilie, s-a îmbujorat şi a ferit o pagină pe jumătate scrisă.

■*m*
— îi scriam ei.., M§»«N»tât de dor^ijy; şr

Am rămas o săptămână, citind *Evangheliile* şi *Apocalipsul.* Eu aveam în sac un caiet alb, menit unei povestiri pe care nu o puteam scrie. Lângă caiet, Sf. Francisc şi Pascal.
După o săptămână, prietenul meu s-a simţit copleşit de singurătate. Studentul coborâse în Ardeal, la o rudă. Mi-a dăruit un exemplar din *Gracian,* cu o dedicaţie tristă. Şi prietenul meu era tot mai trist şi tot mai stăpânit de amintirea doamnei. într-o dimineaţă, m-a sărutat şi a plecat. L-am întovărăşit o bucată de drum, prin pădure. Era atât de fericit că are s-o vadă...
Când am ajuns pe platou, ne-am despărţit. Eu mă întorceam spre schit, el cobora jos, către oraş. Era senin, cald, linişte. Ne-am amintit urcuşul, pe ploaie şi întunerec, cu o săptămână mai înainte.
— De acum, fiecare cu drumul său...
Treceau zile aspre, dure, nemilostive în îndoieli. Vieţuiam acea sălbatecă singurătate pe care o doream din biblioteca mea. Nu vedeam decât pe călugări. Porneam în fiecare zi, singur, cu caietul alb pe creste, pe muchi, pe cărări ce coboară în prăpăstii. Iubeam viespile care culeg mierea arbuştilor. Iubeam păsările pe care, de multe ori, mi se părea că le pătrund în glasurile lor. Iubeam munţii răi şi pădurile cu putregai printre trunchiuri.
Nopţile mă chinuiau întrebări. Aveam acelaşi răspuns, şi chinul mă îndreptăţea să cred că sunt pe drumul cel bun. Nu uitam nici o dată că vreau să fiu erou.
Dar întrebările erau multe şi crude: „Ce am să-i spun Nonorei ?" „Să fug de prietene ?" „Să fug de Nişka ?" „Dacă am s-o îndrăgesc?" „Să rup dragostea ?" „Să mă mutilez ?... "
Au fost nopţi când tulburarea mă umilea până la plâns. Criza creştea, creştea în singurătate. Mă simţeam părăsit de toţi, uitat, agonizând într-un pustiu. Sufletul îmi era copleşit de marasm, de disperare mută, de slăbiciuni. Totul îmi poruncea să mă întorc în oraş, între oameni. Aş fi voit să văd pe Nişka, s-o rog să-mi fie prietenă bună. Aş fi voit să vorbesc. în jurul meu nu era nimeni. Rătăceam, şi Pascal mi se părea rece, şi Sf. Francisc de neînţeles.
în fiecare dimineaţă îmi spuneam: „Astăzi voi căpăta liniştea cu care am venit." Adormeam cu vedenii de fericire umilindu-mă.
80
Ispita cea mare era dragostea şi fericirea prietenului meu. îmi spuneam: „Iată, prietenul meu e fericit. De ce să nu fiu şi eu ?" Şi nu credeam în fericire, şi o pofteam ca pe un fruct.
De câte ori tristeţea singurătăţii aspre mă copleşea, îmi spuneam: „Are să treacă, are să treacă... ". Mi-era ciudă să aştept ceasul acela — care *trebuia* să vină — cu neîncredere. Nu era începutul şi icoana întregii mele vieţi singurătatea aceasta disperată şi chinuită ?...
Un amurg însângerând pădurile m-a liniştit în câteva clipe. Nu pot zugrăvi o linişte de singurătate. Era credinţă şi nădejde, şi dragoste, şi pornire spre jertfă, spre renunţare. Am gustat fericirea amăruie şi calmantă a biruinţei.
în seara aceea, la lumânarea pe care o mai aprinsese o singură dată prietenul meu după furtună, am deschis caietul neînceput şi am scris pe cea dintâi pagină:
„... Eu îmi voi însemna aici crizele şi soluţiile mele. Un caiet pentru suflet, în

care oamenii vor fi ispite, iar evenimentele, atitudini. Nu mai pot reconstitui experiențele care m-au bântuit în aceste zece zile, după plecarea prietenului meu. Dar, depăşită fiind criza, eu mă simt mai puternic, mai voios, mai încrezător. De acum ştiu: cu cât mai mult voi fi copleşit de tristețe şi de nelinişte, cu atât trebuie să mă bucur mai mult. Izbânda va aduce o limpezire dureros de senină, şi-mi va mânia forțele.
Aşadar, nu trebuie să evit primejdiile: sentimentale sau cerebrale. Sunt dator, ca să realizez eroismul, să înfrunt ispite mari, vaste. Ca să mă împlinesc pe drumul dăruit mie, şi împărtăşit numai studentului şi prietenului meu, trebuie să renunț la fericire. Renunțarea o voi înfăptui după coborârea în lume. Renunțarea nu înseamnă schivnicie. Ascetismul va fi pur etic. Nu voi renunța la un lucru decât atunci când el îmi primejduieşte drumul către eroism. Aşadar, nu renunțare definitivă, ci renunțare căutată.
Voi fi prieten cu Nişka. Iar dacă primejdia va ajunge temută, *dacă mă voi îndrăgosti,* sunt dator să-mi aprind dragostea până ce mă va stăpâni complet. Atunci, voi renunța la Nişka sau la oricare altă dragoste. I-am pomenit numele, pentru că de ea mă simt ispitit mai mult. Sunt sincer; nu mi-e teamă de primejdie.
Singura grijă: eroismul. Aceasta nu trebuie s-o afle nimeni. Voi viețui aceeaşi viața. Dacă anumite renunțări pot părea nebuneşti, cu atât mai bine. Numai un nebun supraviețuieşte mediocrității.
81
***'**
în ceasurile mari, să nu fiu trist, ci senin. Accept nostalgia numai n amintiri. în fapte, aceeaşi dârzenie şi încredere virilă. Faptul rebuie supus eroului. Viața toată trebuie să se frângă sub nebunia
i».

• t : t> t'f*
i; ■ rm»¹
iiiiMl-. '": :'! .t ,.:Jii'. ~-4

Am coborât senin.
Oraşul se pârguia sub cer de flăcări. Străzile, în amiază, se înălbeau pustii. Oamenii se strecurau pe sub ziduri, adulmecând umbra. în mansarda mea, soarele năvălise îngălbenind albul cărților.
Am plecat iar, către satul cu vile în sân de mare. Acolo, răsăritul orbeşte zarea apelor: amiaza sticleşte ca o boltă deasupra trupurilor goale pe nisip înfierbântat; amurgul sângeră pe dealuri de argilă; seara se iveşte o dată cu luna, adusă din pustietăți sărate; noaptea se limpezeşte albastră, înaltă.
în gară am întâlnit pe Marcu, întovărăşit de un tânăr brun şi de o duduie. Nu-1 mai văzusem din iarnă. Ne-am îmbrățişat, printre perechi grăbite, printre hamali. Mi-a prezentat noii lui prieteni: duduia, cu un nume evreiesc complicat, studentă la Ştiințe naturale; tânărul, medicinist şi antisemit. Râdea, şi aş fi crezut că glumeşte, dacă nu aş fi zărit svastica de argint la cheotoarea prietenului său. Nu mi-a lăsat timp de mirări şi iscodiri. Trebuia să ne găsim locuri, într-un compartiment nu prea aglomerat, ca să putem călători şi discuta în tihnă.
Am aflat un culoar gol şi ne-am mulțumit să rămânem rezemați de ferestre. Marcu şi tovarăşii lui se duceau la Constanța. El va rămâne până în septembrie şi va pleca apoi la Marsilia, pe mare. în Marsilia, părintele lui are

rude. Se va odihni şi va pleca la Paris, şase-şapte ani, pentru Medicină.
Mi-a povestit cum a trecut bacalaureatul în vară. L-a îndârjit prima cădere. Pierdea un an; nu avea nici timpul să-şi facă oştirea. A început să creadă că e persecutat, că a fost respins din pricina antisemitismului comisiei. Atunci, a început să înveţe. Opt luni, a
83
m
it ceas cu ceas, aşa cum învăţam amândoi cu un an mai înainte, lioteca Fundaţiei. Ne-am amintit amândoi iarna şi primăvara ută alături de cărţi mari, cu legături sure. Mi-am amintit atâtea inte, cu un prieten care se despărfea... m întrebat de ce n-a venit să mă vadă. Când l-am căutat pe vecina m-a vestit că se mutase, fără să lase noua adresă. Wi-a spus Radu că te-ai făcut antisemit, că primeşti la tine studenţesc creştin, că pregătiţi manifeste şi conspiraţii... îam, râdeam.
ireşte că Radu nu ţi-a spus nimic din toate acestea... La mansardă a fost două luni, e drept, sediul cercului. Mulţi erau antisemiţi... Dar pe mine mă ştii: nu am fost niciodată t.
iarte rău, mă întrerupse studentul cu svastică. Prietenului cu i-am mărturisit de multe ori: un student român luminat, antisemit, e laş sau nebun. Un student luminat trebuie să alist...
surd, zâmbi Marcu. Un student luminat trebuie să fie al viitorului: comunist. Dacă nu vom anula noi atât le naţionalismului, ale graniţelor, ale neghioabelor teorii mei, cine să le anuleze ?
>şti semit şi pozeur. Anularea de care îmi vorbeşti nu te să fii un fanatic al iudaismului.
trebuie să ne lăsăm Legea cea din urmă, pentru că $u : altceva în afară de Lege.
erezi; aveţi mult mai multe însuşiri. De altfel, ceea ce tat să-ţi fiu cel mai bun prieten a fost tocmai iudaismul sincer, alături de un internaţionalism banal şi nesincer, taţionalismul nu poate fi realizat decât prin iudaism, iilor, le mărturisii, discuţia mă stânjeneşte. Marcu eten; ş-apoi, se mai află aici o duduie... a nu se supără, pentru că e logodnica mea, zâmbi svastică.
fi trei de uimirea mea. ;v ,. ...
ine să crezi ? mă întrebă Marcu. Această domnişoară
asimilată, preciza râzând duduia.
asimilezi unui popor necivilizat, e o renegare.
— Poporul e tânăr, vorbi iarăşi medicinistul. Ş-apoi, fata străină se află pe pământul său. Acum două mii de ani ar fi fost roabă: acum, e soţie şi stăpână, câteodată...
— Aceasta e încă o sclavă a creştinismului, socotii eu.
— Din păcate...
— Nu vorbi aşa, îl întrerupse Marcu. Prietenul meu e un creştin autentic.,,
— Domnul nu poate fi creştin. Din cele ce scrie, îl bănuiesc păgân, chinuit între Apollon şi Dionysos.
— Te rog să aminteşti şi pe Iisus.
— Dacă viei... Dar eu te socotesc suficient de evoluat cerebraliceşte ca să mai păstrezi o mentalitate primitivă. Creştinismul e religiozitate, adică politeism condensat, adică animism, fetişism, magie, sălbăticie.
— O mie de greşeli într-o singură frază, mă supărai eu. Mai întâi,

monoteismul n-a fost niciodată un politeism condensat, ci exaltarea supremației zeului Cerului dusă până la anularea, la dispariția celorlalți. Un singur zeu, deci, ajunge Dumnezeu; iar nu o sută de zei reduşi la o singură sinteză, cum spune şcoala mitologică. A doua greşeală e atât de covârşitoare, încât te coboară în ochii mei la nivelul oricărui medicinist mediocru şi îngâmfat, incult şi obraznic...
— Oh ! ce de complimente !... se minună, iritată, duduia.
— ... Pentru că numai un astfel de medicinist poate confunda experiența creştină cu originele religiozității. D-ta nu vezi ce înspăimântătoare absurditate afirmi ? Dacă inversezi astfel fazele evoluției, nu înțelegi că eu pot să-ți răspund: Einstein e un sălbatec?
— Să auzim, să auzim .' se bucura Marcu.
— Pentru că şi eu am dreptul să mă cobor, ca d-ta, de la geometria în spațiu la geometria plană, apoi la greci şi la egipteni, şi la chaldeeni, apoi la liniile trase de sălbateci pe pereții peşterilor. Dacă teoria einsteiniană îşi are obârşia în geometria cu trei dimensiuni, iar aceasta în liniile peşterilor...
— Liniile sălbatecilor nu erau *ştiință...*
— Tocmai de aceasta te învinuiesc şi eu: magia, fetişismul, politeismul nu conțin o religiozitate autentică, ci numai o serie de fenomene sufleteşti care nu au nimic comun cu experiența creştină. Identitatea d-tale între creştinism şi primitivism e de-a dreptul
85
absurdă. Concluzia: creştinismul nu exclude nici ştiința, nici filozofia, nici civilizația...
— Poate să ai dreptate... în orice caz, *d-ta nu poți fi creştin...* Datoria d-tale e să fii antisemit...
— Stupid. Nu pot deveni părtaşul unei soluții atât timp cât n-am studiat problema.
— Cine te împiedecă să o studiezi ?
— Antisemiții. D-ta crezi că mai pot fi obiectiv când se sparg geamuri, când se bat colegi evrei, când se închid colegi creştini, când nu mai sunt cantine, cămine ?... ,v — Cu atât mai mult trebuie să iei o atitudine. Expectativa e o laşitate.
— Bine spus, zâmbi Marcu. Te-am admirat întotdeauna pentru tfjolitica forței, singura care dă rezultate. Nu mai sunt socialist, pentru că erau prea multe teorii şi prea puțin curaj. La Paris, voi organiza nu întruniri împotriva României, ci atentate împotriva guvernului. Pentru fiecare deputat ucis, beau o sticlă de şampanie !...
— Marcule, îl rugai eu, mă iriți inutil. M-am ferit întotdeauna să discut cu tine problema aceasta...
— Nu ai curaj să te angajezi pe o poziție, insinua studentul.
— Am mult mai mult curaj decât ai bănui. Am curajul să aştept. Datoria mea e să-mi echilibrez şi să-mi luminez conştiința.
— Țara poate să piară... ■•■::■■,.-. '— Te înşeli; țara nu piere, pentru că cinci studenți evită problema
evreiască, preferând să se afle mai întâi pe sine, să-şi creeze criterii şi I valori...
— E un exemplu de dezordine. Dacă aş fi dictator, te-aş împuşca. * ;Ge-i pasă țării de conştiința d-tale ?

— Poate conştiinţa mea va ajunge, după încordări şi depăşiri, să oglindească sufletul ţării...
— Se cunoaşte că eşti student la Filozofie... Vorbeşti de „sufletul
m"...
— Şi d-ta, se cunoaşte că eşti la Medicină. Te contrazici la fiecare frază. Ai uitat că apărai *etnicul* Ce este acest *etnic:* sânge, piele sau suflet?...
— Nu trebuie să vă certaţi, interveni Marcu.
— E interesant ceea ce spune domnul, încercă să abată discuţia duduia. îmi place să vorbesc cu cei de la Litere; sunt naivi şi sentimentali.
86
— Din nefericire s-au schimbat. îi interesează prea mult medicina.
r — Oh .'... şi o înţeleg greşit...
— Cei de la Litere împrumută libertatea medicinei, fără să împrumute mentalitatea şi cunoştinţele.
— Ar fi interesant de ştiut ce înţelegi tu prin libertatea mediciniştilor, dori Marcu.
— E interesant integral, ironiza medicinistul. Poate domnul crede şi în dragoste ?...
— Deşi indiscreţia e stânjenitoare, nu mă supăr. Dar nici nu vă pot răspunde.
— Fireşte, noi nu înţelegem, râse duduia...
— N-am spus chiar aşa. Dar d-stră confundaţi impulsul sexual sau colajul, sau acea „sympathie amoureuse" cu dragostea. Nici nu încerc să intru în amănunte asupra treptelor acestei dragosti autentice.
— Ar fi interesant, zâmbi duduia.
— Ar fi interesant pentru mine, cu toată gafa pe care conştient o fac, să aflu motivul legăturii d-stră, vorbii eu. Toţi trei roşiră. Duduia privi pe fereastră. Studentul încercă să glumească.
— Poate crezi că ne iubim ?
— Eu nu cred nimic; aştept lămuriri de la d-stră, dacă voiţi să mi le destăinuiţi, fireşte.
Vorbi Marcu.
— Ei sunt studenţi de ai viitorului: pregătesc o căsnicie întemeiată pe comunitatea intereselor, pagubelor şi câştigurilor.
— Nu e chiar aşa, se împotrivi duduia. Dar eu studiez biologia, el medicina... Suntem foarte buni prieteni... Ne înţelegem...
— Afară de un singur lucru: ea nu crede nici în naţionalism, nici în internaţionalism...
— Eu cred în ştiinţă şi în tine... Tresării. Spuneau că nu se iubesc.
— Aceasta seamănă cu o declaraţie sentimentală, dar o suport ca o excepţie.
După ce s-au coborât la o staţie şi au cumpărat fructe, logodnicii au rămas alături, la o fereastră deschisă, şoptind. Eu am vorbit cu
87
m
Mafcu despre anii petrecuţi în liceu, despre viitorul lui, despre viitorul meu. El poate rămâne pentru totdeauna la Paris. Mă întrista gândul despărţirii definitive de un prieten. Pentru mine, Marcu însemna tot ce vieţuisem mai dur, mai viril, mai sumbru în adolescenţă. Marcu îmi amintea de ambiţiile şi

înfrânările, şi lecturile, şi maturizările mele dureros de precoce, de-a lungul experienţelor căutate şi exaltate. Acum, pleca. Cine ştie dacă ne vom mai întâlni în aceşti cinci ani, cât timp Marcu nu se întoarce în ţară?...
Priveam amândoi, zâmbind, câmpurile sub soare. Apoi am tăcut; el cu gândurile lui, eu cu ale mele. Poate îşi mărturisea: „Omul acesta îmi va fi, curând, un străin." Eu mă întristam. „Cu Marcu mă înţeleg tot mai puţin, el cu medicina şi cărţile anarhiste, eu cu viaţa mea lăuntrică. Eu îl cred uscat, simplist, «spiţer»; el mă socoteşte mistic, istoric, halucinat. Care din noi are dreptate ?... H'
„Numai eu, răspundeam. Marcu a evitat, epicureu înnăscut, răfuielile spirituale, paşii pe drumuri neumblate, curajul absurdităţilor, nebunia contradicţiilor, a experienţelor ucigătoare. Dreptatea trebuie să fie a mea, pentru că eu am suferit mai mult. Seninătatea mea e amară, dar e efectivă. A lui e mincinoasă şi presărată cu îndoieli care niciodată n-au ajuns intense şi definitive. Marcu e un prieten care pleacă. Eu, un tânăr care aşteaptă, încă, înfruntându-se."
Gândeam, şi nu-i spuneam nimic. Trenul despica şesuri cu flăcări albe. Zăream gări, oameni plecaţi sub povara verii, fântâni la răscruci de drumuri, care adulmecând orizonturi. „Iată, aceasta e (ara mea", gândeam. Şi Marcu privea, privea. Poate îl înduioşa despărţirea de ţara în care i s-au născut şi iubit părinţii, în care a copilărit, pe strada cu soare mult, în oraşul cu fabrici. Poate îşi amintea liceul, şi prietenii lui, şi studentele de la bibliotecă, şi toate renunţările îndurate, şi nostalgia sfârşiturilor de petreceri, şi nopţile de Purim, cu mine alături, colindând vecinii în dominouri negre... Şi idila înăbuşită plăpând... Şi moartea bunicii lui, Estera...
Am tăcut amândoi, până aproape de seară. Marcu a zâmbit şi a început să-mi istorisească viaţa pe care o va vieţui la Paris. Apoi, către perechea ce şoptea la fereastră:
— Cred că amândoi sunt nebuni. El spune că e antisemit, ea se **laudă** cu ştiinţa.*Efe&p^st iubesc. Şi nici unul, nici altul nu vor să
88
renunţe la minciună. Poate că, între ei, şi-au mărturisit. Sunt îndrăgostiţi ca doi adolescenţi sentimental^,.
Zâmbea răutăcios. •..> , •.•-•■..■■■.::'
— Tu ai să iubeşti ?
— N-am să fug de ea, mărturisii. Dar gândul ***meu de dupâ iubite,*** n-am să ţi-1 spun.
— De când te-ai convertit ?
— Nu ne-am văzut de mult...
— Deşi în liceu păreai veşnic îndrăgostit... Ai căzut şi tu... mediocru... mediocru...
— Dacă iubirea lui Dante şi a lui Don Quichotte e cădere, atunci am căzut...
— Nu te înţeleg... Ş-apoi, mă plictiseşti cu aceeaşi literatură a ta...
— Deşi nu e literatură...
Marcu dădu din umeri, zâmbind ostenit. Am tăcut iar; el cetind jurnale, eu aşteptând noaptea.
în gară, ne-am îmbrăţişat. Pe mine mă ispiteau lacrimi.
— Marcule, parcă ai pleca pentru totdeauna... De abia mă stăpânesc...
— Sunt măgulit... Dar mai rămân în Constanţa trei săptămâni... Dacă vrei,

vizitează-mă.
— Nu, e mai bine să ne despărţim acum.
Am strâns mâna logodnicilor, care mă priveau fericiţi. Când s-a apropiat trăsura, Marcu m-a chemat.
— Nu uita să-mi scrii; am să-ţi trimit adresa. Scrie-mi despre Robert, despre Radu, Dinu, Fănică... Scrie-mi despre ai noştri... şi profesori... despre toţi...
I-am făgăduit. „El are să-şi poarte ţara acolo, în Franţa, din scrisorile mele", gândeam. Şi prieteni vechi, şi colegi din liceu, şi feţe de profesori mă împresurau în noapte. Iar în sufletul meu stăpâneau tristeţi de adolescenţă pustie.
"> * - « ., - «,rJ'
- o ti- - :> • '•.-?»•• ,M* - <fi

XIV. SFÂRŞIT DE VACANŢĂ
Din ceardacul vilei îmi odihneam ochii pe mare. Mă surprindeam tot mai des cu ochii pe mare şi cu foile cărţii răsfoite de vânt. în cele dintâi zile n-am voit să caut pe nimeni, la restaurant, în parc, la cazinou. Şi bănuiam că sunt cunoscuţi în satul cu vile răsfirate; Bibi îmi spusese că o va întovărăşi, cu Andrei, până în septembrie. Mă îmbujoram de câte ori gândeam că voi întâlni pe Nişka. îmi porunceam să citesc; şi iarăşi, dimineţile, îmi porunceam să cobor pe plajă, s-o caut printre trupurile sub soare. Trebuia să înfrunt primejdia, spuneam. Dar Nişka nu era o primejdie. Eu o voiam prietenă; nu întotdeauna izbuteam să-mi ascund tristeţea amară a biruinţelor. îmi spuneam că o prietenă înzestrată cu suflet înalt va alina asprimea sufletului meu.
Porneam aproape de amurg, singur, pe cărarea ce duce printre stânci. Gazda mă socotea un mizantrop precoce. Eu voiam, numai, să pogor în mine vraja tainică a soarelui ce apune. Descoperisem de mult ritul; soarele ce se stinge mi-era îndemn, regenerare, bici. Mă întorceam seara, o dată cu stelele. Mâneam cele ce-mi dădea gazda, bucuroasă că plătesc cât îmi cere şi nu mă plâng de nimic. Plecam iarăşi, noaptea. De la cazinou se furişau, printre vile, melodii cu ispite. Le ghiceam întovărăşite de lumini, de zgomote, de miresme. De ce rămâneam singur ?...
îndrăgisem un colţ cu stânci prăvălite în mare. Apa se linştea sub lună. Piatra era rece şi cerul înalt. Aşteptam acolo vântul. Mă întorceam acasă tremurând, cu gulerul de la haină ridicat. Aprindeam lumânarea albă şi citeam, în fiecare noapte, singura pagină pe care o scrisesem în *Jurnal.* Adormeam cu viziuni ciudate: oceane, ostroave, deserturi, oraşe cu turnuri, răsărituri, arşiţe, înaintea şi înapoia mea. Rătăceam singur, cu fruntea în vânt. După

o săptămână, am coborât, seara, pe plajă. Zăream perechi puţine. Bătea vânt dinspre mare. Mi-am încheiat haina şi am păşit în sus, spre stâncile mele. Mă grăbeam, fără să înţeleg pricina grabei. M-am întâlnit cu un tânăr, în pantaloni albi, eleganţi. Nu înţelegeam de ce mă priveşte bănuitor, suspectându-mă. Eu îndesam paşii, ca să mă depărtez de el. Tânărul alergă înapoia-mi. „Poate m-a recunoscut", gândii eu. M-am întors, aşteptându-1. A trecut pe lângă mine; m-a privit; un străin, grăbindu-se pentru întâlnire.
Am păşit tot mai încet. îmi zăream stâncile negre în albul argintat al apei.

Mă gândeam: „Nu mai am nici un rost la stânci, acum, când plictisesc o pereche"... Voiam să mă întorc. Dar păşeam înainte.
Tânărul cu pantaloni albi se oprise, jumătate în umbră. L-am zărit cu o tovarăşă. M-am întristat. Am trecut prin fața lor fără să-i privesc. Dar ochiul s-a împotrivit, s-a întors.
— Nişka !...
Eram palid, palid. Mi se părea că mă cobor dintr-un pat de boală, istovit; că nu mai aveam nici un rost, că viața era vană şi hotărârile mele copilării.
Nişka a alergat, mi-a strâns mâna, a vorbit, a râs, mi-a spus pe nume, m-a prezentat.
— Paule, cel mai bun prieten al meu...
Eu am roşit; minciuna mă desfăta şi mă alina, în noapte. Nişka era entuziasmată de capriciul soartei.
— Dacă ai să continui *Romanul adolescentului miop* să nu povesteşti întâlnirea noastră. E stupid romanescă, şi nu te-ar crede nimeni... într-o noapte, pe malul mării, alături de un domn în alb... Cine ştie ce ar crede cititorii... Bibi are să fie fericită; te-am aşteptat din iulie; disperasem...
Am mințit, spunând că sosisem numai de o zi. Am întrebat-o cât mai rămâne.
— Cât va vrea logodnicul meu...
Am zâmbit, în gol, în mine. Apoi, am prins curaj, am felicitat-o, i-am sărutat mâna galant.
— Pentru un asemenea eveniment...
— îți pare atât de bine că m-am logodit ?

m
— Fireşte; câştig rămăşagul după câteva luni... Nişka tresări. Paul se plictisea, iritat.
— Nişka, despre ce rămăşag e vorba ?
Mă pregăteam să-1 lămuresc; eram îndemnat să-i amintesc dureri, Nişkăi. Dar m-am oprit.
— Prietenul meu e un pesimist. Dar are să-fi placă... Râdea.
u: Tăceam.
— De altfel, rămăşagul nu l-ai câştigat. Logodna va dura doi
Tăceam, zâmbind. De ce se întristase Nişka ?... începu să-mi wbească de Bibi, de Andrei.
— Bibi stă la mine, Andrei la o rudă... S-au înnegrit de soare... r-ai să-i mai recunoşti. *Tu* nu te-ai schimbat...
îmi spunea „tu". Paul se enerva.
— Şi dumneata, cu ce gând ?
— Am venit să mă odihnesc, două săptămâni. Mă întorc apoi, litru examene...
— Paule, stăm şi noi două săptămâni.!
— Imposibil, *ch6rie...*
— Ce nesuferit!...
Ne întorceam toți trei pe nisipul rece, în noapte. Eu mă eselisem până la şarjă. Căpătasem o vervă care mă nelinişte a, late pentru că n-am vorbit o săptămână", gândeam.
— Domnul Paul are să-mi poarte pică. I-am întrerupt, poate, larația cu efecte

de lună...
— Declarația mi-a făcut-o, dar prost.
— Aşteptam revanşa.
— închipuieşte-ţi, m-a cunoscut la bal, aici, şi-a răspândit zvonul : împuşcă dacă îl refuz...
— Exagerezi, protestă domnul Paul.
— în orice caz, de acum pot să-fi cer impresii personale asupra >stei.
işka zâmbi, mirată.
— Mie?... *'tâî'Wi* V'i-.-k;.'
— E discretă, lămuri Paul.
Mă îmbujorasem. I-am minfit, spunând că mă doboară somnul. Am alergat până acasă, fluierând. Am adormit spre dimineață, după ce citisem de cinci ori singura pagină din *Jurnal.* Am adăugat: „Nişka s-a logodit cu un anume Paul, insipid şi frumos. Nu-1 iubeşte. Cu atât mai rău pentru Nişka. A acceptat rugămințile tânărului din laşitate. E tot atât de mediocră, ca şi oricare altă sentimentală. Nişka va urma perfect drumul prezis de mine: sinucidere spirituală prin căsătorie, slăbiciune şi provincie."
Nu spusesem Nişkăi vila la care locuiesc. Câteva zile, am privit marea din cerdac şi am scris povestiri. Doream s-o revăd, doream să vorbesc cu Bibi, să-i cer amănunte asupra lui Paul, dar aşteptam să fiu pe deplin liniştit.
Nopțile, rătăceam pe câmp, printre căpițe cu umbre tulburi. Mă culcam între snopi, cu ochii în cer dobrogean. Noaptea şi singurătatea îmi descopereau în suflet puteri nebănuite şi elanuri, şi porniri. Le culegeam pe toate şi le ascundeam în mine: „Cândva, voi avea nevoie... "
Pe Bibi am întâlnit-o într-o dimineață, în grădina restaurantului. Aştepta pe Andrei. Era neagră, frumoasă şi fericită. Mi-a spus că Nişka s-a supărat mult pe mine. Mi-a bătut inima.
— De ce, Bibi ?
-■— Pentru că ai dispărut fără să-i ceri adresa; pentru că ai pomenit logodnicului ei de rămăşagul acela absurd...
— Bibi, eu cred în cele ce spun. Paul e un imbecil... Nişka n-are să fie fericită.;,; ,
— Vorbeşti ca un elev de liceu... Mai au doi ani; timp destul să se cunoască.
— Bibi, fecioria logodnei nu se pierde decât o singură dată.
— Să mă supăr ? '
— Eu vorbesc deschis. Nu înțeleg ce a hotărât-o pe Nişka...
— El... O plictisea cu declarațiile, cu amenințările... De altfel, nu e un băiat rău. îşi ia, la anul, licența... Va fi profesor de matematici până ce va sfârşi Nişka... Apoi, vor pleca amândoi la Paris.
— Mediocru...
93
— Tu judeci altfel, ca un romancier, ca un filozof.
— Abuzezi, Bibi...
— Aşa e. Tu vrei ca toți să-ți semene.
— Greşeşti. Eu vreau ca viața Nişkăi să semene Nişkăi. Ea voia *-,eva.* Paul e o confirmare a prezicerei mele din noaptea Floriilor, prezicător mă bucur, dar ca prieten...
A venit şi Andrei: mai negru, mai spătos, mai bine dispus. *S-k* tat fericit de întâlnire.

— Pentru că te-am găsit, vei mânca cu noi.
Paul şi Nişka plecaseră la Constanța, cu o barcă automobil.
— Primul voiaj împreună.
— înălțător, socotii eu.
— Riscant, crezu Bibi.
— Şi scump, încheie Andrei.
De atunci, ne întâlneam în fiecare zi. Nişka era tot mai :tenoasă, şi tot mai adânc îi pătrundeam în suflet. Paul se plictisea ncerca să mă evite cu şiretlicuri stupide. într-o seară, Nişka a şoptit:
— Mâine, înainte de baie, vin să te iau de la vilă. Nu vreau să şi Paul.
Am acceptat mulțumind; cu bucurii în suflet, nebănuite Nişkăi. enit dimineața. Am ieşit amândoi pe câmp, vorbind. Pe mine ostenea un gând: „Dacă aş minți pe Nişka, insinuindu-i că o ;sc?..." Am primit porunca gândului, ca o uşurare. Printre snopi ăpițe, coboram către ape.
— Nişka, trebuie să te resemnezi să nu cunoşti *niciodată* :>nia...
— Tu ai s-o cunoşti ? **-Da...**
— îl iubeşti, Nişka ?
^m râs amândoi, privindu-ne.
— Eu n-am să iubesc decât un om mare...
— încearcă să-1 ridici pe Paul.
Mu credeam nici unul în această depăşire a mediocrității)dnicului.
— Nişka, te contrazici de la o lună la alta... Nu-ți sunt un bun prieten că-ți spun aceasta, dar trebuie să-ți spun... Nu te-ai gândit la năzuințele tale când ai acceptat pe Paul ?
— Nu ştiu... nu ştiu... Să nu mai vorbim... Am să mă gândesc doi ani. Apoi, îmi tulbură liniştea aici, cu tânguielile lui...
— Nişka, femeile mediocre făptuiesc întotdeauna fapte asupra cărora nu mai pot reveni, pentru că n-au ştiut să-şi stăpânească o zi sau un ceas plictiseala şi tulburarea. Dar tu ?
— Nu ştiu... nu ştiu... Mi-a părut atât de rău când am aflat că nu vrei să-mi fii prieten... Am rămas fără sprijin... Am slăbit dintr-o dată...
— Cele ce-ți spuneam eu, Nişka... Te duce mediul... Voi, femeile tinere, nu aveți rezistențe spirituale... După întâia înfrângere, degringolada nu mai poate fi sfârşită...
Nişka tăcea, istovită. Am coborât încet cărarea stâncoasă. Gândea. în fața apei neliniştite, ne-am aşezat să o privim.
— Dacă te ascult prea mult, mă convingi. Ceea ce vrei tu, eu am voit întotdeauna, mai înainte... Dacă nu te-aş fi întâlnit, le-aş fi uitat, şi prezicerea ta s-ar fi realizat. Dar acum, *n-are să se împlinească...*
— Dacă te-ar auzi logodnicul...
— Aminteşte-ți un singur lucru: că de acum *trebuie* să-mi fii prieten...
— Sunt fericit...
— înainte să încerci complimente... îmi făgăduieşti să mă ajuți întotdeauna să rămân eu însămi *1...*
— Deşi enigmatic... făgăduiesc...
Nişka avu o licărire ciudată în ochi. Smulse inelul din deget şi îl zvârli deasupra stâncilor. Am tresărit, covârşit de bucurii.
— De acum, te-ai logodit cu marea...
— De acum, trebuie să mă primeşti de două ori pe săptămână şi să-mi

împrumuți cărți...
Am încercat să glumesc.
»5
o
— Ceea ce înseamnă că trebuie să lupt împotriva prezicerilor mele...
Nişka îmi apucă fericită brațul. *y„*
— Am să-i spun că am pierdut inelul... că acesta e un semn rău şi că, la urma urmelor, logodna se poate socoti desfăcută... De altfel, dacă încearcă scene, *plecăm...*
Acasă, am scris în *Jurnal:* „Nişka se contrazice. A rupt logodna; cu atât mai rău pentru mine. Nişka vrea să se mântuie de mediocritate. Sunt dator s-o ajut. Dar dacă îi făuresc o armă împotriva-mi ? Dacă eu, creând din nou o Nişkă, creez, de fapt, primejdia eroismului meu ? Totuşi, trebuie." După-amiezi cu arşiță răvăşită de vânt sărat, deasupra stâncilor, pe cărarea spinării de deal dobrogean, cu Nişka... Marea se 1 iniştea către seară, şi noi ne întorceam pe nisipul umed, curat, răcorit de stele. Acele două săptămâni am fost tot timpul împreună. Eu nu voiam să gândesc la hotărârile *Jurnalului,* la examene, la povestirile care trebuiau transcrise, la cărțile care trebuiau sfârşite. Când ajungeam, aproape de miezul nopții, singur, la vilă, mă întrebam: „Mi-e dragă *7" ...* Şi aflam că nu mi-e dragă. Mi-era prietenă, şi eu aveam nevoie de apropierea ei cum aveam nevoie de apropierea prietenului blond. Mă lega de Nişka patima cu care o dezvăluiam sieşi. Ea ar fi pierit, stinsă de mediocritate, fără ajutorul meu, gândeam. îi lucram sufletul, aşa cum lucram o povestire închipuită, pe hârtia albă. îi ghiceam dorurile; i le răscoleam, i le luminam, i le- ațâțam. Voiam acea Nişkă pe care o întrezărisem în drumul de la mănăstire: mândră, liberă, neliniştită, căutându-şi un sens de mare originalitate, risipind dispreț şi acea nelămurită însuşire de a îndârji orgoliul viril, de a încorda creierul şi sufletul către depăşiri, de a încălzi potentele până la dezlănțuirea în *operă.* Eu voiam o astfel de Nişkă. Şi ea se lăsa fără împotrivire sub dalta gândului şi voinței mele. Simțeam cum o stăpânesc, cum îi încovoi capriciile, cum îi aprind nostalgiile îlitei. S-ar fi spus că brazda sufletului ei îmi aştepta voința ca pe jn semănător. în taină, îi urmăream prefacerile, bucuriile, torturile, jhiceam nopțile de criză, când se descoperea urând chipuri, cărți i amintiri până atunci îndrăgite. Mă bucuram că soarta mi-a trimis i prietenă cu atâtea însuşiri. Mă bucuram că luminarea Nişkăi se ace firesc, fără autosugestie, fără afectarea fatală duduilor
6
sentimentale. Eram aspru cu ea şi cu mine însumi. Zi după zi, o sileam să-şi părăsească micii ei zei de lut, favoriții lecturilor de pension, poeții parfumați şi eseiştii abili.
într-o seară cu păreri de furtună, sus, pe creasta dealului, i-am vorbit mâniat de Brand. I-am insinuat dragostea pentru asprul duh masculin al Pastorului. I-am luminat până în ascunzişuri sufletul lui de nordic chinuit, cu prețuiri care alunecă minților celorlalți. Nişka mă asculta, înfiorată de vânt, de marea tulburată, de noapte şi de glasul meu rostind cuvinte dure, sub ochi încruntați. Am întrebat-o la ce se gândeşte.
— La Brand... Oare n-aş îngheța lângă un suflet atât de îndârjit şi auster ?
— Sufletul viril stăpâneşte tot atâtea însuşiri de mângâiere ca şi cel feminin.

Şi le reține, însă, sobru şi neîndurat, aflând că ele *există,* nu te mai îngheață asprimea lui şi nu te mai înspăimântă poruncile lui. înțelegi că el suferă întotdeauna *mai mult;* pentru că se gândeşte şi la tovarăşă...
— Poate ai să crezi că vorbesc copilării, pentru că se apropie furtuna... Dar eu vreau să fiu roaba unui Brand... M-aş uita la el ca la un Dumnezeu... Numai un asemenea bărbat aş primi ca *stăpân...*
— Nişka, nu ai să găseşti niciodată un astfel de stăpân.
De ce m-a privit Nişka şi a zâmbit, şi mi-a strâns brațul ?...
în *Jurnal:* „Nişka ajunge primejdioasă. Se apropie tot mai mult de tovarăşa visată. Am înțeles că pofta ei de *mare* e autentică. Mă surprind gândind: alături de ea, câte n-aş face ?... Uit că rostul vieții mele e altul, mai nebunesc, mai întunecat, mai eroic. Ştiu că Nişka aşteaptă s-o îndrăgesc. într-o seară, privind^mândoi marea, mi-a strâns brațul şi mi-a şoptit exaltată: «Dacă mi-ai spune acum: haide !, aş pleca cu tine oriunde- ai vrea !... » Ochii Nişkăi erau verzi, sprâncenele se plecaseră, arcuite, nările îi tremurau, zâmbea şi lăcrăma. Trupul Nişkăi se înfrigura în vântul serii. M-am înspăimântat: eram ispitit s-o sărut, să-i spun că mi-e draga, să rătăcesc cu ea ani după ani pe țărmuri, între fluvii mari. M-am stăpânit, zâmbind. Primejdiile cresc. Cu atât mai bine pentru faptul meu eroic, gândeam. Dar dacă toate aceste înlesniri primejdiei nu

ițmtMfecât slăbiciuni de ale voinței mele sau docilei c£$ttț$Mriti9£ tlplneşte ?"
âibi şi Andrei au plecat. Paul mă ura pe față; răspândea zvdrrtîi ă am fost sedus de Nişka, şi lui îi fusese milă şi renunțase.
Să-i fie lui milă de mine ?... *De mine,* care îi stăpâneam Dgodnica mai mult ca un amant, ca un părinte, făptuind-o din vrerile ărnei şi duhului meu... Nu izbuteam să urăsc pe Paul. Mă ovârşeau bucurii gândindu-mă la noi doi, alături. El, mediocru rofesor de matematică, năzuind o soție frumoasă şi bogată, care î-1 aştepte acasă în seri ploioase, cu supă şi mângâieri... Eu, creând *s* Nişka, încordând-o să se împlinească, să se depăşească, să-şi imineze în fapt toate însuşirile ei de aleasă feminitate.
Ultima seară am pei.r^cut-o împreună, toți trei, pe stâncile unde ! întâlniserăm. Paul fuma afectând un sentimentalism voalat. Nişka a tristă, şi era veselă. îmi spunea, zâmbind:
— Stânciie acestea sunt un *trecut* pentru noi toți.
— Aşadar, nu trebuie să ne mai intereseze.
— Nu iubeşti amintirile ? insinua Paul.
— Nu le las să mă stăpânească. E stupid să pleci copleşit ere :i, pentru că am petrecut două săptămâni *care nu se mai pot toarcă.*
— Ai o sensibilitate barbară, zâmbi Paul. Eu cultiv amintirile, iitimentele, florile... deşi sunt student în matematici.
— Eu le accept să mă îmbogățească, dar nu le las să mă surpe, cotesc că cel care ştie să se desfate în amintiri şi poate, totuşi, să înstrunească e un adevărat bărbat.
— Iată ceea ce n-am putut să învăț de la tine, se întrista Nişka: nu mă las risipită de amintiri. Nu ştiu cum să scap de ele...
— Gândeşte-te că *nu mai sunt,* că nu se mai pot întoarce, că iguirea lor îți împiedică viața şi împiedică alte amintiri să se ine în suflet...

— Acestea sunt fraze, mă întrerupse Paul.
— Au, într-adevăr, păcatul de a *părea* fraze, celor care nu utesc să pătrundă adâncul făpturilor. Eu socotesc lupta cu intirile unul din exercițiile indispensabile conştiinței eroice. Cel
care e ispitit de amintiri se dovedeşte sensibil. Cel care se înfrânge, senin, depăşeşte sensibilitatea de elită...
— Poate e un erou, nu ?
— Fireşte, un erou adaptat sensibilității şi creierului contemporan... Cu mult mai prețios şi mai rar, cu cât e un erou fără glorie...
— Şi dumneata vrei să ajungi... ?
— Toți suntem *datori* să ajungem eroi... Eu m-am hotărât şi
mă trudesc...
Nişka ne privi pe amândoi, înflăcărată, privi **ţnafeş,** îşi scutură buclele şi încheie:
— *El* are să ajungă !...
Am privit luceafărul ca să nu-mi surprindă ochii. Am tăcut toți, streini unul de altul. Poate, Nişka înțelesese durerea care o aştepta în ceasul când prezicerea ei exaltată va trebui să se împlinească...
Dimineața, aşteptând ceasul plecării, am scris în *Jurnal:* „Nişka se contrazice iremediabil. Mi-a prezis un fapt care o va stingheri, cu entuziasm. Poate nu e încă lămurită: dar fericirea *noastră* e irealizabilă; cineva trebuie să piară; amândoi, *împliniți* lăuntric, nu se poate. Cum să-i spun că visează visuri inutile şi primejdioase ? Pentru că eu mă simt tot mai puternic, deşi tot mai ispitit. Eu nu voi fi înfrânt, niciodată. Scriu aceasta în dimineața de 2 septembrie, într-o odăiță cu ferestre deschise către mare, lăsând în urma mea o vacanță cu ispite, fără să mă întristez."
XV. TAINE
Săptămâni sfârşite îrțJecturipentru examene, singur. Nu voiam să întâlnesc pe nimeni şi nu lăsam pe nimeni să mă vadă. Munceam în mansardă, înfrigurat nu de ceea ce îmi vor cere profesorii să ştiu, ci de câmpurile de întuneric pe care le descopeream înaintea şi în jurul meu. După fiecare pagină înțeleasă, mă surprindeam dorind alte pagini, alte cărți, alte urcuşuri. Cu cât înțelegeam mai mult, cu atât mă cuprindea disperarea. Tăceam şi munceam. „Toți cad biruiți de lărgimea ştiinței; toți se plâng de neputința minții în fața adevărului risipit printre mii de cărți şi de ținuturi; toți sfârşesc tânguindu-şi falimentul enciclopedismului. Mi-am făgăduit să ajung un erou în etică; de ce să nu ajung şi un erou în ştiință ? De ce să nu creez *din mine* o capodoperă ? de ce să nu fac din viața mea spirituală oglinda veacului meu ? Nu trebuie să mă înspăimânt de eşuările înaintaşilor; ei au lucrat pătimaş, dezorganizat, precipitat. O viață spirituală eroică, nu cu exaltări retorice, nu cu lecturi îndobitocitoare, ci cu calm, cu metodă şi cu disciplină. Am fost prea mult înrâurit de falimentul universalismului la Papini. Trebuie să mă scutur de neîncredere. O dată ce voi *realiza* asceza etică, de ce să nu realizez şi asceza erudiției universale ? Fireşte, nu se poate stăpâni *tot;* dar se pot culege şi însuşi *toate esențele* geniului omenesc. îmi vor trebui cinci, zece sau cincizeci de ani. Atunci îmi voi spune: m-am creat din nou, prin muncă aspră, necunoscut de nimeni; mi-am depăşit speța, pentru că în sufletul şi creierul meu s-au adunat toate roadele muncii omeneşti; din semințele lor pot răsări păduri, lanuri, grădini... "

Lucram tot mai îndârjit. Nu primeam pe nimeni, nu doream pe nimeni. Mă deşteptam în zori şi, pe lungi fâşii de hârtie, însemnam tot ce trebuia să cunosc; fâşiile ajungeau diri zi în zi mai numeroase.
100
iLiOT£cA
^Kvi^jem
Nu desperam. „Orice criz&Jjgbuie soluţtfţţigtâ pnnTrfancâ.iNu rezistă nici un obstacol muncii îinTTTTtTiloț ni^Tli ifi calme.fcei care au căzut, au fost slabi. Eu trebuie să ajung I i |iiil'l ***Wtjjjm*** iii fără glorie, fără daruri,.voi birui. Nebunia şi moartea sunt gânduri care înspăimântă pe cei mediocri. Pe mine, nu !"
îmi descoperisem lacune: matematicile, greaca, ebraica, slava, sanscrita. Mi-am întocmit un program şi, neştiut de nimeni, ascuns în oraşul cu fabrici, mi-1 împlineam zi după zi. Am învăţat geometria, elementele lui Euclid din versiunea italiană a lui Enriques. Mă înfiorau desfătări descifrând gândirea proaspătă de-a dreptul din izvor. Mi-am muşcat buzele, pentru că nu înţelegeam tratatul lui Theon din Smirna asupra *Numerelor in doctrina lui Plalon.* Am studiat două zile şi două nopţi *Timeus;* m-am întors la Theon după ce acoperisem cu însemnări câteva coli, în marginea manualului de istoria ştiinţelor antice, pe care mi-1 dăruise Mieii. Ca să înţeleg şi mai bine, am citit pe Plutarc (*Simposiace, VIII,* 2 şi *Creaţia sufletului după Timeus)* şi am adâncit cea dintâi parte din voluminosul *Le scienze esatte nell'antica Grecia* al lui Gino Loria. Seara trebuia să-mi întrerup munca geometrică şi să mă apuc de ebraică. Aveam o gramatică şi un dicţionar. Ochii îmi lăcrămau deasupra literelor groase, prăfuite cu puncte. Munca mi-era grea, pentru că o împlineam singur, fără să cer ajutor. „Singurul mijloc de a nu fi învinuit că plagiez pe Giovanni Papini e să-1 întrec, biruind ştiinţa universală. Toţi domnii care spun că ştiinţa e imensă greşesc; e imensă, pentru că o studiază câteva ceasuri pe zi, în pripă, sau pentru că o adâncesc comod. Ştiinţa, înainte de a fi adâncă, trebuie să fie largă..." îmi spuneam aceasta şi munceam. îmi poruncisem atâtea reguli, de la care nu mă abăteam: să nu studiez decât esenţele, izvoarele; să nu mărturisesc numănui descoperirile mele; să nu public decât gânduri străine experienţelor mele, până la maturizarea definitivă.
Au trecut examenele. Prietenii ajunseseră obraznici; nu voiau să mă lase singur. După cea dintâi vizită a Nişkăi, ochii îmi fugeau pe textul ebraic, uitând înţelesul semnelor; confundam pe *maqquef* cu *pasek,* confundam accentul *Segolta* cu *Telisa qetanna.* Verbele atât de lesnicioase mi se păreau inutil de memorizat, mai ales formele *Hi fii* şi *Hitpael.* ^"HHrrt ftfUlfl jț|ffi +"[1] *""••"•'» "™f" un gol sub tâmple şi apoi -rnTTifin rfi **ffllhftirtfl^iPA'^tljtytJ&fllf**
petrecut în seara aceea. Dimineaţa m-am deşteptat senin. „N-a fost oboseală. Eu nu pot fi obosit. Lapsusul m-a lovit din pricina efortului, a miopiei şi a literelor." „Am schimbat orele de ebraică pentru dimineaţă. Până atunci, dimineaţa studiam un ceas sanscrita din manualul lui Fumi. Mi-au trebuit câteva zile până ce am deprins cele opt soiuri de consonante. Desciframu entuziasmat din *Mahabharata: „Asidraya NaJo nama Virasen asuto bali upapanno gunairistai.., "* („Fu un puternic rege, cu numele Nalo, fiu al lui

Virasen...")
După zece zile, m-am convins că nu pot învăța două limbi orientale în acelaşi timp, singur. Trebuia să aleg. Nu aveam curajul să mă despart de nici una. M-am despărțit atunci de amândouă şi im început persana, pe cartea lui De Martino. Am petrecut o după-uniază întreagă plimbându-mă prin odaie, învățând alfabetul: elif, >ey, pey, tey, sey, gim, tim, hey... Pe fâşii de hârtie mă exersam criindu-le sub forma *izolată, inițială, medială* şi *finală.* Ochii mă isturau ca să descifrez pe *zad* inițial de *zad medial.* Am rămas un eas la studiul lui *Ghiaf,* compus din două semne complicate şi ureros de memorizat. Noaptea, istovit, am răsfoit manualul şi am escoperit că mai trebuia să învăț vocalele şi diftongurile. M-au ;sperat cele patru *izafet.* Am închis cartea şi am scris în *Jurnal: viă* las deocamdată de limbile orientale, mulțumindu-mă cu texte îduse. Nu e o înfrângere, ci o experiență. Sunt alte *esențe pe* care ;buie să le asimilez mai înainte. Reîncep limba greacă."
Dimineața m-am deşteptat cu mădularele fărâmate. Priveam amna prin ferestruică. „Dacă nu mă scol *acum,* când îmi runcesc, pierd toată încrederea adunată în patru săptămâni de încă şi singurătate." Am tresărit, m-am coborât din pat buimăcit, am spălat şi m-am aşezat la masă. Nu eram mulțumit de fapta nței mele. „De ce sunt obosit ?" Nu mă mai simțeam obosit. neam o carte de Simmel neîncepută. „De ce citesc Simmel şi nu îcep greaca ?" Am deschis gramatica greacă şi caietul de cuvinte. ăfam; şi nu eram mulțumit. „De ce am dormit opt ceasuri, în de patru ? De ce am lăsat ebraica ? De ce nu m-am lovit peste e când m-am surprins privind toamna ? De ce las să mă ânească gândul că voi fi şi eu înfrânt ca Papini ? De ce îmi dui voluptatea mângâierilor unei înfrângeri ? Şi de ce îmi pierd iul gândind toate acestea, acum *1...* "

Degetele răşchirate în păr au smuls. Am început să plâng de furie. Mă revedeam în adolescență, chinuit de aceeaşi luptă cu toamna, cu nostalgia, cu slăbiciunile. „N-am făcut un pas mai înainte, dacă sunt melancolic." îmi strigam: „Ajunge ! Ajunge ! Am să înnebunesc .'" Şi iar gândul: „Acesta-i un motiv să dorm opt ceasuri şi să nu învăț ebraica." Plângeam. „Plânsul e stupid şi enervant. Nu mă duce la o soluție." îmi opream lacrimile, îmi răcoream ochii. „N-am făcut nici o faptă eroică, dacă nu mai plâng." îmi odihneam privirile în toamnă. Mă linişteam. Eram trist, trist, desperat. „Totul trece, totul trece... "
înțelegeam că mai trebuie să lămuresc un amănunt indispensabil operei mele, realizării vieții eroice; *cât* să cer de la voință. Mi-amintesc discuțiile de la schit. Dacă Dumnezeu nu vrea să pogoare asupra-mi har ? Gândul mă îndârjea. „Am să ajung şi fără Dumnezeu !" Lucram zi după zi, noapte după noapte.
într-o seară am simțit cum mă stăpâneşte oboseala. Trupul întreg îmi era greu şi-1 simțeam străin, şi încheieturile mă dureau. Eram palid, cu ochii în cearcăne, cu pleoape iritate. Fruntea mi se părea stranie. Mâinile le priveam pe masă, şi nu le recunoşteam. M-a cuprins spaima. „Dacă am să

înnebunesc ?" Am rânjit: „Acesta-i gând de ispită ca să mă cobor din mansardă şi să dorm opt ceasuri." Simţeam tot mai îndrăzneaţă tulburarea asupra creierului şi sufletului. M-am surprins tremurând. Apoi, dintr-o dată, pierdui conştiinţa rostului meu într-o mansardă cu cărţi. „Cine sunt eu ?" zâmbii. „începe surmenajul", mi-am răspuns. „Surmenajul jiu există pentru mine." Cine a glăsuit astfel ? Nu-mi recunoşteam vorba, nu lămuream înţelesul cuvântului *pentru.* „Acum trebuie să mă culc... totul trece." Gândul se insinua. „A dormi înainte de ceasul statornicit e înfrângere. Oboseala şi senzaţia de pierdere a conştiinţei sunt ispite." Urmam dialogul celor din mine înspăimântat. Sunt obosit pentru că *accept* gândul oboselii. Trebuie să strig: „Nu există oboseală ! Strigă !"

Mă clătinam, cu braţele pe masă.

— *Nu există oboseală.'...*

„E stupid; cine a strigat ?"

„Eu *r*

„Cine sunt *?.,,"* , 51

„Dacă am înnebunit ? " f<" ,

„Decernă întreb?... "

„Macule..."

„Nu am voinţă !... Ba am !... "

Vârtejuri de frig îmi pătrundeau prin urechi, îmi năvăleau pe creier. Durerea nu o simţii decât o clipă; apoi, senzaţia de sfârşeală definitivă. Mă surprindeam întrebându-mă: ce înseamnă *scaun ?...*

„Roagă-te lui Dumnezeu... "

„Nu există Dumnezeu..."

„Dacă eu sunt dracul ?" ,-, „Hei ! hei !... am să-nnebunesc !..." ^

„Am să mă culc !... "

„Dacă mă culc, înseamnă că sunt bolnav... "

„Poate am înnebunit ?... "

„Doamne ! Doamne !... "

„Linişte ! Linişte pe nervi !... "

îmi porunceam, dar voinţa nu-şi mai găsea vehicul în carne, iram tulburat. Mă gândeam la moarte, la nebunie. „Dacă nu mă nai limpezesc *niciodată* ?Dacă am să rămân toată viaţa *aşa* f îmi mulsei părul de ciudă. Am început să mă rog, în genunchi, cu >almele împreunate:„Doamne ! Doamne ! Doamne !"

Nu puteam să *gândesc,* nici să *simt* cuvântul *Doamne !* îl puneam numai, gol de conţinut. Un gând mă biciuie: „Nu pot să nă rog pentru că sunt diavolul !... " îmi venea să râd: „Dracul !)racul!"

Inconştient, am deschis *Jurnalul:* „Poate am să-nnebunesc astăzi, cum. Sunt o bestie, sunt o bestie... Dumnezeu există ?... "

Am adormit greu, după ce m-am înăbuşit cu o pernă. în zori î-am deşteptat. Totul pierise. Am recitit rândurile din *Jurnal.* Am dăugat: „O simplă criză. Altă dată, mai multă disciplină. Astăzi oi dormi mai mult; dar jos nu mă cobor. Dumnezeu există sau oate nu există. *Eu exist!* "

H

XVI. REDACŢIA

Profesorul de logică era de acum şi ziarist. L-am întâlnit în redacţia cu fum de ţigară, cu canapele rupte, cu pereţii învestmântaţi în afişe colorate. Mi-a frunzărit manuscrisele cu ochi binevoitori.

— Se publică... Vino mâine pe aici, să vorbeşti cu Trăznea. „Trăznea" era pamfletar şi om temut. Cândva scrisese cuvinte

bune asupra-mi. Aceasta mă încuraja. Am aşteptat să treacă ziua, cu nerăbdare. Am urcat iar treptele redacţiei. Pe biroul secretarului, un bărbat ţigănos, mobil, cu păr şi atitudini disperate, vorbea. Am rămas, ruşinat, lângă uşă. L-am recunoscut pe „Trăznea" după limbaj. Povestea o ceartă cu un birjar. Birjarul fu de la început înjurat; apoi, de câte ori mai pomenea de el, îl însoţea cu o înjurătură nouă. Spunea de cal; calul fu prilej de insinuări pornografice. Vorbi de trăsură, de stradă şi de ploaie. Le-a înjurat pe toate, *altfel.* Birjarul n-a vrut să-1 ducă. A repetat în redacţie tot ce a mărturisit birjarului. Auzind că birjarul îl înjură, s-a întors şi 1-a înjurat. Fireşte, acesta a răspuns. De aici, prilej de ceartă. A sfârşit prin a-1 duce acasă, ud până la piele...

A dat cu ochii de mine. Profesorul m-a prezentat.

-r* Dumneata eşti ?... Te-am angajat în redacţie... N-ai să scrii decât ce ţi-o plăcea... Nici politică, nici reportagii...

Eram stânjenit şi nu ştiam cum să-i mulţumesc.

— îţi dau un sfat: nu lăuda niciodată. înjură ! Pe mine nu mă salută respectuos decât autorii dramatici pe care îi spurc în cronică...

A început o nouă anecdotă. Şi-a amintit că n-a scris articolul de fond. A întrerupt anecdota, ca să afle subiect.

tfm

— Ceva să las sânge...

lânjea, cu buze umede, cu dinţi albi. Uşierul i-a adus o scrisoare astea că o doamnă doreşte să-1 vadă.

— E frumoasă ?

— Nu, bătrână...

— De ce mă întrebi ? Nu ştii că nu sunt aici pentru nimeni până mi scriu articolul ?

'ovestea din anecdotă şi citea din scrisoare. Nu ştiu dacă a sfârşit soarea, anecdota n-a sfârşit-o. Găsindu-şi subiect, a plecat unos în odaia vecină. Eu am rămas să cunosc pe ceilalţi: etarul de zi, înalt, brun, cufundat în citirea corespondenţelor provincie. Nu salută, nu răspunde la întrebări, nu ridică ochii manuscrise. Păstrează întotdeauna dreapta pe tocul pătat cu leală albastră. Şterge, adaugă, lipeşte fiţuici pe margini, sună itorul, trimite la tipografie vraf de manuscrise, cere corecturi, lite după articolul directorului, ceartă pe reporteri, cere aspru solele redactorilor, cere pahare cu apă, face linişte şi întreabă asier dacă îi dă avans din chenzină.

Stăteam într-un colţ de canapea, stânjenit de activitatea febrilă dacţiei. Alături, dactilografele la administraţie. Aici, telefoane, ;rântite, sonerii, bărbaţi mulţi, necunoscuţi timizi. Am întrebat profesor dacă intrarea mea în redacţie nu mi-ar putea fi iiejdioasă.

— Gazetăria e fatală celor de vârsta dumitale... Dar aici n-ai aci gazetărie... Ci numai o experienţă publicistică; ai să te :ţi să scrii scurt, limpede şi la poruncă. Aceasta foloseşte... ă am să văd că-ţi perverteşti maturizarea şi te

împiedică de la Iii, am să am grijă să te dau eu afară...
\juns acasă, am scris până seara pagini pentru ziar. îmi iduiam să public articole tot mai străine de cele ce se publică,)bicei, în ziare. Dar am să mă feresc să dezvălui adevărurile e interne. „Sunt adevăruri pentru ziar şi adevăruri pentru carte", spuneam.
[mi aduceam articolele de două ori pe săptămână, seara. Atunci dunau în redacţie toţi. Profesorul de logică asculta pe „Trăznea" uma, râzând înecat, chinuit. Veneau amândoi directorii; unul
cu ţigaret de chihlimbar şi cu un vraf de ziare germane; celălalt^ cu monoclu, cu vestă albă şi cu gesturi distante. Unul spunea *„setvd^* şi-şi freca nervos unghiile, cu pleoape micşorate. Celălalt păşea demn, întindea mâna la oricine şi zâmbea suspect.
Mă îndrăgise un reporter scurt, gras şi roşcovan, care-mi spunea: „Piciule" şi mă bătea pe umeri. Reporterul ştia tot ce se petrece în oraş şi cunoştea întreaga ţară. Despre oricine s-ar fi vorbit, el putea să servească amănunte. Ştia toate planurile, toate gândurile, toate întâlnirile guvernamentalilor. Citise toate scrisorile particulare schimbate între şefii sau reprezentanţii opoziţiei. Cunoştea toate intrigile marilor budoare, toţi amanţii actriţelor de la Teatrul Naţional, toate amantele directorilor celorlalte teatre; toate poliţele, toţi prefecţii, toţi preoţii, toate cafenelele literare. Am pomenit, într-o dimineaţă, un nume cu desăvârşire necunoscut, de coleg autor al unui pamflet manuscris. Reporterul cunoştea pamfletul. El ştia şi dacă premiera săptămânii va avea succes sau nu. Ştia toate trenurile întârziate, precis ca un funcţionar de gară. îl admiram, sincer, larg, fără invidie. Mă gândeam ce interesant ar fi de studiat memoria lui, vizuală şi auditivă, şi procesul de asociaţie.
Mai deosebisem, în mulţimea redacţiei, pe un tânăr elegant şi ispititor, care inaugurase o serie de „anchete politice" de succes. Venea aproape de prânz.
— Manuscris ?... se interesa secretarul. ,-£ a* Câte rânduri ?
itfgKn Douăzeci şi şase cursive, douăzeci corp obişnuit, un clişeu, două subtitluri, un titlu pe două rânduri...
— Ce-a scris patronul ? *ifyâ*
— „Revista", despre împrumutul extern...
— „Trăznea" ?
— Frustrarea fiscului.
Reporterul se aşeza la masă, glumind, aprinzându-şi ţigări. A doua zi, îi citeam „ancheta"; afirma, trăgea concluzii, insinua îndoieli, lansa sfidări, proclama căderea guvernului în mai puţin de o lună. îi admiram siguranţa şi nu mă dumiream cine îl informează atât de prompt şi precis.
— Ai noştri, şefule ! Avem, şi la Palat, şi la Patriarhie, şi la Cameră, şi la prim-ministru, şi la Capsa, şi la Interne, şi la Vamă, şi la Siguranţă...
:07
m
Reporterul roşcovan şi plin alunecă adesea în controversă cu autorul „anchetelor politice":
— *Mon cher,* o ştiu de la ministru...
— Exclus !... N-ai văzut cu cine am venit în maşină ?
— Te-a indus în eroare...
— Pardon ! Persoana care mi-a spus...

De obicei, intervine reporterul Parlamentului, un licențiat tt drept, slab, ipocrit, caustic sub plecăciunea umilă.
— Omul matale, coane...
Licențiatul a încercat, pe vremuri, critica literară. A avut succes, dar nu a avut bani. A intrat în gazetărie. De trei ani nu mai citeşte aproape nimic. Ascultă dezbateri parlamentare şi le rezumă zilnic în treizeci de pagini. îi tremură mâinile de câte ori are şedință de noapte. Se culcă, atunci, la trei. Fumează mult şi tuşeşte. E veşnic bolnav de ficat. Vorbeşte rar, veninos, şi laudă cu amar pe autorii contemporani. Poate, e aproape neurastenizat. Şi nu mai are curajul să se lase de gazetărie.
— O gazetă e mult mai primejdioasă decât s-ar bănui. îți apucă întâi un deget, apoi mâna, apoi trunchiul, apoi capul. Dintr-o polemică literară, ajungi într-o polemică de doctrină politică. Apoi, ataci Parlamentul. Din acea zi eşti robul gazetăriei.
— Eu am patruzeci de ani, vorbi un reporter care fusese pe vremuri director de gazetă, şi m-am trezit că n-am făcut nimic. A trecut ari după an, am scris zi după zi, şi ce-am ajuns ?... M-am fărâmițat, m-am risipit... Am amânat doctoratul în Drept, am amânat licența în Istorie... Acum, nu mai pot citi decât gazete, vlă enervează orice carte, dacă nu e roman pornografic sau memorii jolitice. Mare mizerie !...
— Nu insulta gazetăria, că e sfântă, începu Trăznea. Gazetarul e naşte în fiecare dimineață, e inepuizabil şi inedit, trăieşte *in nediasres,* e inima şi creierul țării... Toți oamenii mari ai noştri u fost gazetari... Gazetarul e un erou.
• — Cu condiția să scrie pentru douăzeci şi patru de ceasuri, iar u pentru un an sau o lună, vorbi profesorul de logică. Gazetarul ebuie să se mântuie de stupida noțiune a eternității prin scris, jticolele să fie efemere; gazetarul perfect e reporterul anonim.
— Aşa e, aşa e ! încuviințară călduros cei doi reporteri politici, imuind tocurile în călimări.
)8
h *— V-ați apucat de taifas, interveni secretarul... Manuscris ?... Iar au răsunat sonerii, s-au aprins țigări, s-au adus pahare cu apă, s-au împărțit pe la mese blocuri albe.
— O conferință diseară, anunță secretarul.
— „Piciul", porunci reporterul gras, corectând ultima frază scrisă.
— Vine ambasadorul Elveției...
— Ora?
— Neanunțată.
— Ora cinci şi un sfert, preciza autorul „anchetelor" fără să-şi ridice ochii din pagină.
— Cine se duce ?
— Eu am Cameră...
— Eu am adunarea de la „Casa Şcoalelor" şi senatul universitar...
— Eu am cercul de studii...
— Vă aduc eu reportajul; mă întorc în maşină cu prefectul, vorbi cel roşcovan.
Mă duceam să-mi fac corecturile într-o sală de la al patrulea etaj al tipografiei. Miros de cerneală, de plumb, de spirt, de pâine şi de putregai.

Turnătoarele de litere şuierau sub claviatura culegătorilor. în sala vastă alergau copii cu manuscrise, cu şpalturi, tuciurii. Aşteptam corecturile umede la masa cu scaune pătate de cenuşă. Aroma cernelei proaspete, lucioase mă desfăta. Plecam înfierbântat, exaltat, cu geanta sub braț, cu gânduri multe, cu sângele răscolit.

Nu înțelegeam cum o redacție şi o tipografie pot obosi. Eu mă descopeream tot mai însuflețit şi mai harnic. Şi curajul îmi creştea, şi munceam de nimeni bănuit, în mansardă.

Radu păşea în toamnă tot îndrăgostit de Viorica. Ea nu bănuia nimic şi-i ierta toate declarațiile, socotindu-le glume. Radu nuputea fi crezut.

îi întâlneam în apropierea serii, pe bulevard. Viorica ieşea de la facultate, Radu o aştepta, fumând. Nu înțelegeam ce îi putea spune, în fiecare seară, el, care nu absolvise clasa a şaptea. Viorica se arăta fericită că mă întâlneşte şi roşea. Răspundea sfios şi evaziv

m

când o întrebam de lecturi, de cursuri, de idile. Eram stăpânit de impresia că Viorica e veşnic îndrăgostită. Şi mă înduioşa, pentru că o ghiceam resemnată să nu mărturisească niciodată. Nu ştiu dacă era hotărâre sau timiditate. Viorica îşi păstra taina cu o încordare pşfcare i-o admiram. Nici Bibi, nici Nişka nu ştiau nimic. Şi toți *ştiam* că e îndrăgostită.

Pe Nonora o vedeam rar, în treacăt. Fiecare încerca să pară cel biruitor. Eu afectam indiferență şi zâmbet enigmatic. Ea râdea mult şi-mi povestea succesele de la balurile de vară, cererile în căsnicie de la Mehadia, cearta în menajul unui ofițer superior din pricina ei. îmi vorbea prieteneşte, cu nuanță de blândețe superioară. Eu îmi aminteam de după-amiezile primăverii, tulburate de sexualitate, şi ajungeam obraznic. Nonora nu se supăra. îmi suspecta gândurile; nu ştia unde vreau să ajung; se aştepta, poate, s-o chem din nou în mansardă şi-şi pregătea vreo răzbunare drăcească. întrebându-mă :um îmi mai petrec timpul, i-am răspuns că lucrez, pentru ziar şi jentru Universitate.

— Daa?... Mirarea Nonorei m-a umilit cu insinuarea zâmbetului şi a

ichilor.

— Dar Nişka ?

— Nişka se odihneşte după examene... De altfel, o văd atât de ir... Ți-am spus că lucrez.

— Lumea vorbeşte altfel. Cel puțin Nişka are grija să ispândească zvonul că te-ai îndrăgostit de ea, la mare...

— Nu cred, zâmbii eu...

— Nişka se foloseşte de o alegorie stupidă. Spune că eşti un >u Pygmalion şi ai să sfârşeşti prin a te îndrăgosti de creatura ta.

— Nişka are dreptate până la *dragoste*..., încheiai eu, stânjenit indiscreția răutăcioasă a Nonorei. Pe drum, întorcându-mă singur acasă, îmi făgăduiam să scriu

şkăi o pagină mustrătoare. N-am scris.

într-o dimineață am găsit în redacție pe domnul Elefterescu. i aflat cu uimire că nu e student, ci corector de noapte. „Şeful" încurcat de descoperirea mea. Nu înțelegeam cum izbutise să înscris în cerc.

I

— M-a înscris „Malec", săracul...

De ce m-am întristat, amintindu-mi petreceri de iarnă, într-o mansardă acum înghețată de singurătate, alături de un preşedinte, de Nonora, de Bibi ? , — Ce face domnul Gabriel ?
Mi-a povestit nemulțumirile soției lui „Malec", certurile dintre soție şi soră, examenele pierdute din pricina slujbei, plânsul lui Gabriel, într-o noapte, la berărie, alături de ei toți; cum s-a ridicat soția de la masă şi cum nu s-a mai întors; Gabriel a căutat-o ca un nebun, toată noaptea. Dimineața, n-a vrut să se mai ducă la slujbă. Soția s-a întors. Sora şi mama lui n-au vrut s-o mai primească. A încercat să se sinucidă; au plâns şi apoi s-au împăcat.
Povestea vieții mediocre şi tragice mă obosea aproape organic. Mă supăra capul, aveam amețeli, siguranța muşchilor mi se tulburase. Mă înăbuşea până la sufocare mireasma năruirilor încete, sigure, ireparabile, în fund de provincie sau de mahala. Nu ştiam ce să-i răspund, nu ştiam dacă trebuie să zâmbesc sau să îl compătimesc.
Chiar domnul Elefterescu era acum schimbat; mai bătrân, mai amar. Nu mai mă înveseleam auzindu-1 spunându-mi: *şefule.* Părea umil, plecat, rănit. încercam să mă gândesc la festival, la sticlele băute, la plecarea mea în miez de noapte, cu Nonora. îmi simțeam sufletul sfâşiat, rupt în fâşii străine una de alta. Nu ştiam cum să-mi acopăr disperarea, tristețea care mă copleşea. Erau atât de departe, erau amintiri, erau atât de departe... Am înțeles că sunt tot atât de mediocru ca şi ceilalți. Că lupta e zadarnică. Am scrâşnit din dinți. îmi pierdusem iar conştiința rostului meu în redacție, alături de domnul Elefterescu. El mă privea atent, fără să-mi înțeleagă neliniştea. Mi se părea că vorbirea noastră se petrecuse în vis şi auzeam iar refrenul deprimant de astă-iarnă: „Şefule, şefule, uite pe «Malec !» * ...
Mi-am strâns pumnii. „Aceasta înseamnă că trebuie să mă odihnesc. Nu mai pot deosebi visul de realitate." Zâmbeam.
— Şi dumneata pe cine cauți aici, domnule Elefterescu ? Mirare.
— Nu v-am spus ? Sunt corector de noapte...
„Totul s-a petrecut aievea", gândeam eu mulțumit. Senzația penibilă de agonie, de nervi destinşi, de înfundare în baltă stăruia.
!11
:erut un pahar cu apă. Profesorul trecu pe lângă mine, mă privi aşeză la masă. „Cine l-o fi învățat să scrie ?" mă întrebam. i, m-am surprins ispitit să mă apropii şi să aflu cum de nu cade untea pe maldărul de foi albe. Strânsei iar pumnii. „Toate ea din pricina toamnei şi a Nişkăi", gândeam. „Nu mă lasă it şi mă silesc să muncesc tulburat... " Eram atât de ostenit, m-am lăsat blând pe scaun. - Şefule, te-ai făcut palid...
omnul Elefterescu îmi vorbea, aproape. M-am înseninat; nu 1. Mi-am muşcat buzele ca să nu-1 întreb, râzând: „Malec" ? se"?... Ceai?...
tasem cum se spune cuvântul „nimic". Mă frecam pe frunte,
Servitorul mi-a adus corecturi. Am tresărit. „Eu am scris
;a." Descoperisem un verb, şi-1 repetam în gând, încăpățânat:
crez, să lucrez"... Am rostit numai pentru mine: „vreau să
!... " Domnul Elefterescu a tresărit. Eu m-am luminat, am
arecturile şi am cerut creion chimic. în fața mea, la masă,
orul îşi scria articolul. Auzeam uşi trântite, zgomot surd de
aie, paşi grăbiți pe scări; auzeam pe secretar luând
licația telefonică din provincie: „mai tare, mai tare !"... Nu

;eam nimic. „ *Vreau* să înțeleg !... " Am înțeles că omul de la
: profesorul de logică. O clipă de reculegere şi am înțeles că
u în redacție. Ochii îmi licăreau de bucurii, sânge fierbinte
i creierul.

XVII. PRIETENA MEA ÎN TOAMNĂ

„Nişka iar s-a schimbat. E atât de nostalgică, încât îmi comunică şi mie tristeți nebănuite. A uitat lecțiile mele de sobrietate şi optimism viril. îmi mărturiseşte că plânge, câteodată, în amurguri prea sângerii. Nu se înțelege. Vrea să plece, *acum.* Nu ştie unde, nu ştie cu cine. Mă vizitează des, în mansardă. De când ne-am
ânoscut, şi-a pierdut corosivul superficial şi prompt pe care-1 ipânea în fraze şi replici. Ascultă mult, atentă şi tristă. Nu *vreau* s-o înțeleg, pentru că îmi deşteaptă nostalgii pe care eu le-am sugrumat în murmur. îi vorbesc aspru, fierbinte, cotropindu-i etajerele mignione şi călduțe din lăuntrul sufletului. Simt o bucurie drăcească să-i răstorn valorile, să o umilesc, să-i calc în picioare sentimentele prea comun-feminine. Nu izbutesc întotdeauna s-o alătur sufletului meu. Rămâne pe drum, agățată. Atunci, o disprețuiesc; şi mă disprețuiesc, pentru că n-am putut crea încă adevărata Nişkă pe care o cheamă sufletul meu.

Eu am nevoie de prietenia Nişkăi. Are atâtea însuşiri; de ce nu pot s-o împlinesc, perfectă ?.,.

Mi se plânge că mă port prea aspru cu ea, că nu-mi dezvălui sufletul ei, prietenei. Fireşte, Nişka aşteaptă confesiuni. Cum ar putea înțelege nebunia hotărârii mele ? Ea bănuieşte tot, afară de hotărârile *mari,* pe care nu le cunoaşte nimeni. Mă reconstituieşte intuitiv, cu însuşirile ei de aleasă feminitate, cu sugestiile mele. Vrea, însă, să-i *spun.* Ce ?... Bănuieşte că o iubesc. Aşteaptă mărturisiri. Eu nu pot minți, Nişkăi."

După-amiezi de octombrie, cu prietena mea, către parcuri... Ea iubea toamna. Eu o uram. Toamna şi primăvara; nostalgiile şi

m

\

irurile care mă stăpânesc *din afară* mă umileau. Eu îndrăgisem •na şi vara, luni de libertate, când munca se istoveşte în miez de apte, fără melancolie şi fără tulburări de năprasnic dinamism. *i* temeam de toamnă, şi o înfruntam. Cu cât era mai primejdioasă iita, cu atât mai dârz o lăsam să se apropie. Ştiam că trebuie să lândesc.

— Ştii la ce mă gândesc ? La plecare...

— Nişka, gândul plecării e stupid şi inutil. *Plecarea* e singura e trebuie să te intereseze. *Vrei SĂ* pleci, pleacă...

— Nu ştiu cum să te lămuresc... Vreau să plec, şi totuşi sunt iniştită, nehotărâtă... Ce am să mă fac singură ? Când am să-mi
licența ?...

— Atunci nu te mai gândi, ci munceşte. în adolescență aveam *i* asemenea doruri... Mă tulburau, mă oboseau, îmi răpeau timp. im, nu vreau să mă gândesc decât la ceea ce *trebuie* să fac. d am să sfârşesc, voi pleca, fără anticipări în gând, fără algii...
.0y..,

— Tu ai voință...

— Nişka, tânguirea aceasta nu te îndreptăţeşte să nu KrS/ şt.
— Eu cred că voinţa prea puternică te mutilează,;ţ$ mizează... Ai să ajungi un resort,.. Ai să îndepărtezi toate ;le, toate farmecele... Nu te înţeleg; treci prea departe...
— Vorbeşti ca o bacalaureată... Ispitele biruite nu dispar, ci ■/ asta nu ştiai ? Şi apoi, voinţa nu mecanicizează, ci dă putinţa mai frumoase libertăţi. Vreau să te fac să înţelegi un *singur* ăr: că stăpânind o voinţă călită, îţi poţi îngădui toate ienţele, toate viciile, toate voluptăţile, toate rătăcirile... ea, însă, după ce te-ai realizat lăuntric, după ce ţi-ai luminat iinţa virilă...
Eu nu pot... ...,,. :,. ..,,;,,.. . .,.,.' ,:,,.-,,........
O femeie nu poate, e drept... Dar o femeie trebuie să renunţe *imite...* Nostalgia ta e hibridă... Dacă nu poţi pleca singură,
ţi un tovarăş...,;., .,», ;,,,,-,. t
— Cine?... Ochii verzi s-au îngândurat.
— Alege un coleg şi deşteaptă-i voinţa... Tu poţi îndemna sufletele masculine; acesta-i un dar ales. Un bărbat, lângă tine, e torturat de obsesia depăşirilor. Soţul tău va fi un fericit, exceptând, fireşte, genul Paul.,.
-*r Eu nu am să-mi *iau* soţ...
<i*- Bine, ştiu... Ai mai spus aceasta şi astă-primăvară...
— Paul a fost un accident... Pe banca din parc, râdeam amândoi; nu de Paul, ci de seriozitatea
cu care eu vorbeam despre femei. Nişka era intrigată; cine îmi dă dreptul să vorbesc, dacă nu le cunosc ? Poate sunt un Don Juan...
— Atunci nu le-aş fi cunoscut. Don Juan a fost o simplă priză sexuală; lumina intermitent şi suspect. Nu poţi cunoaşte cu adevărat decât ceea ce *renunţi* de a stăpâni. De altfel, femeia se poate experimenta în nenumărate feluri. Nu e numaidecât nevoie să joci rol de prim-amorez, nici să te istoveşti în garsonieră. Sufletul feminin se intuieşte prin introspecţiune într-un suflet conştient masculin. în ceea ce priveşte trupul, sunt inutile conversaţiile.,. Eu nu discut niciodată despre trupul feminin, pentru că valorificarea mea se împlineşte prin alte criterii; nu m-aş înţelege...
Vieţuiam o viaţă ciudată; munceam nopţile şi dimineţile, îndârjit , §j calm, întru împlinirea capodoperei: *creierul meu ;* iar după-amiezile întovărăşeam pe Nişka, modelându-i sufletul. Cele două vieţi nu se excludeau. înţelesesem că prietenia Nişkăi nu-mi răpeşte timp, ci mă îmbogăţeşte cu experienţe. O cultivam şi o iubeam ca pe o carte favorită. Voiam să fac din Nişka o altă operă, vie. Voiam să pulseze în ea toate izvoarele feminităţii de elită. înţelegeam că, oricât de perfectă ar ajunge, eu nu voi fi fericit *prin ea.* îmi cunoşteam datoria; trebuia să fiu *ispitit* de Nişka, de sufletul ei, oglindindu-mi voinţa; atât.
Mă pasiona prietenia noastră; ea se lumina; eu mă întunecam. Dar de aici la dragoste era încă drum lung.
Uitasem hotărârile *Jurnalului,* din prima pagină. Urmăream două creşteri: a personalităţii mele şi a sufletului Nişkăi. Le *vedeam* atât de clar, încât s-ar fi spus că sunt numai un spectator.

-11 •
XVIII. IAŞUL
Preşedintele a organizat din nou cercul. S-au înscris alţi membri, *ăr»* ales alt comitet. Vicepreşedintele venea tot raal%a1rffiu$<98›f>#fa palid, zâmbea

prelung. Bibi a ajuns bibliotecară; Gaidaroff secretar. Ne adunam în sala de la etaj, cu ferestrele la bulevard, cu scaune multe. Veneau, întotdeauna, Nişka, Viorica şi Radu. Radu tot îndrăgostit, Viorica tot enigmatică. Cele ce le-am destăinuit asupra domnului Elefterescu şi prietenului său au stârnit senzaţie. Preşedintele regreta că vechiul comitet îşi dăduse demisia; ar fi vrut să înceapă o anchetă şi să afle cum fusese admis d-1 Elefterescu în cerc.
Măriuca se arăta cea mai satisfăcută de descoperirea mea. Ajungea întotdeauna, însoţită de Gaidaroff. îi pierise sfiiciunea, de când toţi ştiau că sunt îndrăgostiţi. El îşi grăbea licenţa în drept; mi-a mărturisit, într-o noapte, că Măriuca e soţia visată din liceul Părea guraliv şi gol sufleteşte; l-am surprins dorind o căsnicie timpurie, o casă cu încăperi calde şi primitoare, o soţie liniştită şi cuminte, o viaţă lungă, cinstită, cu prieteni, cu vie, cu călătorii în Italia, la Viena, la Paris. L-am iubit mult, pe Gaidaroff, în acea noapte. îl voiam fericit, alături de Măriuca. Am întârziat, apoi, un ceas cu un gând copilăresc: să aleg cele mai nimerite perechi, în cercul nostru... Zâmbeam. „Florenţele" îmi luaseră înainte; au venit la adunare cu logodnicii; un profesor de istorie, foarte tânăr, şi un politehnician. Erau mândre de aleşii lor; organizau săptămânal ceaiuri dansante şi ne invitau. Acolo, în cele două odăi, cu covoarele ridicate, Radu dansa mult cu Viorica, iar Bibi cu Andrei...
La fiecare şedinţă de comitet sau adunare, preşedintele istorisea fazele donaţiei bătrânului. Nu uita că cercul se crease numai pent^J,
l\ţ
a putea primi dania. în vară, după nesfârşite alergări, izbutise să ajungă *persoană juridică.* Se iviseră, de atunci, nebănuite greutăţi. Prefectul — care avea o casă veche şi dărăpănată — insinua preşedintelui să silească pe bătrân s-o cumpere şi s-o repare, pentru cămin. Cerea pe ea cinci milioane. Preşedintele s-a împotrivit* donatorul voia să clădească un cămin modern, cu săli de baie, calorifer şi electricitate. Prefectul îşi arătă, atunci, puterile. Retrase fondul cercului din bugetul prefecturii şi îl vărsă în fondul pentru ajutorarea învăţătorilor. Plângerea la ministru nu avu rezultat. Bătrânul se îmbolnăvi şi ceru grăbirea formelor, ca să-şi vadă dania împlinită. Făcu testamentul, dar nu-1 făcu după cum cereau avocaţii. Doi nepoţi ameninţau cu proces de moştenire. Bătrânul adaogă în testament că îi dezmoşteneşte, dar nepoţii vesteau că — după moarte — testamentul va fi declarat nul; bătrânul va fi supus unui examen medical, cât de curând. Ştirile alarmau comitetul. Numai preşedintele nu-şi pierdea calmul. îşi amânase teza de doctorat, ca să se poată ocupa în voie de cerc, de donaţie, de cămin. Comitetul nu-1 ajuta. Membrii se adunau toţi numai o dată pe lună sau când ştiau că va fi dans, cu patefon. Preşedintele nu dispera; căuta soluţii. Voia un cerc restrâns şi intim. Dar sala împrumutată era prea mare, prea rece şi, apoi, era străină. Prefectul făgăduise un sediu, făgăduise şi lemne, dar toate acestea au fost uitate, de când preşedintele refuzase târgul cu casa.
De la începutul lui noiembrie, aşteptam hotărârea zilelor de congres. în anul acela, congresul studenţesc se ţinea la Iaşi. Preşedintele nu putea veni, ocupat cum era cu dania. Din cercul nostru mergeau mulţi, aproape treizeci. Şeful delegaţiei fu numit Gaidaroff, spre bucuria noastră şi spre fericirea Măriucăi.

... Ceasuri de aşteptare în sala de şedințe a căminului mediciniştilor, între studenți de la toate facultățile, ca să căpătăm legitimațiile pentru congres şi foile de drum. Grupul nostru, în colțul cu bibliotecă, se minuna de munca şi îndârjirea societății studenţeşti care înălțase un cămin de aproape douăzeci de milioane. Celelalte grupuri se exercitau în glume cu felurite nuanțe județene.
Nişka m-a silit să mă izolez, alături de ea, pe o treaptă de scară. Vorbeam tăinuit, fapte care se puteau dezvălui oricând şi oricui.
— Ştii de ce râd ? Pentru că toți ne cred îndrăgostiți şi ne bârfesc. Mă desfată gândul că sunt vorbită de rău. Aş vrea să ştiu tot ce cred *ei...*
117
— Nişka, nu uita că eşti femeie, iar o femeie compromisă e anulată...
— îmi bat joc de vorbele şi părerile lor. Toți oamenii îmi par imbecili...
'^Mi-ai furat expresia...
— Ți-am furat mai mult; şi însuşirea de a distinge, dintr-o sută, imbecilii autentici de imbecilii confecționați din snobism... Nu pot să-i sufăr ... Nu ştiu dacă trebuie să-ți mulțumesc dacă acum toți mi se par nişte îngâmfați, nişte păpuşi parfumate, mediocri şi stereotipați... Mă enervează...
— Cu atât mai rău pentru tine, pentru că, *orice ai face,* tot trebuie să-i suporți... De altfel, imbecilii sunt inofensivi, dacă ştii să te izolezi...
— Sunt obraznici, se cred frumoşi, se cred seducători, se cred inteligenți...
— Poate sunt...
— Nu e adevărat. Eu am început să flairez tipul perfect masculin. N-am întâlnit nici unul care să-i semene; nici la facultate, nici în saloane, nici pe stradă...
— Exagerezi, Nişka, zâmbii eu ca să-mi ascund bucuria.
— Nu, nu !... Mă revoltă; nu ştiu cum să le spun; nici „paiațe" nu e de ajuns... Nu muncesc, nu sufăr, nu se bucură... Pozează...
— Nişka, e prudent să spui toate acestea cu mai mult calm; suntem într-o sală cu mulți străini...
— Puțin îmi pasă !
— Nişka, ți-ai însuşit tot ce am dorit eu, de mult, să ştii... Te apropii, chiar, de o concepție etică a masculului... Mai trebuie să faci un singur pas.
— *Să taci.* De ce să-i superi spunându-le că sunt imbecili şi paiațe ? Dacă poți, râzi. Fereşte-te să nu te atingă; atât. Nu le spune adevărul aflat de tine, pentru că tu eşti o femeie, şi femeia nu poate să lupte...
în seara aceea am scris în *Jurnal:* „Nişka face progrese primejdioase. Fără să vrea, îmi judecă sexul după un criteriu *care nu mai e feminin.* A ajuns să fie tot atât de pretențioasă ca şi un
118
suflet viril. Dacă Nişka nu-şi va întâlni un dezastru apropiat, în mediocritate, dacă *nu va uita* ceea ce a învățat de la mine, va suferi mult, mult. Bărbați visați de ea se găsesc rar de tot, şi numai prin cărți."
Noaptea, Gara de Nord aştepta două trenuri; la amândouă se ataşaseră vagoane studenţeşti pentru congres. Pe peron, în restaurant, pe săli, pe coridoare, furnicau studenți şi studente. Călătorii de toate zilele erau purtați, risipiți, striviți. Nimeni nu mai încerca rânduiala disciplinată. Aflând că primul tren pleacă în câteva minute, studenții au năvălit în toate vagoanele, s-au aşezat pe trepte. Controlorul, şeful trenului, hamalii desperaseră.

— Domnii studenți să poftească jos... Se face alt tren la nouă patruzeci...
Anevoie, au izbutit să coboare câțiva. Trenul a plecat cu întârziere în uralele celor rămaşi.
Fiecare îşi căuta sprijin la cunoscuții cu trecere, la membrii comitetului general. Preşedinții de cercuri județene, de societăți îşi pierduseră răbdarea, asaltați de curioşi, de părinți, de studente timide. Când au sosit vagoanele în gară, năvala s-a dezlănțuit. După un sfert de ceas, totul se liniştise.
în compartimentul nostru de clasa a treia nu exista lampă. S-au aprins lumânări, aduse de congresişti prudenți. Ne-am adunat, toți cei din „elită", pe două bănci de lemn. Nişka era exaltată.
— Plecăm î Plecăm !...
— La Iaşi, mă bucuram eu să-i chinui entuziasmul şi, de fapt, *plecăm;* ci, *suntem duşi.* Nu te supără nuanța ?...
Pe Nişka, în noaptea aceea, nu o supăra nimic. Râdea, zâmbea, lăuda, îmi strângea brațul, săruta pe Bibi şi pe Viorica.
— Nu ştiu ce am, nu ştiu ce am... j ^g Se întrista.
Eu mă prefăceam că nu înțeleg nimic.
■ -*-Poate ți-e somn...
De ce nu pot zugrăvi aici surâsul Nişkăi ?
Am plecat. Noi doi am rămas la fereastră. Noaptea era neaşteptat de senină pentru sfârşit de noiembrie. Ne lovea vânt peste creştete, şi aceasta ne desfăta. Am tăcut amândoi. Eu încercam sâ-mi precizez
119

simțământul către Nişka. Ea poate nădăjduia o destăinuire. Cum i-aş fi putut spune Nişkăi că destăinuirea era *altceva,* atât de monstruos înaltă, încât ar fi înmărmurit-o ? Tăceam. Din compartiment, ceilalți ne iscodeau suspect.
Amețită de vânt, Nişkăi îi fu somn. Adormi pe umărul lui Bibi. De câte ori o vedeam ostenită, mă cotropeau puteri proaspete, nebănuite, sălbatece. Nu am înțeles multă vreme de ce *creşteam* eu înțelegând că o tovarăşă de a mea se năruie, se pleacă biruită.
Pentru că toate compartimentele tânjeau într-un ritm de meschină veselie, mi-am amintit de „jocurile" domnultfi Elefterescu. Mi-au fost, întotdeauna, nesuferite; săruturi umede pe obraji străini, sub ochi răi, invidioşi, lubrici... De ce l-am propus, <|U îndrăzneală, unor necunoscuți şi necunoscute ? L-au acceptat cu exclamații. Se aflau, alături de noi, grupuri de studente enigmatice şi studenți deşănțați. Studentele socoteau că par dezghețate dacă repezeau riposte cu insinuări. Studenții se recunoşteau inteligenți dacă puteau vorbi mult, repede, tare, fără să clipească la pasagiile riscante, fără să se intimideze în fața unei replici juste, fără să ezite în ceasul când insinuarea trebuia să se pogoare în fapt. Fireşte, nu toți studenții din vagonul nostru, nici toate studentele nu se subsumau aceluiaşi tip. Dar, în noapte, în tren, în drum către un congres, se nivelaseră. Simțeam, fără să fiu stânjenit, porunca de a-i ajunge. Vorbeam tare şi degajat, râdeam şi foloseam la verbe persoana a doua singulară, cu studente necunoscute. Toate acestea mă desfătau.
Am avut o şovăire când a trebuit să sărut pe o blondă de mediocră frumusețe, căreia colegele îi spuneau: „studenta din Viena*.

— Haide, domnule, nu mă plictisi...
încurajarea m-a enervat. Nu era prea greu, dacă îmi poruncisem, să sărut o blondă necunoscută. Grupul meu a aplaudat. Se pasionaseră de noul joc şi de bunăvoința colegelor străine. Nişka se deşteptase şi mă privea. Am privit-o şi eu şi am vorbit înainte, mult, gălăgios. Nu voiam să creadă că sunt legat de ea şi că nu puteam culege desfătări, *singur.*
Jocul dura. Nişka m-a chemat la fereastră. Am întrebat-o dacă vrea să intre şi ea în joc. Mi-a răspuns că-i e somn.
— Mă laşi să dorm cu capul pe genunchii tăi ?...
120
Fireşte. Ea se prefăcea că doarme; eu îi răsuceam buclele, una câte una. Cercetam cu ochi ascunşi dacă mă priveşte cineva, întâlneam mereu zâmbetul Vioricăi. De ce nu obosea ?...
Cât i-a trebuit Nişkăi până ce să adoarmă ? S-a deşteptat în zori, palidă, cu pleoape vinete. Eu privisem tot timpul pe fereastră, fără să văd nimic, fără să înțeleg.
laşul, aşteptat cu ochii, pe scara vagonului umed de ploaie şi pătat cu funingine... Gara, pe care n-aş recunoaşte-o, înțesată de tineret, de dudui cu cocarde, de steaguri... Am fost împins pe un coridor de mulțimea congresiştilor, ovaționând. în piață, ne-am orânduit în convoi larg şi nesfârşit. Căutam, ascultam urale. Păşeam zâmbind, cu valiza în dreapta, cu brațul Nişkăi în stânga. Amândoi păstram de ani nostalgia laşului, îndrăgit în liceu, o dată cu cele dintâi lecturi moldoveneşti, visat în primăveri singuratece, dorit... Simțeam cum ne mângâie duhul oraşului cu tăceri, cu ascunzişuri de suflet, cu melancolii... Şi primeam duhul străin, otrăvit, în lumina voinței şi creierului meu, dur, aspru, rece. Lăsam să se strecoare cu ochii pe ulifi, pe cer, la Nişka nelinişti şi tristeți pe care, în mansarda mea, le-aş fi smuls cu cleşte înghețat. Simțeam cum văzduhul oraşului mă încingea, mă răscolea, mă încovoia. Şi nu voiam să încerc scuturare îndârjită, ci zâmbeam, braț sub braț cu Nişka.
Deschiderea congresului la Teatrul Național, gemând de tineri cu cocarde tricolore. N-am auzit nici un discurs în întregime. Nu puteam fi atent. Problemele îmi erau necunoscute, şi nu voiam să accept concluziile referenților fără să pipăi încheieturile obârşiei. Şi apoi, mă gândeam că nu rămân decât trei zile în laşul dorit de ani. Şi erau zile de toamnă frumoasă, şi păşeam tot mai departe, în jos de Copou. Şi nu ştiam ce să văd şi să culeg mai întâi; ulițe, case cu cerdacuri, alei, idilele, teii...
Cea dintâi masă, în restaurantul cu stăpân fericit, împreună cu toată „elita"... Nu mai mi-amintesc nimic; nici glumele lui Gaidaroff, nici tăcerile lui Bibi, nici toastul intim pe care l-am ridicat pe rând, nici ilustrațiile pe care le scriam preşedintelui şi vicepreşedintelui, acoperite cu semnături violete, în josul unei date:
121
#
28 noiembrie... Nu-mi amintesc decât cea dintâi coborâre în Copou, neliniştiți de apropierea teiului sacru. Nişka era cu adevărat înduioşată. Toți ne vădeam schimbați. Şi eu care înțelegeam şi mă lăsam purtat de curent... Un singur gând: toate acestea *vor trece;* eu voi rămâne iarăşi singur, şi atunci mă voi stăpâni; pentru că un suflet nu ajunge stăpân decât în

singurătate.
Noaptea am petrecut-o împreună cu Gaidaroff în odaia unde ne încartieraseră de la centru; el vorbindu-mi de Măriuca, eu tăcând, cu ochii în jar. Regretam că nu-mi luasem *Jurnalul.* Pe altă hârtie, nu puteam scrie. Tot ce am simțit atunci, am uitat... Am uitat şi niciodată nu-mi voi mai aduce aminte...
Dealurile Iaşului le-am văzut; pluteau în aburi viorii. Am urcat *fi* la Cetăfuie. Am cutreierat mahalalele. Nişka a voit să privească mormintele proaspete şi monumentele din cimitir. Am întovărăşit-o peste tot. Fireşte, în cimitir a lăcrămat. Apunea soarele; recuseră două zile de congres; se apropia întoarcerea. Lângă norminte, sunt întotdeauna îmboldit către reculegere. Atât. De ce ă plâng ?
Nu apune şi nu răsare soarele în fiecare zi *pentru mine* ? Acolo, alături de Nişka, am fost trist. „îmi îngădui prea multe lăbiciuni", gândeam. Şi zâmbeam, strângând brațul Nişkăi.
Balul. Cercul nostru era nedespărțit; a intrat în sala sufocată de erechi, după ce intrase în cofetăria vecină. Nişka iar se schimbase. fu mai era tristă, nu mai era gânditoare. Vorbea mult şi râdea.
Nu se mai putea dansa. Grupurile se frângeau în mulțime, se irămifau în perechi. Ce ne-am spus noi, atât de atenți unul la altul, şaptea întreagă ? Aş fi dorit mult să ştiu cele ce gândeau membrii :litei". Eram, fără îndoială, asimilați îndrăgostiților în ajun de inică logodnă.
Dimineața, Nişka mi-a dat un plic, pe care însemnase data; o sie cât o palmă din rochia ei de bal. — Aseară am îmbrăcat-o ultima dată... Era aproape o reanță...
Ochii Nişkăi erau aceiaşi; şi ai mei.
Amândoi am fost oaspeții studentului bălai şi blând pe care Nişka fşjno^cuse în tren, cu familie străveche în oraşul boieresc.

2

Studentul o îndrăgise. Eu mă trudeam să-i fac prieteni; apoi, dacă aş fi izbutit, aş fi mers mai departe; îi voiam logodnici.
N-am spus Nişkăi nimic; dar ea se purta ca şi cum mi-ar fi ghicit şi împărtăşit gândurile. Râdea mult împreună cu studentul bălai, îl întreba curioasă amănunte ieşene, îl ruga să ne ducă în redacția *Viețeiromâneşti.* Poate, băiatul îi plăcea cu adevărat. Avea mâini albe, cu degete lungi; avea nasul drept, buze roşii şi nume cu faimă. ,Şj-o îndrăgise. Eu eram fericit. Mă desfătam gândind că viețile lor jgse vor împreuna din voința mea. Şi mă desfătam căutând amănunte entru întovărăşirea lor.
... Vizita în redacția *Vieței româneşti,* printre redactori care ne priveau surâzând cu înțeles" şi clipind din ochi, pe noi, trecători oaspeți din oraşul cu fabrici... Mă sufocam. Situația era penibilă. Fetele trebuiau să zâmbească, stânjenite. Eu mă prefăceam că ascult atent discuția ocazională dintre studentul bălai şi directorul revistei — ochi cu spaime, cu cearcăne, cu luciri drăceşti sub sprâncene căruntite de fumul țigărilor — asupra circulației pe strada Lăpuşneanu. Când ne-am spus: „Bună seara", am răsuflat. Am alergat pe scări. Mă aşteptam să aud hohotind în urma noastră.
Cea din urmă oară, prin Copou, cu studentul îndrăgostit de Nişka. Eu mă bucuram că sunt uitat. înțelegeam sufletul Nişkăi până în unghere. Doar *eu* i-1 dăruisem astfel; mai vast, mai neliniştit, mai dornic. Orice ar fi încercat,

nu s-ar fi putut smulge din privirii! stăpânului ei.
Studentul nu ştia ce să creadă. Se temea să nădăjduiască. Ne crezuse îndrăgostiţi, poate chiar făgăduiţi. Râdeam. L-am bătut prieteneşte pe umăr.
^— Nu suntem decât nişte prieteni ciudaţi. Ea mă ajută la studii;
o ajut să-şi găsească un tovarăş pe care să-1 iubească. îi sunt jnfesor, şi mie colaboratoare...
De ce nu mi-a privit mai adânc ochii ?,,.
S-au întors împreună, într-un compartiment din vagonul Politehnicei. Eu am rămas cu Viorica pe culoar. îi vorbeam mult şi cald. Eram nespus de aţâţat în vervă. Mă simţeam iarăşi puternic. 5i Viorica era fericită.
Ajungând, nu am putut lucra *nimic* câteva zile. Am scris în *Jurnal:* „laşul a fost mult mai primejdios decât socotesc, *chiar acum.*
123
ătoria nu m-a obosit, ci mi-a *anulat* patru zile. Niciodată nu m simţit mai slab. Ar fi prea multe de spus. Eu înţeleg prea | de ce *trebuie* să fiu împotriva Moldovei. Biruinţa mea a fost o ;re. Am încercat să mă apropii, cât mai mult, de Viorica. Voi :rca, asupra-i, experienţa împlinită cuNişka; îi voi da un suflet. ca nu mai mi-e acum enigmă. De altfel, ea îşi va petrece timpul ;azda noastră din Iaşi. Eu înţeleg; poate înţelege şi ea. rrebuie să reiau munca de la începutul toamnei.Totul trece. iă câteva săptămâni de regim şaisprezece ore pe zi muncă, orice ă de sentimentalism dispare. Şi, mai ales, mult calm, multă ietate. Nu trebuie să ştie nimeni că m-am întors de la Iaşi înfrânt, ici lupta care începe nu trebuie vestită cu surle. Chiar programul ris solemn aici, în *Jurnal,* e absurd. Nu mai sunt un adolescent. je.
>entru aceasta, amintind că ochii Viorică sunt fără pereche, ei."

XIX. VRĂJMAŞUL LUI PETRE

Pe prietenul meu îl înţelesesem din liceu: el voia *să ajungă.* îşi mărturisea rar ambiţia care-1 rodea şi-i scurta somnul. Dar se trăda; îşi alegea relaţiile, căuta cât mai multe cunoştinţe, se informa asupra influenţelor politice, nu lipsea de la nici un ceai aristocratic, flirta cu dudui bogate, vorbea la seminarii, vizita pe profesorii care îi puteau fi cândva de folos. Toţi ştiau că Petre vrea să ajungă şi toţi îi încuviinţau ambiţia. Câteodată era duşmănos, râdea rău, zvârlea glume înveninate. Cel mai bun prieten „nu preţuia" nimic, dacă Petre se afla într-un cerc care trebuia covârşit. La seminarii, când nu avea dreptate împotriva unui prieten, nu ceda. Nu ceda niciodată când se aflau de faţă străini. Anii de dialectică şcolară şi inteligenţa lui ascuţită îi foloseau să răstoarne argumente pentru o clipă de ezitare a adversarului, pentru un cuvânt gângăvit printr-o întrebare răspicat pusă sau o formulă, sau un nume. Orice s-ar fi întâmplat, el trebuia să biruiască întotdeauna.
Muncea, dar voia ca munca lui să fie cunoscută şi răsplătită. Nu citea decât cărţi care îl puteau ajuta ca avocat şi om politic sau omane ultime pentru discuţiile mondene, sau cărţi de erudiţie vulgarizată, din care memoriza amănunte şi citate pentru seminarii. Eu cred că îl interesau istoria şi filozofia, dar nu avea timp să lfe adâncească. în fiecare după-amiază pleca; la Universitate, la ceaiuri, la prieteni. Descoperise un mijloc excelent de a-şi completa cultura; ruga pe prieteni să-i rezume ultimele cărţi citite. Fireşte, păstra foarte puţin din miezul cărţilor. Dar îi ajungea, pentru ceilalţi. Putea pomeni cartea la facultate sau în saloane.
A învăţat englezeşte, plătind scump, numai pentru că era „un homme du

monde". Literatura engleză nu se discuta în saloane; el
125
citea englezeşte. înainte de premiera *Sfintei Ioana* şi-a cumpărat
umul lui Shaw, 1-a citit şi a pomenit de el în tot timpul
rezentaţiilor, pronunţându-1 impecabil: *Saint Joan.*
M-a ajutat şi a muncit pentru revista universitară; aceasta îi era
mijloc bun de a-şi câştiga admiraţia profesorilor; nădăjduia să
ngă profesor universitar. Revista îl interesa, fireşte; îi înţelegea
ostul, şi necesitatea. Dar, judecând astfel, sunt atâtea lucruri
ie de făcut în Universitate... Petre ar fi lăudat munca noastră,
tât; dacă nu ar fi înţeles roadele, nu ar fi lucrat alături de noi. El
destul de inteligent ca să aprecieze o activitate şi să nu se
jajeze decât cântărind riscurile şi vremea pierdută.
Eram tot mai buni prieteni. Amândoi ne înţelegeam şi ne
imbam gândurile. în amândouă sufletele rămânea o taină, bine
:ită. Eu i-o întrezăream pe a lui; şi poate el mi-o bănuia. Ştiam
prietenia este un fapt, iar ambiţia altul. Petre era un pătimaş,
it. De ce m-aş fi supărat dacă trebuia să treacă peste mine, în-
în anumit ceas, la o răspântie ? îl înţelegeam atât de bine, încât
ndrăgeam şi mai mult, după ce îmi mărturisea că sunt zile în
e mă urăşte, zile în care mă invidiază. îşi purta răzbunările
regi, fără să uite nici cea mai neînsemnată răfuială. Eu nu puteam
mă răzbun asupra *altuia.* Eu înţelegeam răzbunarea ca o pornire
ură menită să mă depăşească pe mine, să-mi împrospăteze
erea de muncă, să mă îmboldească spre creare. Mă răzbunam
lţându-mă, iar nu lovind. Petre lovea, înveninat şi zâmbitor.
-i puteau surprinde răzbunarea decât cei care îi pătrunseseră
:ima. îşi voala ura până la glumă, bagatelizând-o.
Prietenul meu şi-a păstrat, nemărturisită ani mulţi, ambiţia. Cea
ii cruntă umilinţă a simţit-o într-o noapte caldă, la începutul
:anţei. Am întârziat mult, noi doi, la o masă dintr-o grădină, cu
1 bun. Ochii lui Petre se tulburaseră. Ne-am amintit anii de liceu,
şmăniile şi prieteniile noastre, după-amiezile de la „Muza",
:ietate cultural-dramatică. Ne-am uitat înapoi; bătuserăm drum
;pt, fără să cădem, noi doi. Atunci, mărturisindu-i sensul vieţii
:le, Petre şi 1-a trădat pe al lui. Eram înspăimântat ascultându-1,
şi adevărul îl intuisem, împreună cu aţâţi alţii, de ani. Mi-a spus
m scrâşneşte din dinţi la vestea izbânzii vreunuia dintre noi, cum
sare nopţile din visuri care îi potolesc setea de faimă şi puterea
litică. Mi-a spus cum nu-şi are o zi de linişte, cum nu poate uita,
6
cum e ros amar de pofta care îl stăpâneşte. Acum, e prea târziu ca să se vindece. Singura mântuire, să *ajungă* efectiv, să nu se mai aline cu visuri.

— Eu îţi admir ambiţia, vorbii eu. E o patimă bărbătească, aprigă, de care nu trebuie să te ruşinezi şi pe care nu trebuie s-o **ascunzi...**

— Uiţi că tăinuirea ambiţiei mi-e poruncită chiar de ambiţie. Eu vreau să ajung politiceşte; trebuie să lucrez ca un om politic; ascuns şi prudent...

— Acesta e tocmai amănuntul care nu-mi place. Ai o ambiţie restrâns politică, de *parvenit.* Tu trebuie să-ţi cultivi patima, să-i dai un sens

metafizic, s-o proiectezi pe un fundal cu proporţii şi sugestii cosmice... Cum vezi, încerc să-ţi dau prin cuvinte mari
|SŞţipresia pe care o simt eu când vorbesc despre ambiţie. Te-aş fi "~it prometeic; tu nu izbuteşti să fii nici un Rastignac...
— Eu trebuie să ajung. Neliniştile tale metafizice m-ar fi piedicat să progresez real, politic...
— Dacă patima e autentică, orice progres e inutil; niciodată nu vei mulţumi. Ambiţia, ca şi gloria, te întărâtă şi te chinuie cu cât urci culmile. Adevărul acesta e jenant de banal. Orice satisfacţie
care o vei câştiga îţi va scurma pofte îndoite. Eu cred că numai lipsindu-te de un lucru, ajungi să-1 stăpâneşti şi să-1 guşti.
Un paradox. Pe tine au început a te bate vânturi mistice, t la modă acum...
— Depinde ce înţelegi prin misticism. Femeile şi societăţile inizate au avut întotdeauna nevoie de un reconfortant teozofic, ogatele pe care le cunoaşteţi voi, intelectualii şi mondenii, sunt
t atât de puţin mistice cum sunt ştiinţifice broşurile de trei franci e abatelui Moreux...
— **O ironie ?**
— Nu, o punere la punct. Misticismul meu nu e o influenţă *l* hvresca, nici o maimuţăreală snoabă. E o experienţă etică; în '■, **curând,** va ajunge, poate, chiar o experienţă religioasă. Deşi, noi
suntem generaţia ursită să căutăm pe Dumnezeu... Cei dinaintea noastră ?... ys

fc,

— L-au pierdut; absurd şi stupid, fără torturi lăuntrice, fără crize. Eu cred că li *s-a luat Dumnezeul,* ca să poată lucra mai comod în mediocritatea lor.
t — Polemizezi.
— Nu; mă plâng că tu, dintr-o generaţie care ancorează orice acţiune şi orice valoare într-un plan transcendent, actualizezi o ambiţie *trecută...*
— Eu sunt dus de voinţa mea.
— Ar fi multe de spus asupra *voinţei* tale... Oricum ai fi, însă, te prefer celorlalţi...
— Obsedanta doctrină a virilităţii, nu ?... Acum ai dreptate. Cred că patimile masculine sunt menite suferinţei; iar eu sufăr mult, aceasta iarăşi ţi-o spun...
în acea iarnă, Petre a cunoscut o studentă de la Arhitectură. Ceea ce trebuia să se întâmple, s-a întâmplat. Se aflau tot timpul împreună. Eu înţelegeam, şi tăceam. într-o noapte, Petre m-a vizitat, neliniştit şi abătut.
— Ştii ce se petrece cu mine ? Sufăr o criză de adolescentism. îmi place o fată... Iar în loc s-o seduc, m-am îndrăgostit de ea... E cel mai impropriu mijloc de a mi-o apropia... Sunt stupid, iremediabil stupid... Am ajuns să-mi fie teamă. O iubesc; e revoltător, nu ? ■'■'.•. ■■'">■ ţ - ■ tu;
— Nu. ;-«*'».....<? • •^*mn* . Priviri, în adâncul ochilor.
j; _ Tu îmj vorbeşti ciudat. Şi apoi, te eorrtirazici!cu pfirteipiiie tale.
— „Principiile" mele nu sunt împotriva dragostei, ci împotriva anulării, a

idiotizării nostalgice prin dragoste.
— Ştii ce-mi spuneai astă-toamnă ? Că tinerețea e un timp primejdios; că nu sunt mântuiți decât *nebunii.*
— Exagerezi formula. Eu am spus numai că tinerețea e ispitită de mediocritatea sentimentală şi cerebrală, de iluzia unei fericiri comode; şi am mai spus că numai o hotărâre *nebunească,* adică realizată de-a lungul a oricâte împotriviri, poate s-o mântuie. Criza tinereții nu poate fi depăşită decât ajutat de o patimă, de o nebunie. Iată ce am înțeles eu atunci.
128
~- Ai avut dreptate. Eu simt că am să cad, că am să mă înec dacă nu sugrum dragostea.
— De ce s-o sugrumi ?
—Pentru că e stupidă, pentru că mă împiedică să ajung; o iubesc într-atât, încât am cerut-o în căsnicie. Sunt aproape nebun. Are să treacă, nu *1...*
— Totul trece... Eu sunt obsedat de refrenul acesta. încearcă să ți-1 împlânți în creier, în suflet, în viscere...
'•^f- O iubesc, o iubesc. Numai ție îți spun; trebuie să-ți spun.
Ştiu că e umilitor, ştiu că e stupid, dar nu mai mă pot stăpâni... O
iubesc ca un adolescent. înțelegi tu nebunia faptei mele când am
^cerut-o de soție ? Am vrut să fug; nu se poate, mai am examene...
Sunt un neghiob, sunt lipsit de voință, sunt un rob...
Petre se tânguia. Cum l-aş fi putut ajuta ? îl mângâiam cu ochii.
Ia interesa, nu ca prieten, încordarea cruntă dintre cele două patimi.
[u ştiam dacă va birui ambiția sau dragostea. Mă gândeam că,
dacă ar fi stăpânit acel sens metafizic de care îi vorbisem, ambiția
'ui Petre ar fi biruit, deşi de-a lungul unei dureri înzecite.
„Dacă va izbuti să rămână *nebun* până la capăt, Petre îşi va depăşi criza tinereții. Se va realiza atât, cât îi va îngădui esența inferioară a patimei. Poate Petre crede în *fericire;* atunci va ajunge un soț nenorocos. Un tânăr nu trebuie să creadă în fericire. Năzuințele lui ar purta atunci o tragică şi austeră sobrietate. Dar e atât de dureros şi greu să nu crezi în fericire. Pentru cei mulți, fericirea ajunge chiar un sens dat existenței. Cu atât mai rău pentru ;i. Fericirea nu poate fi cunoscută, valorificată şi stăpânită decât *după* ce te-ai îndoit de ea. Nu pesimism; ci luciditate, calm, voință eroică, adică masculină şi ascetică."
Acestea le-am scris în *Jurnal,* după despărțirea de Petre. Criza lui nu-şi apropia sfârşitul. Eu m-am depărtat iar de prieteni. Petre nu mi-a mărturisit nimic. Suferea, luptând. îşi ghicea înfrângerea.
Eu îmi urmam drumul amar, necunoscut de nimeni. Bănuiam, în suflet, semne de răfuieli sângeroase. Nu îmi era teamă. Zi şi noapte, munceam călindu-mă. „Toate acestea sunt pregătiri, îmi spuneam. Va trebui să se împlinească şi *faptul."*
129
XX. PERSONAGIILE JUDECĂ AUTORUL
A treia zi de Crăciun, ne-am adunat — ca în toți anii -^ ta Fănică. Pentru noi, sărbătoarea aceasta e ciudată şi necesară. în acele douăsprezece ceasuri, cât rămânem împreună, viețuim din nou liceul. Invitații lui Fănică sunt colegii, nedespărțiți în ultimele clase. După-amiaza, seara şi noaptea Sfanțului Ştefan stăpânesc strania însuşire de a ne face să uităm tot ce ne-

au dăruit anii şi de a ne socoti iarăşi colegi de liceu şi personagii din *Romanul adolescentului miop.* Grupul nostru, compact înainte de bacalaureat, a fost rupt la Universitate. Ne-am risipit şi ne-am legat de alte grupuri. înlănțuirea de suflete străine poate întrista pe prietenii vechi; dar nu putea fi îndepărtată. Simțeam fiecare chemarea de a pătrunde mai devreme, din necunoscut în necunoscut, de a începe cu ei vieți noi, de a ne desfăta sau suferi, de a ne rupe iarăşi şi a ne încadra mai sus sau mai jos în *altă parte.*

Dar ziua Sfântului Ştefan rămânea vechii familii. Eram, încă, prea tineri ca să ne întristăm că toți acei ani au trecut, că sunt de î-aeHra amintiri. Ne strigam cu porecle din liceu, reconstituiam scenele dureroase zâmbind. Tot ce fusese spaimă, suferință, melancolie ne înveselea acum. încercaserăm fiecare, necunoscut celorlalți, o maturizare sentimentală. Gândul era reconfortant: după ce o perioadă e depăşită, durerile şi neliniştile sunt uitate. Dar dacă izvorăsc alte dureri şi alte nelinişti, mai nemiloase, mai amare ?...

Cei dintâi veniți au fost Jean Victor Robert şi Mihail. Jean Victor ajunsese actor la al doilea teatru din oraş. Era înscris la Facultatea de Litere, dar nu-şi trecea decât două examene pe an. Avusese izbândă în teatru, pentru că avea obraz alb de adolescent, era incult,

prezumțios şi drăgălaş. Robert era singurul pe care nu l-aş fi lăsat să iasă din liceu. Se socotea încă geniu neînțeles, aşa cum îi insinuasem eu, răutăcios, cu mulți ani în urmă. îşi crease un personagiu şi-1 silea să joace în toate rolurile prevăzute şi neprevăzute. Robert se ignora până la absurd. El credea că toți ceilalți îl invidiază. Socotindu-se neînțeles şi persecutat, îşi alcătuise o figură disprețuitoare, ochi distanți, gură drăcească, glas de scenă. Robert nu putea rosti cel mai neînsemnat cuvânt fără gest teatral. Când râdea, îşi aducea buzele ca la un râs amar de dramă. Povestea întotdeauna cu glas de bariton cald, în timp ce glasul lui era de tenor lipsit de volum. Se plângea, încă, de neputința de a lucra din pricina femeilor.

— Mămico, mă distrug femeile...

Ofta flatat, cu obrazul lui de fată, pudrat, cu buze cărnoase.

— în fiecare săptămână le schimb... Ce vrei, mamă dulce, la teatru... Şi aş vrea să scriu o dramă... N-am timp... Uite câte chei am în buzunar. Am şi garsonieră... Şi am de lucru...

îşi freca fruntea îngustă, albă, încrețită de sprâncenele ridicate interogativ. Oricât de răutăcios s-ar fi purtat prietenii cu el, Robert nu uita să vină de câte ori era chemat. Prietenii lui cei noi — îngâmfați şi invidioşi elevi de conservator, actori bețivi şi blazați — îi aminteau, la răstimpuri, nostalgia vechilor prieteni, cu mult bun-simț şi multă vervă. Robert, deşi se înălța în mediul de marasm şi mediocritate, înviorat numai de invidie, nu se putea lipsi definitiv de grupul colegilor de liceu.

Mihail evoluase lent şi sigur. Nu avea nici un păcat, nici o nelinişte, nici o ambiție, nici o însuşire de seamă. Era înalt, cu o față de copil serios şi rece. învățase întotdeauna bine; citea ultimele cărți şi le judeca cu creier propriu; citea cu o lună înainte de examen; urma, fireşte, Dreptul. Se mărturisea burghez liniştit şi mediocru, îşi propusese să guste puțin din toate. Frecventa ceaiurile, balurile, premierele cinematografice, cursele. Era bogat,

dar nu poza în snob, nici în Don Juan, nici în sportsman. Nu fuma, nu bea; între prieteni îşi îngăduia să piardă, până la o mie de lei, la „chemin de fer". Era întotdeauna impecabil îmbrăcat. Citea trei ziare zilnic şi două reviste mari lunar, întins pe canapea, cu o pungă de fondante alături. Nu invidia pe nici un prieten, dar îi judeca cu cel mai ager bun-simţ, cu un neaşteptat spirit critic. Şi judecata le-o mărturisea pe
131
faţă. Nu-1 stânjenea nimic. îşi purta pretutindeni plictiseala lui de tânăr fără păcate şi fără ambiţii. Entuziasmul lui se înălţa până la afirmaţia netă: „E foarte bine". Atât. Nu s-a înflăcărat niciodată, iar revolta şi-o vădea printr-o înjurătură scurtă şi reţinută. Preţuirea vieţii se mărginea, pentru el, la câţiva prieteni şi la o femeie oarecare. îşi întâlnea bisăptămânal amanta în garsoniera închiriată împreună cu Robert. Răspundea plictisit la telefon când doamna sau duduia îl ţinea de vorbă, cerându-i o nouă întâlnire sau invitându-1 la un bal. La prieteni ţinea mai mult, pentru că nu-i schimba. Se adunau, aproape în fiecare după-amiază, în odaia cu sofa şi patefon. Sfârşeau cutii cu bomboane, beau cafele şi comentau articolul lui „Trăznea", rolurile lui Robert, poemele prietenului blond, viciile, păcatele, cancanurile, zvonurile oraşului monden. Seara ieşeau împreună la spectacole.
Pe Mihail nu l-am înples. Spiritul critic îl echilibra sufleteşte, eleganţa trupului, tinereţea şi avuţia îi erau garanţii de fericire; totuşi, el nu muncea, nu urmărea nici un ţel, nu aştepta nici o bucurie. Daca ar fi murit în zece zile sau în optzeci de ani, nu s-ar fi supărat, totul îi era indiferent. Căuta să petreacă, numai cât mai comod, să nu se consume, nici să nu se neliniştească. îi lipsea încă ceva, şi ar fi fost un organism armonios şi viu. Poate acel preaplin care dă sens activităţii şi ritm dinamic vieţii...
S-a adunat curând tot grupul: Radu, Dinu, Petre, Noschuna, prietenul meu şi alţi câtiva. Eram toţi înfierbântaţi de revelaţia pe care le-o făcusem : publicarea capitolului de amintiri asupra
uzei" din *Romanul adolescentului miop.* Protestau şi comentau.
— Nu trebuia să pui numele adevărate, se revoltă Noschuna, în casa căruia se realizau producţiile dramatice ale „Muzei".
— De ce ? O dată ce n-am creat un personagiu, nu l-am transfigurat prin imaginaţia şi voinţa mea şi, mai ales, nu i-am dat un rol însemnat, ci l-am lăsat să spună două cuvinte şi să dispară, îi pot lăsa numele din viaţă...
— E jenant pentru el.
— Deloc. Cartea mea e un roman şi o culegere de amintiri. Dacă nu m-am jenat eu, personagiul romanului autobiografic, să mărturisesc atâtea indiscreţii de adolescent, de ce să se jeneze
132
personagiii e secundare ? E o simplă cronică, toate capitolele care îi privesc...
— Puteai, totuşi, să le schimbi numele. Era atât de greu ?...
x'—r Foarte greu... Schimbând numele, personagiul era liber să primească voinţa autorului. Aceasta ar fi dăunat cărţii, care e, înainte de toate, sinceră şi, mai ales, disciplinată. Am voit să oglindesc efectiv adolescenţa; cât am putut surprinde cu mijloacele mele, fireşte. Numele îmi erau călăuză inconştientă. Fenomenul e anevoie de înţeles. Numele mi-erau mijloace de control; nu lăsau imaginaţia să adauge,..

— Şi, cu toate acestea, m-ai făcut să spun o sumă de cuvinte pe care ştiu precis că nu le-am rostit, se împotrivi Dinu. Ai lăsat deci
I imaginaţia să lucreze...
— Cuvintele nu le-ai spus, dar numai tu le puteai spune. Păstrându-ţi numele de Dinu, eu te aveam precizat în minte, aşa cum eşti aievea. Te lăsam să vorbeşti cum voiai tu. Nu mă interesează dacă ai rostit sau nu cutare propoziţie; ci faptul dacă ţi-am surprins resortul lăuntric; dacă am izbutit, apoi orice frază pe care te las s-o spui, tu o puteai, trebuiai chiar s-o spui în aceeaşi împrejurare.
începuseră atunci adevărate polemici. Nu aveam cu mine decât g. pe prietenul nou.
— Toate acestea nu au nici o însemnătate, vorbi el. Păcatele romanului, pe care l-am citit în manuscris, sunt altele. Nu vi le spun, pentru că ne-am depărta prea mult. De altfel, dacă se va tipări vreodată, o să avem prilej să revenim. Pe mine mă bucură chiar că ne-a pus numele atât de transparente. Cititorii se vor înşela astfel la apariţia romanului, asupra noastră. Noi suntem de acum personagii. Or, între personagii şi realitate există deosebiri, şi încă multe. Autorul a căzut singur în cursa pe care ne-o întinsese nouă. Nu ne-a modificat, dar *a ales* trăsături care i-au plăcut din sufletele noastre. Aşadar: nici nu ne-a *creat,* dar nici nu ne-a zugrăvit fidel. Va avea, la apariţie, o sumă de neplăceri. Cititorii îi vor scrie: îl cunosc pe X, pentru că, după amănuntele spuse de dumneata, l-am ghicit; dar *nu e aşa,* în realitate; nu eşti un observator bun.
— Cetitorul nu se va putea plânge, răspundeam eu, pentru că fiecare are dreptul să vadă altfel pe un personagiu. Mai mult,
;*t8
aminteşte-ţi ce am spus asupra personagiilor secundare: că îi las să dea o replică sau să ajute un fapt şi apoi îi părăsesc fără să comunic lectorului ce s-a mai petrecut cu ei. Aşadar, eu mă pot apăra: personagiul X nu seamănă cu cel care trăieşte şi îl cunoşti dumneata, pentru că nu l-am zugrăvit complet...
— Aceasta e o lacună fundamentală a romanului, observă Petre.
— Nu cred. Mai întâi, zugrăvirea pe larg şi istoricul fiecărui tip era absurdă într-un *Jurnal:* după câte se înţelege, acest caiet, nu [este] menit publicităţii, şi autorul, elev de liceu, adună într-însul material pentru un *Roman al adolescentului miop,* pe care nu-1 va scrie, de altfel, niciodată.
— E complicat. Cititorul are nevoie de preciziune. Preciziunea completă e trucată, e construită, şi lasă impresia de
tabelă anatomică. Romanul trebuie să fie, înainte de toate, viu. în viaţă, nu toate lucrurile sunt precise. Te cunoşti pe tine, cunoşti, într-un anumit sens şi grad, pe cei câţiva din juru-ţi; mai departe, sunt zece inşi cu care te întâlneşti mai rar, al căror trecut nu-1 cunoşti îi nu te interesează... De ce să schimb orânduiala în roman ? De ;e să prezint pe fiecare personagiu, când nu întotdeauna îl cunpsc i, mai ales, când nu întotdeauna mă interesează ?...
— Atunci evită asemenea personagii secundare: adună replicile e care trebuie să le dea într-un singur personagiu, pe care să-1 rezinţi şi să-1 urmăreşti până la capăt.
— Aceasta o socotesc un păcat al romanului; mai ales scris sub srmă de

confesiune. în viață realizez un fapt alături de un prieten i de zece necunoscuți. Cum aş putea înlătura acei zece necunoscuți iu superficial cunoscuți în roman ? Cum aş putea afirma că acel ipt, realizat de doisprezece oameni, a fost făcut de doi ? Mint unei viața şi las pe cei zece obscuri să vorbească şi să făptuiască
voie... După aceea, îi părăsesc; nu mă mai interesează. Continui :țiunea cu cele două personagii principale. Dacă ajung într-o împrejurare cu alte personagii secundare, nu le evit; le las să-şi îplinească rolul efemer şi-apoi le uit...

— Procedeul e riscant. Romanul poate părea bizar, divergent, ntrifug. Sfârşind ultima pagină, cititorul va fi nemulțumit; ar dori ştie ce s-a petrecut cu *ceilalți.*

4

—Dacă romanul e izbutit, vorbi prietenul meu, cititorul nu poate să aibă asemenea doruri. Pentru că celelalte personagii nu-1 interesează.

— Să lăsăm discuția aceasta, întrerupse Robert. Eu vreau să -l întreb altceva (către mine): cum m-ai *conceput ?...*

— Aproape aşa cum eşti în realitate. Pe tine n-am vrut să te cruț. Eşti un exemplar perfect de ratat al sexului. Nu zâmbi; nu glumesc şi nici nu polemizez cu un personagiu. Eu am înțeles de mult, de când te-am convins că eşti un geniu, că aparții acelei fericite spețe de masculi *manques,* care se bucură de admirația masei şi a femeilor. De aceea te-am şi sfătuit să te faci actor. în fond, mi-eşti drag, pentru că mi-eşti prieten. Nu te pot suferi pe alt plan; ca reprezentant, ca tip de mascul pozeur. Ceea ce urăsc eu în tine nu eşti tu, prieten al meu, ci sensul valorilor pe care le proclami şi le răspândeşti tu. Un simplu Robert nu poate fi primejdios. Dar el perverteşte conştiința celorlalți, îi lasă să creadă că acesta e masculul. Fals şi stupid. Tu aparții speței fericite a pseudomasculilor: actorii de mâna a doua, poeții sentimentali, snobii, afemeiații, Don Juanii... De aceea n-am vrut să te schimb
i te-am lăsat aidoma, în primul roman şi în toate celelalte pe care _e voi scrie.

— E un ciclu ?

— Nu ştiu. Dar un anumit material adunat din experiențe nu poate fi folosit decât pentru romane. Viața e lungă, iar experiențele nesfârşite. Nu numai experiențele mele; ci ale prietenilor, duşmanilor, profesorilor... Personagiul câtorva voi fi eu, apoi pot alege alte personagii principale: Radu, Petre, Nişka, profesorul de logică...
A

— Totuşi, pe mine nu mă cunoşti... Şi îmi faci cel mai mare **rău** lăsându-mi numele de Jean Victor Robert.

— Numele e prea frumos. Iar pe tine te cunosc, te intuiesc şi te **anticip** chiar.

— Un suflet e mai complicat decât formulele tale.

— Nu mă interesează complicațiile atât timp cât nu dau naştere la crize. Nu mă interesează acei câțiva germeni latenți de tun-simț, de seriozitate, de luciditate, care zac în sufletul tău. Se mulțumesc să se atrofieze an după an...

-r- De unde ştii tu ce se petrece în sufletul meu ?
^— Tu mi le spui. Tu îţi destăinuieşti slăbiciunile duhului. **Când** îmi spui, oftând, că „te distrug femeile" şi îmi spui „mamă dragă", eu sunt edificat de evoluţia ta lăuntrică.
— Şi dacă, totuşi, mai există şi altceva ?
— Acel *altceva* nu mă interesează. Toţi voim să ajungem oameni mari. Nu e nevoie să mai spun, la fiecare personagiu: acest personagiu vrea să ajungă om mare. Mă mulţumesc să arăt crizele, neliniştile, înfrângerile şi biruinţele dezlănţuite în sufletele *câtorva* de această voinţă... în tine, nu mă interesează nostalgiile de mai bine, ci esenţa inferioară a spiritualităţii tale, gândurile tale de prezumţios adorabil şi alintat de femei...
— Un adevărat discurs...
— Nu; o precizare pentru tine şi pentru cititorii romanului. Am să scriu o prefaţă, în care să mărturisesc o parte din ideile la care am ajuns.
Au început atunci inevitabilele glume şi indiscreţii. Fiecare voia să ştie cum îl concep pe el.
— Pe Dinu îl arăt aşa cum e şi în viaţă: peste tot trece fără să lase urme. Dinu e, în felul lui, un ratat precoce. Nu îl învinuiesc că nu mai citeşte, ci că nu îl mai *preocupă* spiritualitatea, nu mai e *curios* de o enigmă, de o problemă, de cercetare, de o soluţie, de o experienţă. Dinu a ajuns inert ca şi Robert, dar în alt sens, compromite sexul. Nu are încă nici meritul donjuanesc. Dinu nu seduce, ci se lasă sedus. Nu atacă decât după ce are convingerea că e plăcut, dorit şi aşteptat. Dinu nu e nici cel puţin un simplu instrument sexual. E indiferent, rece, aproape abrutizat ca spirit.
— Apără-te, personagiu infam..., glumiră ceilalţi. s i, ;Dinu fuma şi zâmbea.
— Ceea ce mi se pare nesuferit la tine, e morga, aerul de blazat, de om consumat, de cunoscător al tuturor voluptăţilor. Tu, care experimentezi de-abia [de] câţiva ani... Duduile te socotesc interesant şi superior, pentru că fumezi, taci, ai ochi frumoşi, cu cearcăne... Aceasta-i primejdia: şi tu compromiţi virilitatea, noţiunea bărbatului, complet şi vast... Circulând prin saloane, obişnuieşti publicul să-ţi socotească masca plictisită de viaţă drept expresia masculului resemnat.

— Dragă, tu vorbeşti ca şi cum m-ai cunoaşte mai bine decât mă cunosc...
—Fireşte, aceasta-i mântuirea voastră: că nu vă cunoaşte lumea. Ai dreptate, dar nu în sensul pe care îl vrei tu. Lumea care te admiră nu te cunoaşte. Ceilalţi, care au conştiinţa virilităţii, au experienţe, au sens, au valori, au năzuinţe... au şi intuiţia duhului autentic şi viu. în tine, nimic nu e autentic spiritual. Ceea ce bâigui prin saloane ai împrumutat de la artiştii de cinema; le-ai împrumutat şi gesturile; hainele le împrumuţi de la croitorii parizieni. Nimic nu e al tău, creat de tine, de voinţa ta, nici ochii, nici banii, nici tinereţea. Totul ţi-e dat. Duhul tău, dacă ar vieţui o viaţă subterană, s-ar trăda: printr-o licărire a privirilor, printr-o întrebare, printr-o carte citită. Nimic din toate acestea la tine... Şi, totuşi, nu mi-eşti mai puţin un prieten drag şi scump...
A venit apoi masa cu belşug de vin. Discuţia s-a împărţit iarăşi.
revedeam din Crăciun în Crăciun, din clasa a cincea de liceu
id ne adunaserăm pentru întâia oară. Am rămas fericiţi până în
mur;, (■.-■

!»

XXI. MOARTE

y£i^

La adunarea din martie, preşedintele a vestit că donaţia e primejduită din pricina prefectului, care vrea cu orice chip să i se cumpere casa pentru cămin. Bătrânul e neliniştit. El, obosit, plictisit, deprimat. De câteva luni e tot bolnav. Fostul vicepreşedinte zace din toamnă, de ftizie. Aşteaptă Pastele, ca să plece la munte. Vicepreşedintele primului comitet era singurul care îi putea fi de ajutor în chestiunea donaţiei.., .

După câteva zile, am cetit vestea în ziare: vicepreşedintele murise.

După-amiază caldă, dureros de caldă. Curtea împrejmuită cu liliac înfrunzit se întunecase sub flamurile cernite. Ne-am adunat toţi lângă preşedinte; palid, nervos, stăpânindu-şi anevoie frigurile. Aveam toţi zâmbete triste şi ochi ispitiţi de cer. Cerul era aproape, albastru, străbătut de nouraşi nostalgici. Dinspre tufele de liliac se iscau zvonuri de stup. Strada era lungă, pietruită, cu trotuare înfierbântate. Bănuiam, pe undeva, salcâmi înfloriţi şi grădini cu răsaduri de flori, cu brazde răsturnate, negre, proaspete. Ajungea, în curtea tovarăşului mort, zumzetul oraşului cu parcuri, cu fabrici, cu bulevarde. Şi vânt blând adia mireasmă de primăvară pustie.

L-am văzut, purtat pe umeri, în tânguiri. Am văzut şi coroana cercului, cu o panglică albă, cu un rând trist ca o chemare. Prietenul meu îmi ţinea braţul drept; Nişka, braţul stâng. S-au înfrigurat amândoi.

Pe drum, la venire, prietenul mi-a povestit despărţirea de doamna lui. Avea ochii plânşi şi sufletul sfărâmat. Plângea, pe stradă, strângând în pumn batista albă.

— Numai Dumnezeu mă poate scăpa... Numai Dumnezeu mă **poate** scăpa...

Cum să-1 mângâi ? Tăceam...

în curtea cu prieteni trişti, am întâlnit ochii înspăimântaţi ai Nişkăi. Iar am tresărit. Nişka a venit lângă mine şi a rămas **tot** timpul cu braţul strâns de braţul meu. Cum aş fi putut mângâia durerea Nişkăi, pe care o înţelegeam ?...

Prietenul meu îmi apucase iar braţul. Murmură, cu batista pe **buze:**

— Numai Dumnezeu are să mă scape... Numai Dumnezeu... Nişka era neliniştită.

,, —De ce plânge ?

— îşi aminteşte de sora lui, o soră mică... & •:■'■■*— A murit ?

Străzile erau iarăşi înguste. Convoiul se risipea. Din curţi se înălţau plopi. La ferestre bănuiam ochi curioşi şi întristaţi de vârsta prietenului mort.

— E adevărat că pleci în Italia ?

•'«Hi *■

•j, — Da, Nişka; în patru zile. '" — Şi cât stai ?

■—Până la jumătatea lui mai...

— Ia-mă şi pe mine !

De ce m-a înfiorat strigătul Nişkăi ? Tovarăşii de drum cernit --au privit, miraţi. Prietenul meu începea să asculte.

— Nu se poate, Nişka, şoptii. Nu merg singur...

A tăcut iar, până la cimitir. Tăcerile Nişkăi nu sunt reculegeri, ci disperări mute. Nu mai încearcă să se înalţe iar, deasupra. Eu îi spuneam:

— Nişka, mi-ai făgăduit să nu te laşi niciodată înfrântă. Tu, în faţa unui

obstacol pe care nu-1 poți trece, te mărturiseşti zdrobită...
Nu răspundea.
Prietenul meu îmi lăsase brațul.
— Am să plec şi eu... - De ce îmi spui ? Pleacă !
139
/
:r-mâ&t să-ți pară rău *&<nbă9tpit$2ta-?:-,?i-..* ■ ■%,■■
— Nu. Noi suntem chiar aici despărțiți. Monologul tău, singurul care mă interesează, mi-1 poți împărtăşi, mai cald şi mai prelung, prin scris...
— Am să sufăr mult departe... Tu înțelegi ceea ce are să-mi sească mie, *acolo.*
Eu eram ispitit să mă gândesc la cea dintâi şedință de cor, în mansardă, la vicepreşedintele mort... Amintirile nu mă întristau; mă abăteau, mă oboseau trupeşte. Le izgoneam. „O nouă primăvarlj plecări, muncă, tinerețe, senin... Nu am nici un motiv să fiu trist. Soarele mă încălzeşte, munții mă aşteaptă, drumul de fier e proaspăt şi nesfârşit. De ce să fiu trist ? Am douăzeci de ani, am voință cumplită, am cervice neînduplecată, am trup pietros, am doruri şi lanțuri pentru dorurile mele. Mi-a murit un prieten şi un tovarăş. El e, de acum, străin de noi; poate e fericit sau poate nu e. Nu ştiu. Prietenul meu mort va viețui înlăuntrul sufletului. De ce să fiu trist *acum,* în fața tuturor ? Tristețea mea mă va stăpâni în singurătate, aşa cum se cuvine unui suflet care prețuieşte moartea. Şi apoi, moartea mă stânjeneşte acum, când nu pot lupta. Moartea o meditez singur; o înțeleg şi mă închin ei. Dar aici, alături de Nişka, să par eu trist ? Să fiu şi *eu* ca ceilalți, eu care am îndurat şi am scrâşnit dinții în disperări ce-mi copleşeau duhul şi-mi răstigneau trupul?... " Gândeam, şi alungam tristețile. în dreapta mea, prietenul plângea [pe] mâinile doamnei. Brațul stâng purta tulft&Wiă Nişkăi;
— Nişka, tu tremuri... '■'—Nu.
— Ai venit singură ?
— Bibi e bolnavă...
— Dar Viorica ? Nişka îşi întunecă fața,;i»țsârb,it|. „ '\>, ty ,-,;', *f,*
— Nu ştiu. Nu mai mi-e prietenă.,, ;/Nu nj^iVorfeiin *0*-'aât|ț-{ iarnă... . .,;.;
Nu voiam să înțeleg. Fireşte, Nişka o jignise. , .<? ^
— Voi nu ştiți ce *rea* e Viorica... ,
— E stupid să fii supărată pe o prietenă, Nişka..,,/ a «tfj 40
Păşeam, în convoiul de colegi şi prieteni ai mortului. Străzile tot mai largi; castanii începeau să dea umbră; cerul îşi scutura norii.
— Să nu mai vorbim, până la cimitir...
— Nu poate să-ți lipsească nimic, în amintire. Dar de ce să păstrezi amintirile ?
— Mi-e dragă ! Nişka tresări. Se aplecă spre mine.
— De ce m-ai mințit ?
Eu priveam priviri drepte, deasupra capetelor, în coroanele ce întovărăşeau paşii prietenului mort.
înserare în cimitir, chemând primăvara. Preşedintele fu purtat
•pe brațe. în fața gropii cu unghiuri negre, febra îl tulbură, îl stăpâni.
Tovarăşul lui fu lăsat în pământ cu frânghii, cu planşete, cu bulgări.
"âțiva nori, la apus, îşi păstrau geana sângerie. Aleea cea mare se

elinişte, în vânt de seară. Groparii îşi aşteptau plata. La celelalte orminte licăreau candele. Bănuiam buchete mari de flori scumpe. bancă ieşise din iarnă cu două picioare surpate. Grădinarul îşi brăca haina lăsată pe treapta unui monument de marmură vânătă.

— îți aminteşti cimitirul din Iaşi ?... Vorbise Nişka. Iar se schimbase. Era acum nostalgică şi liniştită.

e plimba, cu privirile pe chiparoşi, pe cer, aşteptând stele. Eu am întrebat-o atunci de prietenul ei ieşan, cu care s-a întors la congres, cu care îşi petrecuse atâtea după-amiezi de iarnă.

— Toți spun că suntem îndrăgostiți unul de altul... Mi-a zâmbit. u mi-am stăpânit bucuriile, întrebându-le: „De ce ?... "

în noaptea plecării am auzit pietriş ales lovind ferestruica mansardei. în stradă, cu capul răsturnat ca să mă privească, Nişka.

— Am văzut lumină. Am venit să-ți spun „ drum bun".

— îți mulțumesc, Nişka...

— Şi nu e aşa ? N-ai să mă uiți... Ai să-mi scrii, nu e aşa ?... v Ai să-mi scrii mult şi...

-—Spune, Nişka...

— Ce să-ți spun ? Dacă mai vrei, şi... „noapte bună"...

XXII. **LUMINĂ LA ROMA**

în *Jurnalul* meu intim, iar nu în *Jurnalul de călătorie,* am scris în acea noapte de aprilie:

„Pe o strada cu nume obscur am văzut astăzi un chip de fată. Am alergat, l-am căutat şi l-am privit iar. M-am întors la hotel. Şi acum scriu aici; fata mi-e dragă, mi-e dragă. Nu mai pot apăra meterezele sufletului. Fata necunoscută mi-e dragă. Chipul i l-am privit atât în amintire, încât a început să se şteargă. Voiam să-i pătrund fiecare trăsătură. M-am tulburat. Acum, nu mai ştiu *precis* chipul fetii. Şi mi-e dragă, mi-e dragă...

Poate sunt nebun. Mi-am bătut joc, întorcându-mă către hotel, de mine, de hotărârile mele. Am citit cea dintâi pagină din *Jurnal.* $tiu că nu sunt nebun. Dar am pierdut iar chipul fetii; şi fata mi-c dragă. îmi spun: sunt tulburat, aproape de nebunie. Şi ştiu că toate Vestea sunt împotriviri deşarte. Fata mi-e dragă. E ruşinos ? Da, da... E umilitor să fii îndrăgostit, e penibil, e jignitor. Mă înăbuş. Cred că nu e adevărat nimic din cele ce am scris. Poate sunt obosit de drum, de Roma. Roma m-a fărâmițat şi m-a adunat iar. Dar dacă *numai* sunt eu ? Am să mă caut mâine prin oraş. Tot ce scriu acum sunt minciuni. Au trecut câteva ceasuri, şi fata tot mi-e dragă. Dar mâine, dar peste un an, peste zece ani *1...* Trebuia *să tac* zece ani. De ce am scris în *Jurnal ?* N-am izbutit nici să mă liniştesc."

„Cum aş putea întâlni pe acea fată ? O păstrez înapoia pleoapelor. întorcându-mă pe Corso, singur, m-a fulgerat o asemănare cu Nişka. Am avut aceeaşi tulburare ca ieri. Dar acum, ştiu: fata seamănă cu Nişka, la ochi şi la păr.

Cum scriu de senin mărturisiri umilitoare... Răsfoiesc la răstimpuri *Jurnalul* şi recitesc hotărârile. Le împlinesc cu greu.

Sufăr, aceasta o simt; sufăr stupid. Sufletul mi-e sfâşiat de tristeți şi apoi exaltat de bucurii. Când mi-amintesc de chipul fetii, încerc un sentiment ciudat, înfiorător; mă simt înlănțuit de un braț străin. E Umilitor să numesc

aceasta: dragoste ?...

Hotărârile mele mă copleşesc de tristeți disperate, fără sfârşit, îmi spun mereu: totul trece... Dar încurajarea mi se pare neghioabă. M-am întrebat cum am putut-o folosi atât timp fără să-i observ deşertăciunea. Dar dacă ea pare deşartă numai pentru că ispita e mai puternică decât mine ?... De aceea mi-o spun mereu. Are să treacă. Au trecut şi tristețile singurătății de la schit, au trecut şi nostalgiile toamnei şi ispitele. Totul trebuie să treacă. Ispita e pternică, nouă şi ageră."

„Dar de ce am scris eu astă-noapte despre ispite ? Am uitat ›tărârea: dragostea nu trebuie alungată, ci stăpânită. Eu nu pot s-o stăpânesc; de aceasta mă umileşte. Dragostea e vinovată. Ea mă mângâie, ca o gheară străină. Mi-e dragă, mi-e dragă... Ştiu eu ce am ?

Nu înțeleg de ce mi-a fost teamă. N-am căutat eu dragostea ? N-am voit eu s-o cunosc şi s-o robesc ? Aceasta e dragostea. *Ştiu* că aceasta e dragostea. Acum, trebuie s-o adâncesc şi s-o stăpânesc.

Nu e umilitor. Mi-e dragă... Cuvintele sunt stupide. Cum l-aş putea rosti, cuvântul pe care l-am învățat de la alții ? De aceea, eu nu simt îndrăgostit. Sufletul meu nu e răscolit de dragoste. Fata nu mi-e dragă. Mi-e dragă... "

Insula Capri. „Mi-e dragă Nişka !... "

Noaptea, în vagon, spre *Ancona:* „Nişka, Nişka, Nişka... "

Pe vapor, către *Fiume:* „De ce am ascuns doi ani ? Mi-e dragă Nişka din noaptea când ne-am întors de la mănăstire. Mi-a fost dragă şi mai mult la mare, în tren, la Iaşi... Nu vreau să înțeleg nimic. De ce să înțeleg ?

Adriatica e albastră şi sufletul meu e senin. Poate au să-mi piară neliniştile.

De ce să nu-mi fie dragă Nişka ?

Cum să spun ? înțeleg şi simt *altfel.* Hotărârile n-am să mi le schimb.

Sentimentul tragic al existenții îl păstrez. Mi-am amintit că vreau

; să fiu

erou. Ce fapt mai eroic decât o renunțare ? Şi o renunțare

143

care să nu fie o extirpare, nici o biruință chinuită de remuşcări. Voi lăsa să-mi fie dragă Nişka. Nu mă voi teme, de acum, să-mi mărturisesc, în singurătate: mi-e dragă Nişka. Voi tăinui pentru alții. Drumul mi-1 voi urma, cu prețul a oricâte îndurări. Dragostea trebuie să rămână, şi simt că va rămâne în suflet.

Orice îndrăgostit îşi jură credință dragostei. Ceea ce fac toți, cuprinşi de nebunie, fac şi eu.

Nu e adevărat. Nebunia mea nu este dragostea, ci eroismul. Iar eu nu sunt *oricine.* Aceasta o pot scrie cu fruntea sus. Viața nu mi-a fost dăruită; am construit-o eu, cu nemulțumiri, cu lecturi, c revolte. Ceea ce am îndurat astă-toamnă nu a îndurat nici unul dintre contemporanii mei. Am luptat cu somnul, cu oboseala, cu poftele trupului meu tânăr, cu ispitele cărților amuzante, cu nebunia. Am înfrânt nebunia, pentru că am voit eu; dar n-am fugit din fața-i.

Când spun: îmi voi păstra dragostea ani după ani, tăinuită neîntinată, trebuie să mă cred. Pentru că o spun *eu,* singurul în c mă încred.

... O observație ciudată: de câte ori gândesc şi scriu cuvânt *voință,* uit orice altceva, chiar pe Nişka. Dragostea Nişkăi mi-acum departe. Va trebui să închid caietul şi să privesc Adriatica. Iată, că aceasta fac."

„Dacă se va observa schimbarea în ţară ? Eu mă simt atât de schimbat... Multe gânduri au ajuns acum sentimente. Din intuiţii, au ajuns experienţe. Nu ştiu care parte din mine s-a schimbat. Simt o reînnoire; mă simt mai viu; simt mai precis că *aceasta* e carnea mea, că *acesta* e sufletul meu. Nu pot lămuri nimic. *Simt !*
Dacă se va observa schimbarea ? Cum am să mă întâlnesc cu Nişka ? Ei nu trebuie să-i spun. Ea nu poate să înţeleagă de ce renunţ. Ea m-ar primi, tovarăş chiar, şi nu soţ; de aceasta sunt sigur. Sufletul Nişkăi îmi aparţine: i-am ghicit dorurile, nădejdile, intenţiile. Totuşi, ea nu trebuie să ştie *cât* mi-e dragă. Vreau să rămânem prieteni. Eu voi suferi mai mult aflând cum altul o va stăpâni, acolo, aproape de mine...
Sunt un nebun, şi mă chinui în van. Nişka va renunţa, aşa cum am renunţat şi eu. Dacă nu, va pieri. Aceasta e lesne de înţeles. Va pieri, oricât de lungă i-ar fi agonia. Dar Nişka va renunţa să-şi aleagă *alt* soţ.

m

Toate anticipările acestea n-au rost. Mi-e dragă Nişka ! Aceasta e singura realitate nouă, alături de vechea realitate: eu. Restul sunt ipoteze şi jocuri. Nu trebuie să-mi răpească timp."

* *

Toţi mi-au spus: „Ai o nostalgie apuseană; aceasta din pricina Italiei". N-a înţeles nimeni; nici Nişka, pe care am văzut-o rar, pretextând că îmi pregătesc examenele. Mi-a cerut să-i povestesc; cum era să-i spun că am fost la Roma, şi de acolo la Napoli, apoi prin Ancona la Fiume ?...
îmi urmam drumul cu paşi dureroşi. Tot ce încercam să uit, creştea în amintire, uriaş, asurzitor, viu, barbar. Singurătatea mă chinuia, dar îmi rămăsese mântuire, mijloc de împlinire a marelui meu gând.
Vară petrecută în rătăciri, fără să uit şi fără să plâng... Mă întorceam la răstimpuri în oraşul sub flăcări; aduceam caiete mari, înnegrite. Plecam, cu un caiet şi o carte. Rătăceam prin munţi, cheltuind puţin, dormind prin stâne, îndurând ploi reci. începusem să mă obişnuiesc cu tulburarea, cu neliniştea. Socoteam că sufle-tu-mi va suferi veşnic, nemulţumit de ceea ce face. îmi purtam singurătatea pe cărări, prin mănăstiri, prin oraşe de Dunăre.
Am fost şi la schit. „De ce să plâng ?" mi-am spus revăzân-du-mî chilia. Şi n-am plâns.
La schit, singurătatea mi se însenină. Dar a fost numai o criză, care m-a tulburat mult. Nu disperam, cu pieptul ros de dor nemărturisit. Gândind la durere, iar nu la dragoste, îmi aminteam: totul *trebuie* să treacă...

■ *iSsf*

XXIII. MEDITAŢIE PENTRU DOUĂ TOAMNE

Cea dintâi toamnă începuse cu chemări pe sub castanii umezi, de-a lungul bulevardelor. Cealaltă, cu ambiţii şi nelinişti de muncă istovitoare, amară în spasmul ei încăpăţânat până la nebunie. Acum, s-a pogorât iar seninii. Dar mi-e teamă. Bănuiesc ascunşi în suflet nori de funună. Tot ce am făcut până acum, apropierea lentă şi dureroasă de acea făptură pe care îmi place a o numi erou, s-ar putea narai. De aceea mi-e teamă; de suferinţele mele care îşi cer rodul.
Acum, toamna mă chinuie mai mult şi mai adânc. Nimeni nu poate afla.

Nişka mă întovărăşeşte în rătăcirile mele, departe de oraş. Câmpurile se înăspresc, pădurile se însângerează. Nişka mă socoteşte cel mai bun prieten pe care îl poate avea o fată. A început să creadă că orice nădejde de *mai mult* e deşartă. Gândul acesta a întristat-o mult. Iar eu îi sunt tot mai aproape de suflet, şi sufletul ei creşte din seminţele duhului meu.
Alături de viaţa dură, începută în fiecare dimineaţă cu aceeaşi îndârjire, sfârşită după miezul nopţii cu hotărârea celui care ştie că odihna se va pogorî o dată cu moartea, îmi vieţuiam viaţa cunoscută de ceilalţi. Publicam ce era mai puţin viu, mai puţin original, mai puţin preţios dintre paginile scrise. Celelalte erau confesiuni stranii, dureroase, enigmatice. Cine le-ar fi primit să le tipărească ?
Simţind apropierea eroismului, mă observam cu o grijă supărător de pretenţioasă. Nişka îşi păstra acelaşi loc; lecturile anevoioase se prelungeau cu aceeaşi stricteţe; golurile culturii erau umplute cu aceeaşi metodă. Mă supravegheam etic, ştiinţificeşte, sentimental. Vieţuiam într-o continuă febră cerebrală. Mă voiam om depăşit. Cele ce am îndurat, experienţele ultimilor ani,

singurătatea nemiloasă, taina, îmi colţuraseră faţa. Oasele începeau să se rânduiască altfel. Şi privirile se schimbaseră. Liniile, cuta sprâncenelor, fruntea - purtau fiecare o mască. Nimeni nu putea pătrunde *dincolo.* Mă osândisem, prin taina care mă sfâşia, unei singurătăţi austere, fără sfârşit.
Eu aşteptam un fapt hotărâtor. Renunţarea se împlinise. Aşteptam încă o ispită, care să o întărească. în durerea supremă, se va lumina sufletul eroic. Faptul putea fi pricinuit de întâmplare sau de voinţa Nişkăi. Dacă el nu s-ar întâmpla încă un an, până la plecarea mea, biruiam.
Cele ce scriu sunt încă atât de proaspete în minte... Dacă aş continua, n-aş mai scrie povestire, ci *jurnal.*

h

Iată, acesta sunt acum: bărbatul care-şi aşteaptă ultimul salt. Afară, pe câmpuri, pe străzi, e toamnă. Aici„în mansardă, sunt *eu.* Puţin îmi pasă de toamna de afară atât timp, cât eu nu sunt încă împlinit. Neliniştea de până acum a făcut loc spaimei aşteptării. Aştept halucinat. Şi nu ştiu ce aştept, după cum nu ştiam nici acum două toamne.
Titlul acestui capitol e fals. Nu voi scrie nici o meditaţie. Cu această pagină se încheie povestirea celor doi ani de experienţe, de chemări şi de biruinţi asupra slăbiciunilor. Nu ştiu cum se va sfârşi. Nu cunosc, adică, amănuntele; pentru că izbânda va trebui să fie de partea mea. Biruinţa finală e singura care dă sens şi preţ unei hotărâri. Până atunci, sunt osândit neliniştilor şi aşteptărilor care mă străbat zi şi noapte.
■p'- i-ᵣ
După ploaie, cerul e vânăt. Ferestruicile sunt încă îmbrobonate. în curând, voi aprinde lampa. îmi ajung zgomote din stradă. De la masa mea zăresc doi plopi zdrenţuiţi, departe, într-o curte necunoscută. Plopi pe care i-a privit adolescenţa mea.
Nu mă exalt retoric, nu scriu aici laude toamnei şi nu insinuez nostalgii. E destulă tristeţe în mine. Dar poate e tristeţea celui care înţelege...
Cu faţa liniştită, cu pumni strânşi, între cărţi, aştept.
tiiio'. *:t.'hiii* >âroi4T*SK
SFÂRŞITUL PĂRTII I

- *m*

PARTEA A II-A

SCRISORILE

/dft <xftis.": «jiftf ' '^!'r.i:'.în" .»-.». an ;.- -jasll .'.■lyiş.it-',' :. *ws-y ;■■;.> Z*HJ.*
t,r/' *. •,. « ^«^q.4 &.».: v.;r a» -^ -*'ţ >'>

Prietenul meu, de ce nu mă laşi să te văd ? De ce fugi de mine?
Eu nu ştiu să scriu; am suferit mult, şi sufăr acum iar că nu-ţi
ot spune nimic. Tu îmi ascunzi ceva. Dacă ai să mă laşi mult timp
ingură, am să mă îndrăgostesc de amintirile noastre şi am să plâng.
■Ju poţi bănui cât am îndurat eu, alături de o familie mediocră şi
ericită, care m-a ospătat de sărbători. M-au îndrăgit toţi: mamă,
fiică, fiu, nepot. Cine ştie ce pun la cale. Şi voiam să râd, să fiu
zeselă, să le mulţumesc. De ce nu ne-am întâlnit ? Nu aş fi plâns
atât. Nu ştiam nici eu de ce plâng. Poate de ciudă că se sfârşeşte
încă un an. Nu ştiu, nu ştiu. Tot ce ştiu e că m-am gândit mult la
tine, la tovărăşia noastră, la Iaşi. Şi mi-ai fost nesuferit, pentru că
m-am gândit prea mult la tine şi am vorbit de tine, şi ţi-am
împrumutat cuvintele, scrisul. Ştii că, fără să observ, mă trudesc
să scriu ca tine ?...

Nu înţeleg de ce te-ai închis în casă şi nu mai îngădui prietenilor sate vadă. Nici Radu nu înţelege. Aştept să-mi scrii. Vieţuiesc aproape singură. Familia care m-a stăpânit, prizonieră, în timpul sărbătorilor, mi-a pierdut urma. Am stat o săptămână la Bibi. Ştii ce făceam în loc să ne pregătim licenţa ? Vorbeam de tine. Eşti revoltător; dar numai atât. Pentru că adversarii tăi erau un volum gros de texte româneşti sec. XVI şi *Histoire de la langue.* Nu fi prea măgulit de izbândă.

Tu lucrezi ceva ? Poate vizitele mele nu ar fi fost nici prea dese, nici prea lungi. Nu te-aş fi făcut să-ţi pierzi mult timp. Voiam l§;te văd, să-ţi spun cele ce bănuiesc în jurul gândurilor familiei

care m-a îndrăgit. Am fi stat amândoi, în odăiţa ta caldă... Ar fi fost aşa de frumos... "•>,

Nu-ţi mai aminteşti de noaptea Ajunului, de sarailiile prea dulci, de vinul prea vechi, de prietena ta care a fost fericită, fericită ?... Să-ţi amintesc mai mult ?...

îţi vestesc un singur termen : cinci zile. Trebuie să-mi scrii şi
Di să-mi comunici ziua şi ceasul când mă primeşti. Poate vin şi [1] Bibi. Va fi o intrare cumplită; prudenţă...

Până atunci, salutări de la *Nişka.*

P.-S. Nu socoti scrisoarea aceasta o declaraţie., ;v

II

Nişka, vrei să-ţi scriu, de data aceasta, o scrisoare sinceră ? Sau preferi scrisorile de astă-vară, sprintene şi „literare" ?

N-am vrut să te văd, pentru că experienţe de mult bănuite şi încurajate ameninţau să-mi tulbure hotărârile. Poate n-ai să înţelegi nimic; până în noaptea Ajunului, mă stăpâneam şi mă înfrângeam fără îndoiala biruinţii. De atunci, criza s-a întrecut; a primejduit roade pe care le aştept, a slăbit paşii pe un drum care mă va duce departe. Tu nu bănuieşti roadele eroismului meu şi nu cunoşti drumul. Nimeni nu-1 cunoaşte, Nişka, nici ţie

nu ți-1 voi destăinui. Farmecul se înzecește în tăcere.
Știu că te vei plânge de obscuritate, de alegorism excesiv, de neprietenie. Nișka, îți sunt cel mai bun prieten, pentru că îți sunt *mai mult.* Dacă am rămas departe de tine atât timp, am facut-o pentru a mă pregăti la un fapt mare. Tu iubești faptele mari. Așadar, nu mă poți mustra. Crede-mă, ți-am simțit și 'eu — deși fără lacrimi — lipsa. Dar m-am înfrânt. Trebuie să rămân eu însumi, nu e așa ? Spune, Nișka...
Nu ai dreptate să-mi amintești noaptea de Moș Ajun. Nu am uitat nimic.'Nici venirea ta în amurg, cu obraji de ger; nici rătăcirile pe la librării, ca să-ți aleg cărți de daruri; nici privirile celor din cofetăria caldă, care ne socoteau logodiți, pentru că tu râdeai prea uit, iar eu îți cumpăram prea multe prăjituri; nici ceaiul din
/

mansardă, prelungit cu vin vechi... Ai venit la cinci, ai plecat a doua zi... Pentru mine, ceasurile acelea au însemnat *prea mult.* Știi, după miezul nopții, când tu dormitai zâmbind, iar eu îți povesteam din Soren Kierkegaard... îmi spuneai că ești fericită și neliniștită. Nișka, nu te-ai purtat ca o prietenă; m-ai lăsat să cred multe, multe...
... Și venirea lui Radu, aproape de două, și râsul nostru stingherit când ne-a insinuat o logodnă pe care am fi săvârșit-o tainic... Tu ai înțeles de ce râdeam noi atât ?... Și apoi, vizita la cerc, sala cu perechi noi, străine și fericite. Președintele bolnav, comitet nou, studente din anul întâi, pe care nu le cunoșteam, studenți din anul întâi, care ne priveau obraznic. Câți mai rămăsesem din vechiul cerc ?... „Florențele" căsătorite, Nonora asimilată Societății mediciniștilor, Gaidaroff, Măriuca, Bibi... Nu mai eram decât noi și încă acei trei studenți mediocri de la Drept. Ți s-a strâns inima... Și mie, Nișka. Dar dacă astfel *trebuie* să se petreacă faptele ? Ei erau fericiți. Așa eram și noi, și așa suntem când ne întâlnim; dar nu cu *ei.* Și ar fi stupid să ne întristăm, să lăcrămăm pe un trecut. Nu putem rămâne *întotdeauna* în anul întâi...
Sunt tot atât de stupid și eu, care filozofez nostalgic, în loc să încerc a-ți scrie o scrisoare frumoasă. Ar trebui să povestesc, numai pentru noi doi, întoarcerea acasă, aproape de zori, bucuroși că rămânem iarăși singuri. (Ți-ai amintit întoarcerea de la mănăstire, cu aceleași bulevarde reci •?) în mansardă era cald, și vin mult, și prăjituri. Socoteam că vom întârzia de vorbă până dimineața. Dar n-a fost așa. Ai adormit cu mâna sub obraz, așa cum făceam eu în copilărie. Buclele scurte fermecaseră perna. De ce nu mă întrebi cum am dormit eu atâtea nopți pe aceeași pernă, cu aceeași pijama?... Ai adormit, și mâinile tale în mâinile mele; tu pe pat, eu pe jeț...
A fost original, pur și aspru; așa cum iubesc eu să fie prietenia. S-a petrecut, dimineața, un singur gest, care m-a înspăimântat. Spunându-ți că sărutul nebănuit, izbucnit spontan și dureros de lung, aproape de despărțire, a fost pricina claustrării mele, ai să înțelegi? Ne-am sărutat, Nișka; și nu ca doi prieteni; și nu capricios, senzual, provizoriu. Ne-am sărutat...
Iartă-mă, Nișka, dacă te fac să roșești. Am scris acestea ca să-mi înțelegi singurătatea și să bănuiești îndurările mele. Am

îndurat și eu, Nișka, mult; am îndurat cu ochii aprinși, cu pumn»

frământați, cu umerii încordați la masa de lucru. Totul *trebuia* să-şi recâştige vechiul echilibru. Şi eu aveam mult de scris, multe cărți care trebuiau citite, multe viziuni care trebuiau uitate.
Criza nu e, încă, trecută. Prietenă bună, n-ai să te superi dacă
ii voi păstra, încă, singurătatea. Tu mă vrei *mare,* nu e aşa *1...* După cum ştii, nu primesc pe nimeni. Voi citi cu bucurie tot ce-mi vei scrie. Aştept. Dacă, însă, tu înduri nostalgii prea
eprimante, spune-mi. Te voi vizita. înainte de liniştea mea, trebuie
împlinesc liniştea prietenei. Plânsul tău e copilăresc şi stânjenitor.
e ce nu ai reacționat împotriva familiei care te-a ținut prizonieră?
i apoi, de ce să plângi, când eşti, încă, atât de tânără ?...

III

Prietene, scrisoarea ta m-a îndurerat. Nu-mi lămureşti nimic. Nu ştii că înțeleg greu fără tine ?... De ce nu mă laşi să vin ? Eu cred că mi-ai scris ca să mă necăjeşti sau să mă ironizezi. Sufăr mult, singură. înainte îți ceream ție sfaturi. Acum, cui să le cer ? Ai mințit spunând că-mi eşti prieten. Mi-ai făcut, fără să ştii, cel mai mare rău; m-ai apropiat de tine, de gândurile tale, de prețuirile tale, şi apoi m-ai lăsat singură. înapoi, nu mă pot întoarce. Nu mai pot fi cea de acum doi ani. Şi sunt atât de tristă... Şi plâng, amintindu-mi fapte de pe timpul când eram prieteni buni.
Fireşte, toate acestea au să treacă. De ce nu vrei să mă ajuți şi
.%!•? Eşti dator prieteniei față de
Nişka.
m ▪▪▪-

IV

Nişka, eu trebuie să rămân singur, oricât te-ai supăra tu. Pentru că aceasta e voința mea, pe care o ascult, întotdeauna. Nu te preface că nu înțelegi. Bănuieşti multe şi poate chiar ghiceşti. Nu aştepta să-ți dezvălui gândurile mele. Mi-eşti cea mai bună prietenă, dar
151
sufletul meu rămâne al meu, şi mă împotrivesc îndârjit ca un străin — toți *trebuie* să-mi fie străini — să-1 dezvăluie.
Singur, nu te uit. în singurătate, nimic nu se uită, ci numai se liniştesc tulburările. Deosebirea este aceasta: că în singurătate pot iubi sau gândi un lucru, calm, senin; în timp ce în mijlocul celorlalți m-ar sugruma neliniştile, m-ar întuneca până la ură. Nu uit decât amintirile pe care le voiesc uitate. Prietenia noastră rămâne. Deşi, ceea ce mă hotărăşte să nu te mai văd e o călcare a prieteniei. Tu de ce nu vrei să înțelegi ?..,
De ce te-am sărutat ? Gândeşti că ne mai putem numi prieteni acum, cât timp tulburarea e proaspătă în creierul şi în sângele meu? Tu accepți promiscuitatea sentimentală; prietenia alături de sărutul pe buze. Eu mă răzvrătesc împotriva ei. Toate prieteniile sfârşesc aici: se împrumută la început cărți, se ascultă concerte împreună, se prelungesc vizitele până seara târziu, se strânge înfiorat palma prietenei, apoi sărutul sfios, apoi îmbrățişarea pătimaşă, apoi logodna sau colajul. Prietenia mea trebuie să rămână pură. Nu mă stăpâneşte rigiditatea unei morale mediocre, ci voința mea. Eu vreau să îmi rămâi numai prietenă.
Tu nu poți să-mi înțelegi disperarea ? Şi eu, ca toți ceilalți; şi eu, te-am sărutat după o noapte petrecută atât de *nou* şi de eroic. De ce n-am putut rămâne stăpân până la capăt ? Pe tine nu te sufocă mediocritatea acelui

sărut ? Şi noi, prieteni austeri, vorbiți de rău şi neînțeleşi în originala noastră puritate, să sfârşim ca oricare dintre ultima mie de perechi universitare ? Mă tortureazǎ până la obsesie gândul că ne-am lăsat înfrânți acum, la sfârşit, de mediocritate. De aceea trebuie să ne despărțim, pentru un răstimp.
Nu vreau să înțelegi greşit *despărțirea* noastră. Nu se va rupe nimic, nu se va pierde, nu se va încheia nimic. Despărțirea cea mare se va înfăptui în toamnă, când eu voi pleca în Nord, iar tu în vreo țară caldă, sau vei rămâne aici, cu căsnicia de mediocră şi comodă fericire.
Vom rămâne câteva luni singuri; eu cu cărțile mele, tu cu arieteniile cele noi. Ne vom scrie, cât mai mult. Dacă îți trebuiesc :ărți, ți le voi trimite prin Radu. El e singurul pe care îl primesc, ibarte rar, în mansardă.
Mă întrebi dacă lucrez ceva. Nişka, sunt atâtea lucruri care rebuiesc ştiute... Cărțile sunt mari, multe, ispititoare; nopțile sunt
.52
lungi. Anii aceştia i-am petrecut ca să-mi adun ştiință. De acum, cine ştie ce voi face. Cel care se opreşte la cărți e un sărman neputincios; iar cel care trece pe lângă cărți, un schilod. Drumul meu trebuie să mă ducă acolo unde vreau eu. Ție n-am să-ți spun.
^Aceasta se va şti după cinci, zece sau cincizeci de ani.
Dar nu e aşa că te plictisesc mărturisirile mele obscure ?
Rugându-te să înțelegi şi să nu te superi, te salută *prietenul tău.*
P.-S. Ştii că Radu iubeşte tot mai mult pe Viorica ? E ciudat: se apropie doi ani de când a cunoscut-o şi a îndrăgit-o. Radu niciodată fa-a fost atât de statornic. S-a schimbat mult. Bea tot mai rar, citeşte. N-are să izbutească să-şi realizeze o viață corectă; de aceasta sunt sigur. îi lipseşte ceva, un resort lăuntric sau o axă, sau o noțiune, u ştiu. Dar Radu e menit ratării definitive. De aceea te întreb că ştii ceva de la Viorica.
Sunt stupid. Am uitat iar că nu vrei să te împaci cu vechea ta :nă. De ce, Nişka ?...
V
Prietene, pentru un asemenea fapt să ne despărțim ? Sunt atât de tristă... Am suferit, şi nu ştiu cum să-ți scriu ca să înțelegi suferința mea. Tânjeam zi după zi. Mă deşteptam diminețile, ostenită. Aş fi voit să fug, să fug... Ştiu cât sunt de stupidă să-ți mărturisesc dorurile mele. Tu ai voit să le împlinesc; dar dacă nu ştiu cum ?... Ştiu un singur lucru, pe care ți-1 împărtăşesc cu rugămintea de a-1 înțelege cuviincios : că am nevoie de tine, de apropierea ta, de glasul tău, de trupul tău. Vreau să te simt *vecin.* Departe, mă chinui.
îndur acum crize pe care nu le înțeleg. Iarăşi te rog: de ce nu vrei să mă ajuți ? Ele au să se limpezească, ştiu; dar dacă mă vor ucide şi pe mine, în acea mediocritate care ne înspăimântă pe amândoi ? Te rog să mă ajuți, să mă aperi. Nu ştiu cum să-ți scriu; dar am început să mă tem de soartă, de oameni. Mă simt iarăşi slabă şi nici nu mai pot râde ca altădată, nu mai mă pot preface. Altădată eram tristă, şi toți mă socoteau neastâmpărată, uşoară, nepăsătoare. Acum, toți înțeleg că sunt tristă. Cine ştie ce bănuiesc. E jignitor, şi pentru mine, şi pentru tine.
153
Crezi că pe tine nu te bănuiesc toți că eşti îndrăgostit şi suferi în singurătate

? îți spun aceasta ca să înțelegi că pustnicia ta e absurdă şi primejdioasă. Ai să te surmenezi, şi n-ai să poți scrie nici una din cărțile pe care le-ai făgăduit. Şi apoi, eşti stupid; pentru o nevinovată şi de mult trecută sărutare — să ne despărțim ?... Dar eu am uitat; nu mai sunt tulburată nici de amintire. Tu, dacă ai cu adevărat voință, uită. Primeşte să ne întâlnim iar, şi iar să petrecem ca doi buni prieteni.
îți strânge mâna, *Nişka.*
P.-S. Nu-mi scrie, te rog, *nimic* de Viorica. Pe Radu l-am văzut de câteva ori, dar n-am surprins nimic deosebit.
VI
Nişka, am citit scrisoarea ta în cea mai frumoasă dimineață de iarnă, în cel mai alb oraş. Dacă ai şti cât m-ai ispitit să cobor jos, în curtea cu zăpadă, pe străzile cu soare, cu pomi, cu perechi fericite... Nişka, m-am chinuit iarăşi, cu amintiri întunecând seninătatea rafturilor. Eu, care mă socotisem aproape liniştit, şi-mi făgăduiam să te întâlnesc... Mă înspăimânt, Nişka, de mânia tragică pe care o simt deasupra-mi. Oricât m-aş însenina, un cuvânt scris de la tine iar mă tulbură. Lupta începe, şi biruința mă dăruieşte după ceasuri lungi, şi când totul a ajuns iar amintire, un alt cuvânt scris o înviorează; şi iar începe lupta...
E stupid să mă plâng de consecințele unei hotărâri de ale mele. Eu am voit, eu trebuie să sufăr. E o dovadă de slăbiciune scrisoarea aceasta, care începe cu mărturii; dar ar fi mai mare slăbiciunea dacă nu ți-aş trimite-o. Nu şterg nimic, ci îți scriu că dimineața, cerul şi scrisoarea ta m-au chinuit amar, disperat, prelung ca o agonie. N-am putut citi nimic în acel ceas. Am privit pe ferestruică doi plopi înzăpeziți, într-o curte albă.
Nu, Nişka, tulburarea n-a trecut. Eu nu te pot vedea atât timp, cât sărutul final stăruie să mă mustre. înțelege, te rog, şi durerea mea, singur aici, într-o iarnă cu câmpuri, cu petreceri, cu săli luminate până în zori. Eu nu mă pot coborî înainte de un fapt pe care îl aştept, dar nu-1 înțeleg.
154
Uită tristețea scrisorii mele; sunt tot atât de puternic, oricâte
ispite m-ar încerca. Aminteşte-ți că tristețea e o criză; nu
supraviețuiesc decât câțiva nebuni, stăpâniți de patimi sau de
cordări eroice. Tu cunoşti hotărârea mea. Acum, cât timp sunt
ist şi tulburat, nu sunt erou. Trebuie să ajung. Viața mea nu acceptă
ompromisuri: ori erou, ori anulat. De aceea lupt, ca unul care ştie
că înapoia lui e moartea — etică, sentimentală sau cerebrală.
Ți-am spus prea mult, nu e aşa ?...
Acelaşi prieten.
VII
r... Am venit la tine, dar am cetit acel ciudat bilet de la uşă şi am întors. Veneam cu veşti; dar unui înmormântat de viu la ce jrmai folosi ?... Se vorbesc multe prin oraş asupra claustrării tale. Zvonul pornit e la redacție pomeneşte de o carte pe care o scrii şi care va cuprinde sută de foiletoane. Dar e un zvon pe care nu-1 crede nimeni, rietenii tăi insinuează că ai fi îndrăgostit şi că, îngâmfat cum eşti, nu vrei să te trădezi. Deşi, singurătatea ta prelungită e atât de vorbitoare...
Un alt zvon e de-a dreptul ofensator. Se şopteşte anume, mai ales de către colegii din cerc, că eşti *nebun.* Nu te supăra; eu nu fac decât să reproduc

fidelă cele ce-mi ajung la ureche. După socoteala lor, ai înnebunit astă-toamnă, când ai publicat acele pagini de scandal. Nebun erai şi mai înainte, pentru că scriai întotdeauna la persoana I şi pomeneai de tine ca de un supraom, pomeneai de „carnea, sângele şi duhul" tău ca şi cum toţi cititorii ar fi obligaţi să le proslăvească. Acestea spun ei, colegii de la cerc. Fireşte, eu nu cred nici unul dintre zvonuri. Cred că vrei să faci o farsă şi să lucrezi în tihnă la unul din mediocrele tale romane. Mi le-ai povestit, astă-iarnă; şi cred că nu se vor vinde.

Pe mine mă poţi primi, nu ? Am şi alte lucruri să-ţi împărtăşesc, care te-ar putea interesa; asupra dragostei lui Bibi, asupra unui domn care mă cere de soţie, asupra unui tânăr drăguţ, cu buze foarte frumoase, care ţi-e prieten etc.

Fireşte, dacă eşti prost-crescut şi te încăpăţânezi să nu mă primeşti, n-am să mă supăr. Să nu crezi că am să mă neurastenizez de dorul tău. N-am să te mai vizitez, niciodată.

In orice caz, te pot vesti că aceasta e singura scrisoare pe care o primeşti de la prietena ta,

Nonora.

VIII

Nu mi-ai spus nimic, prieten eremit şi răutăcios. Eu aştept lămuriri precise, şi tu mă zăpăceşti mai mult. Nu ştiu ce şi cât să înţeleg din scrisoarea ta. Cu cât o citesc mai mult, cu atât sunt mai tulburată. Sunt eu, *prietenă,* atât de ispititoare ? Am rămas împreună noaptea de Ajun şi nu mi-ai spus nimic. Am fost ca doi prieteni vechi şi buni. De ce te-ai schimbat, de atunci ? Să fie acel sărman sărut, de care mă căiesc ? Dar uită-1, uită-1 !...

Tu, care ai exaltat prietenia, te porţi ca cel din urmă dintre prieteni. Un pretext stupid îţi slujeşte să te îndepărtezi după ce BţrŞi silit doi ani să mă gândesc şi să simt ca o tovarăşă de a ta. E aţâţ de greu să înţelegi că sufăr de absenţa spiritualităţii tale, cum ai suferi tu fără Grieg sau fără *Comentariul lui Don Quichotte ?*

Nu-mi eşti prieten, pentru că mă sileşti să scriu asemenea scrisoare, cu rugăminţi de îndrăgostită. E umilitor. Acum doi ani nici nu ţi-aş fi răspuns după cea dintâi scrisoare a ta. E prea târziu, îţi sunt prietenă, şi am nevoie de creierul şi sufletul tău. Ştii că sunt femeie, şi încă prea tânără, să pot evolua singură. Nu pot face rfmic fără sprijin, fără imbold. Nu pot face nimic *mare.* înainte de tţ'Jtc cunoaşte, eram nepăsătoare şi mă socoteam liberă. Acum, nu mai sunt. Vreau prea mult ca să păşesc singură. Am nevoie de atmosfera pe care o respiri tu, de gândurile şi încurajările tale. Dacă tu vrei să ajungi *erou,* eu vreau să ajung o femeie de elită. E greu, nu e aşa ? De ce nu-ţi aminteşti şi de mine ? Cărţile pe care te oferi a mi le împrumuta nu preţuiesc nimic, acum, când sunt tulburată de gândul că *nu vrei să mă primeşti.* Eu nu am să mă realizez prin lecturi. Universitatea nu mi-a dat nimic. M-am
schimbat prin tot ce mi-ai comunicat tu, cu vorbă *vie,* cu fapte, cu
> ... s>

îndemnuri. Cărţile le înţeleg alături de tine. Şi le înţeleg numai id nu sunt neliniştită; ca acum, de un prieten pe care îl pierd. Aş avea atâtea să-ţi spun,

să te întreb... Cum le-aş putea scrie, când eu scriu ca *tine,* cu expresiile tale ?
Poate mi-ai făcut un mare rău, aceasta ți-am mai spus-o,
ivățându-mă să pătrund oamenii după preocupări, fraze şi
Dnținutul noțiunilor. Nu mai pot suporta colegii care îmi fac curte,
ici colegele vicioase şi bârfitoare. Nu mai pot suporta pe nimeni
afară de Bibi. Nu ştiu ce are să se petreacă cu mine.
Aştept primăvara cu inima strânsă. Dar mi-e atât de dor de ea...
atâtea amintiri pe care le vreau împrospătate. Dacă aş şti să
criu, ți-aş spune multe; şi dacă aş vrea, iarăşi ți-aş spune multe...
Nu e aşa că n-ai să te superi dacă am să fiu şi eu enigmatică ?
Prietena ta, *Nişka.*

IX

Nişka, întotdeauna când îți citesc scrisorile mă întristez. Şi nu lung tristețile decât scriindu-ți. De aceea, poate ritmul începutului şi ritmul sfârşitului sunt atât de potrivnice în scrisorile mele.

Nu ai deloc dreptate. Datoria prietenului e să împartă durerea celuilalt, spui tu. Deşi eu cred altfel, îți accept formula. Dar dacă nu-ți sunt prieten, ci *altceva ?* Nu am atunci datoria să mă încordez şi să ajung iar *prieten ?\\i* mărturisesc aceasta ca să nu mă înțelegi greşit, şi să nu vezi în claustrarea mea o călcare a prieteniei.

Ştiu că eşti reconstituită prin mine şi ştiu că sufletul feminin e pasiv, aşteptând să fie fecundat de spiritul şi valorile masculine. Dar nu îți socotesc criza atât de primejdioasă ca să renunț la hotărârea mea şi să mă apropii, să te mângâi.

Tu ai două căi de urmat: cea dintâi, anevoioasă şi riscantă până compromitere, e calea libertății perfecte. Poți rămâne pură, ecioară, luminată de un sens spiritual, chiar cu riscul de a părea în >chii celorlalți o vicioasă. Drumul e greu, pentru că femeia se orientează greu *singură.* Iar, pe această cale a libertății perfecte, trebuie să păşeşti singur. Rezervele sufletului feminin se consumă

repede şi, în lipsa unui alt suflet prieten, nu se mai împrospătează. O femeie, oricât ar fi de superioară, dacă nu se ataşează de o conştiință masculină cu care să comunice, luând şi dăruind, piere. Mediocritatea biruieşte întotdeauna asupra unei femei singure.

De aceea — deşi mă doare sfatul acesta, pentru că mireşti prietenă — apucă de la început cea de a doua cale, a fericirii prin abrutizare spirituală. Căsnicia e cel mai perfect fapt omenesc, când e concretizarea permanentă şi vie a unei fericiri etice. Şi e cel mai dezgustător când se înfăptuieşte prin laşitatea unuia dintre soți. Astfel înțeleg eu. Dar tu trebuie să vezi cum văd toți ceilalți căsnicia; o întovărăşire arbitrară a doi oameni care nu se cunosc, care sfârşesc prin a se suporta şi chiar împrieteni; o fericire călduță de cămin, mulțumiri resemnate, emoții mediocre de-a lungul unui şir de amanți sau de copii. Totuşi, căsnicia e inevitabilă; sufletul feminin oboseşte repede, iar trupul se insinuează, şi chemările lui nu pot fi înăbuşite.

Să nu crezi că sunt un mizantrop sau un anarhist. Sunt numai un puritan şi, dacă nu mă răzvrătesc viciile şi greşelile în libertate, mă întunecă şi mă înspăimântă mediocritatea adulterului inevitabil. Am cel mai sincer dispreț

pentru amant, care culege resturile (a fost *altul* înaintea lui, nu ?...) şi profită de inexperienţa sexuală a soţului, sărman funcţionar grăbit să adoarmă după o singură şi pripită îmbrăţişare... Am acelaşi dispreţ pentru soţ, care-şi caută soţie ca să poată avea apartament luxos, mâncare caldă şi copii. Oameni care nu tresar rostind: *acesta e copilul meu...*
Dar am ajuns prea departe, şi nu ştiu unde să mă întorc.
Pe tine te sfătuiesc să încerci amândouă căile. Urmează pe cea a libertăţii; în curând, te vei simţi sfârşită, deprimată, epuizată. Ai să vrei să-ţi treci grijile şi oboselile asupra unui soţ. Pentru că nu vei avea curajul să pleci singură, te vei lăsa purtată de un tovarăş care acum ţi-e necunoscut. Pentru că nu vei avea puterea să alegi *tu* soţul dintr-o mie de bărbaţi, te vei lăsa aleasă. Nu trebuie să te simţi jignită. Aceasta e soarta, menirea femeilor. E adevărat, eu am voit, şi acum vrei şi tu, să ajungi o femeie superioară. îţi mărturisesc, faptul acesta ar fi cea mai mare mulţumire a unei anumite părţi din viaţa mea. Dar nu-1 văd cu putinţă. Tu ai toate însuşirile şi toate păcatele femeii de elită. Orişicât m-aş trudi vei

rămâne capricioasă şi te vei pleca după fiecare înfrângere până la anulare. Tu eşti perfectă lângă mine. Dar drumurile noastre trebuiesc despărţite, mulţi ani. Tu nu vei avea puterea de a trăi *liberă* aceşti ani. Vei aluneca firesc şi iremediabil în mediocritate. Poate, nu mă vei uita; dar, la întoarcere, nu mă vei mai înţelege...
Toate acestea sunt triste, nu ? Le îndur şi eu, dar le ascult, pentru că ele sunt mai puternice decât mine; sunt ale destinului, ale sufletului tragic, pe care-1 desluşesc în lume şi în munţi.
Tu trebuie să te gândeşti întotdeauna că ceea ce *citeşti* în paginile acestea au fost *scrise* de mine; că dacă pe tine te întristează, mie mi-au scormonit viscerele şi mi-au însângerat sufletul. Tristeţea mea e întotdeauna mai disperată; pentru că mă tortureazǎ gândul acesta: un cuvânt, şi tristeţea s-ar preface în bucurii. Dar menirea mea e să nu spun cuvântul.
Iartă-mă că ţi-o spun de la început, dar eşti aproape nebun. Ieri fost la tine, am citit biletul de la uşă şi am ciocănit un sfert de îs. Erai acasă, pentru că aşa scria în bilet, şi apoi uşa era închisă, am strigat de mai multe ori: „Petre, sunt Petre, şi trebuie să-ţi irbesc." Sunt sigur că ai auzit. De ce nu mi-ai deschis ? Radu mi plânge că nici pe el nu-1 mai primeşti. Iar Nonora te bârfeşte •aznic prin oraş; răspândeşte zvonul că ai înnebunit, că nu mai mnzi la scrisori, că vrei să pari original. Ce s-a întâmplat între ? Vă ştiam prieteni. Şi apoi, ce s-a petrecut cu tine ?... Eu am venit să-ţi comunic un eveniment pe care nu 1-a aflat nimeni până acum: logodna mea. Aşa e că par stupid ? Dacă mi-ai cunoaşte logodnica, ţi-ai schimba gândul, aşa cum mi l-am schimbat şi eu. Am să fiu fericit; soţia mea mă va îndemna neodihnit să urc treptele, să *ajung.* Mi-a înţeles patima şi s-a entuziasmat. De acum, puterile mele de muncă sunt înzecite. Fac totul ca să-i plac ei, pătrund tot mai sus ca s-o văd mulţumită de mine. Urăsc şi mai feroce, pentru că, de acum, un fapt nu mă supără numai pe mine, ci fif& ea, care ar fi voit să fac *eu* acel fapt, iar nu altul.

Ţie ţi-am mărturisit, pentru că tu erai singurul care ştiai de dragostea mea şi de ambiţiile mele. Acum, lupta dintre cele două patimi a trecut, pentru că

amândouă s-au contopit într-una singură, covârşitoare: fericirea noastră...
Şi ţi-am mărturisit, de asemenea, pentru că toţi spun că eşti îndrăgostit de Nişka. Şi vreau să te previn că te aşteaptă un dezastru dacă o vei lua de soţie. Pentru că Nişka nu e de aceeaşi esenţă spirituală ca logodnica mea. Nişka nu te va putea aţâţa la muncă, la creaţie, la curaj. Tu vei găsi, mai târziu, o soţie bogată şi inteligentă, care te va ajuta mult; nu numai colaboratoare, ci şi un pas înainte social; trebuie să cauţi un nume şi o avere.
Logodnica mea nu le are; dar are acele însuşiri de care ţi-am vorbit. îţi doresc să nu pieri în mediocritatea care te înspăimântă. De altfel, ne vom vedea curând, nădăjduiesc.
Petre
XI
Prietenul meu, de ce mă înspăimânţi zadarnic ? De ce îmi prevesteşti un viitor în care tu însuţi nu crezi ? Tu ştii că eu n-am să primesc un soţ, că n-am să împlinesc o căsnicie mediocră. Prietenia noastră, veche de doi ani, crezi că nu m-a învăţat ceea ce trebuie să fac ?...
Am plâns iarăşi citindu-ţi paginile răutăcioase. Ai uitat, în vreme ce le scriai, că le va primi o prietenă care nu te-a văzut din noaptea de Ajun, o prietenă tulburată, în plină criză, dezorientată, fără ajutor. Nu poţi înţelege cât rău mi-ai făcut. începusem să mă bucur de primăvară, să nădăjduiesc o întâlnire apropiată. Voiam să-ţi fac o sumă de surprize. Ca să-ţi plac, am citit mult, din cărţile dăruite astă-iarnă. Mi-am însemnat pe o fâşie de hârtie mulţime de întrebări, asupra unor pasagii ciudate. Mă simţeam atât de fericită... Şi, deodată, scrisoarea ta, aspră şi mincinoasă.
Ce vrei să-ţi spun ? N-ai dovedit, în ultimul timp, nici un pic de bunătate, de prietenie, de mângâiere. Dintr-un capriciu, m-ai îndepărtat, după ce m-ai îndemnat, doi ani, să-ţi fiu aproape. Vrei
160
să-ţi spun mai mult ? Vrei să sfârşesc scrisoarea aceasta cu tânguiri de îndrăgostită ? Ar fi stupid şi inutil. Recitind paginile ultime ale corespondenţei noastre am înţeles că nimic nu te poate convinge de sălbăticia ta, nici chiar dacă ţi-aş spune că te iubesc. Te admir şi te invidiez că ai un suflet atât de aspru sau atât de nesimţitor. Tu minţi spunându-mi că suferi în singurătate; dacă ai suferi şi tu, nu mi-ai scrie scrisori în care să mă sfătuieşti la mediocritate, după ce doi ani m-ai ajutat să ies din ea.
Nu te înţeleg... E atât de senin afară, atât de cald, sunt atâtea flori... Şi eu plâng ca o adolescentă şi mă gândesc la hotărâri nebuneşti. Cum poţi rămâne în mansardă ? Te urăsc; eşti încăpăţânat ca o bestie... Iartă-mă; ştiu că voinţa ta te scurmă, te sângeră. Dar şi eu sânger; singură, fără prietenul meu, cu atâtea doruri neînţelese, în primăvară, cu tristeţea care mă copleşeşte... Nu ştiu ce am să c. Mă gândesc tot timpul la tine, îţi recitesc scrisorile, îmi ntesc cu Bibi tovărăşia noastră şi marea, şi vacanţele... Aş ge de ciudă că par sentimentală şi îndrăgostită, eu, prietena ta,
Nişka...
■■aştgx;.■.-•
XII
în *Jurnal:*
„Citind astăzi ultima scrisoare a Nişkăi am fost atât de disperat, -am simţit atât de singur şi părăsit, încât voiam să cobor în stradă, să alerg, s-o

întâlnesc şi să-i spun: mi-eşti dragă !,..
M-am hotărât să-i trimit acest caiet intim; ca să-mi înțeleagă faptul şi durerea, mai scriu aici câteva pagini, lămuriri finale.
Eu ştiam că Nişka m-ar fi primit tovarăş vieții ei. Ştiu, de asemenea, că Nişka e *singura* femeie pe care aş dori-o tovarăşă. Ea nu e numai o fată cu cele mai multe însuşiri; ea e *cieată* de mine; şi ea mi-e dragă. Scriu toate acestea cu amărăciunea celui ajuns la sfârşitul îndurărilor. Simt că nu mai mă pot împotrivi mult sufletului care se zbate, trupului care se răzvrăteşte. Simt că, dacă nebunia nu mă va stăpâni încă puține zile, năruirea eroismului va fi deplină şi definitivă. Mă simt atât de ruşinat vorbind de eroism aici, pe
151
această pagină care va fi citită de Nişka... Eu, care nu am putut tăcea până la urmă, care trimit *Jurnalul* ca prietena să afle cât am îndrăgit-o, cât m-a torturat şi m-a ispitit...
Nişka mi-e dragă, Nişka e perfectă, e liberă, e frumoasă, mi-e dragă... Acum, mai mult ca oricând, mă ispiteşte gândul: de ce să nu plec cu Nişka, chiar fără să fim soți, aşa cum a visat ea ?...
Şi cu toate acestea, trebuie să renunț. Trebuie să renunț pentru că aşa am voit eu, aşa vreau eu. Magia cuvântului îşi va face efectul. Am să pronunț şi să gândesc: voință *câteva* minute şi am să mă schimb...
Sunt mai trist, dar mai înseninat. Pot scrie, aşa ca să înțeleagă Nişka. Prietena mea, de care mă dezlipesc pentru totdeauna, ghicindu-i sfârşitul, înecată în ceață, în oraşul cu acoperişuri întinse...
Tovărăşia Nişkăi ar fi pentru mine singura fericire pe care aş putea-o aştepta. Nu se îndrăgeşte decât o singură dată, şi numai o dată se întâmplă ca sufletul fetei să-1 stăpâneşti. Dar eu nu pot crede în fericire. Mi-e teamă de fericire, mă înspăimântă. Nu pot s-o gândesc, nici s-o simt. Nu pot crede în *realitatea* fericirii. Or, tovărăşia Nişkăi se contopeşte în sufletul meu cu fericirea. Toate experiențele, toate încordările de până acum mi-au pogorât un sens tragic al existenței. Pentru mine, tragicul e efectiv, nu o vorbă deşartă de conținut, nici o spaimă copilărească. Eu mă simt dus de meniri. Menirile mă poartă prin voința mea. înțelegând că voința e ataşată de o *altă* voință, o ascult. Ultimii ani mi s-au desluşit în tâlcurile lor intime, care atunci îmi scăpau. întâlnirea cu Nişka, la începutul unei crize, a fost tragică, după cum tragică a fost prietenia noastră, prefăcută, în mine, în iubire; iubire din pricina şi, totuşi, împotriva voinței mele.
Eu nu pot crede în fericire. Viața mea va fi întunecată, amară, nostalgică, sobră, aspră, pentru că aşa vreau eu. Mai târziu, când eroismul nu va fi numai o țintă, poate sufletu-mi va oglindi alte lumi. Acum, sensul vieții acesta e.
Şi apoi, tovărăşia Nişkăi mi-ar fi în acelaşi timp un nesfârşit chin şi, poate, prilej de nimicire a prieteniei şi admirației *ei.* M-ar chinui Nişka, pentru că aş vrea să se gândească fără odihnă numai
162
la mine. N-aş răbda să admire pe un tenor, pe un pictor sau pe un sportsman. Aş vrea să mă admire *pe mine,* în toate aceste atitudini. Aş vrea să fiu eu tenor, eu pictor, eu sportsman.
Aş fi neliniştit, m-aş consuma lucrând şi aş sfârşi prin a nu mai lucra nimic.

Aş fi rămas tot timpul lângă ea, aş fi voit s-o am necontenit lângă mine, aproape, să nu-mi rămână nimic străin, nimic nemărturisit. N-aş mai fi putut munci, nici reculege. în puţini ani, lipsit de experienţe cerebrale, nu m-aş mai fi reînnoit. Evoluţia mea ar fi fost iluzorie. Voinţa mi-ar fi rămas aceeaşi, fără să se 'epăşească. N-aş fi împlinit nici una din operele făgăduite mie şi iişkăi.
Iar Nişka nu mi-e prietenă şi creatură decât prin viaţa mea lăuntrică, pe care am ştiut-o căli, modela, înfrâna. Nişka mă admiră, pentru că mă aflu sus, cu valorile şi năzuinţele mele. Dar dacă aceste năzuinţe nu se vor realiza *niciodată ?* Decepţia cea mare va fi a Nişkăi. Ea va regreta tot ceea ce crezuse mare, puternic, inedit în mine.
Şi apoi, chiar dacă aş putea *crea* lângă Nişka, m-aş simţi umilit. Nişka m-ar cunoaşte larvă, sobol muncitor şi orb, cu plânsul neputinţei, cu faţa descompusă de veghi, cu disperările şi înfrângerile deprimante. Nimic din seninătatea sigură, calmă, aspră, distantă pe care o admiră ea, de departe, în mine. M-aş arăta cu păcatele cărnii, cu slăbiciunile sufletului.
Toate acestea nu m-au împiedicat să-mi fie dragă Nişka, mult, mult. Dar dragostea nu are nici o înrâurire asupra vieţii de toate zilele. Ea va rămâne în suflet; nu mă înspăimânt s-o port, ani. De ce să mă tem de dragoste ? De ce să încerc s-o ucid, pentru că nu-i pot împlini chemările ?
Aceasta e o dovadă a puterii: să nu mă las purtat de dragoste, şi, să n-o urăsc, să n-o dispreţuiesc.
Vreau ca singura lumină străină îngăduită în suflet să fie Nişka. mă voi feri de ea, de acum. îmi va fi iarăşi bună prietenă şi ape. Mă voi coborî iarăşi în lume. Deşi n-am încă dovada inţii definitive."
* * *
Nişka, îţi trimit *Jurnalul* meu intim, a cărui ultimă pagină am sfârşit-o acum, ostenit şi istovit. Mă simt năruit, sfărâmat. De abia

mai am puterea să scriu. Nici nu mai recitesc. Cred că am scris multe fraze obscure. Mi se întunecă mintea. Mi-e somn şi tremur de oboseală. Am fost puternic, Nişka, crede-mă; am fost foarte puternic, am fost aşa cum voiai tu să fiu... Nu am lăsat pe nimeni deasupra-mi... Iartă-mă.
Singurul tău prieten.
Prietene, iartă-mi tot ce ţi-am scris. Cum să-ţi spun bucuriile şi lacrimile care m-au covârşit cetindu-ţi *Jurnalul ?* Am învăţat aproape pe dinafară paginile din Italia. Dacă eu aş şti să scriu, ţi-aş mărturisi acum multe. Dar de ce trebuie numaidecât să scriu frumos? Cele ce vreau să-ţi spun, le pot spune sincer şi fericit, aşa cum e sufletul meu acum.
N-am vrut să cred de la început; suna atât de ciudat „Mi-eşti dragă, Nişka !... " Ultimele tale fapte mă siliseră să te privesc ca pe un om *care nu poate* să fie îndrăgostit. Te vedeam atât de sus, atât de izolat... şi sufeream, eu care aveam nevoie de tine, şi care nu mă puteam înălţa...
Cum să-ţi spun ? Mi-e teamă să scriu aici: mi-eşti drag ! Pentru că ştiu că e mai mult decât aceasta. Mi-e teamă să nu crezi că sunt îndrăgostită. Poate sunt, dar sunt şi altceva. Dragostea fetelor e ciudată şi nestatornică. A mea nu ar fi putut fi altfel. Dar eu mă simt legată de tine mai adânc, mai definitiv. Nu eşti pentru mine soţul ideal, nici logodnicul suav, nici curtenitorul priceput. Eşti ceea ce eu nu vokni să cred că există, eşti un

Dumnezeu care m-ai făcut şi mi-ai dat suflet. Te-aş vrea stăpân, şi nu sunt umilită, pentru că te ştiu un *bărbat.* M-aş târî la picioarele tale, şi aceasta nu pentru că sunt îndrăgostită de tine, ci pentru că te simt puternic, mare şi creator al luminilor mele. Tot ce e luminos în mine ţi se datoreşte. Tu ştii, orice fată se îndrăgosteşte, în fiecare primăvară; dar dragostea trece, se uită, fără să lase urme. Eu mă simt a ta, simt că nu pot vieţui decât alături de tine, pentru că alături de tine gândesc şi simt, aşa cum vrei şi cele ce vrei tu. Nu ne mai putem despărţi. Nu trebuie să ne despărţim. De ce să te chinui, de ce să suferi şi

1

să-ţi risipeşti puterile ? Eroicul tău, care mă fascinează şi mă stăpâneşte, va fi de acum înainte rodnic. Tu ţi-ai trecut probele voinţei. Cele ce ai îndurat te-au călit îndeajuns. Nu duce renunţarea până la nebunie.

De ce să ne despărţim ? Tu îmi spui că îţi sunt dragă. Eu ţi-aş spune multe dacă nu aş fi atât de tulburată şi atât de grăbită.

Tu îmi mărturiseşti că eu îţi sunt fericirea concretă şi autentică. Pentru mine... De ce să nu rămânem tovarăşi, toată viaţa ? Nu ne vom mai întâlni altă dată. Nu vom găsi, nici unul, care să ne înlocuiască. Tu m-ai creat, m-ai creat, aşadar, pentru chemările sufletului tău. De ce nu mă iei?.

Acum, când ştiu că tu suferi *mai mult,* şi din pricina mea, nu mă sfiesc să te cer, să mă dăruiesc ţie. Mai târziu, fericiţi, tu puternic, eu aproape de tine, ai să-mi mulţumeşti. Viaţa ta îşi va ierde sensul fără mine. Apropierea noastră — de trupuri şi suflete nu va dăuna operei. Atunci când vei fi obosit, slab, deprimat, te oi mângâia. Nu m-ai învăţat *tu* aceasta ? Nu mi-ai sădit tu eţuirea feminităţii ?...

Nu te teme că vei fi larvă informă şi oarbă. Voi şti să uit atunci 'nd opera va străluci perfectă. Pe mine, care am fost atât de slabă, *i* mă înspăimântă slăbiciunile omenescului. Ştiu că tu vei izbuti, totdeauna, să le înfrângi.

Tu vezi soarele în dimineaţa aceasta ? Pe tine te nelinişteşte primăvara, te cheamă, te sfâşie ? Când vrei să ne întâlnim ? îmi voi lua şi eu licenţa în vară, şi vom pleca. Sunt bogată şi sunt liberă. Cu atât mai rău de cei ce rămân în urma noastră; ne vor bârfi aflând că am plecat fără să fim soţi. Noi vom fi soţi, dar fără martori şi fără oficiu. Nu e *frumos* aşa ? Nu e original, nu e nou şi e, mai ales, *real* ?Am putea pleca mâine. Vom aştepta vara.

Ce să-ţi mai scriu ? Sunt şi eu obosită şi fericită. Aş plânge uit, mă simt încă tristă. Prietene, spune-mi de ce sunt tristă acum tât de aproape de bucuriile pe care înainte mă temeam chiar să le isez ? Primăvara, altădată...

îţi înapoiez *Jurnalul,* aşa cum ai voit tu. Aş fi dorit, astă-noapte, itindu-1 şi recitindu-1, să transcriu anumite pagini. Dar nu mai e nevoie. *Jurnalul* e al *nostru,* nu e aşa ?

Pentru că, tu nu poţi spune decât *da,* acum. Criza ţi-a trecut. Nu mai ai nici un motiv să te împotriveşti vieţii noastre. Nebunia ta trebuie să se sfârşească aici. Gândeşte-te că tot ce ţi-am scris nu se mai poate uita. Eu aştept de la

tine fericirea sau moartea. *Tertium non...*
Dar nu va fi decât fericirea. Pe amândoi ne cheamă fericirea. Am fost destul trişti, întunecaţi. Te-am chinuit destul, şi eu am suferit destul din pricina nebuniei tale. Cum ai putea spune *nu,* în primăvară ? Nostalgia plecărilor se va preface în fapt. N-ai dorit tu, din adolescenţă, rătăciri pe ţărmuri, pe ape, printre munţi, cu *mine ?* Tu ştii cum îmi ard flăcările plecării ? Să colindăm, să colindăm... Tu ai să scrii amintiri; eu am să te ascult, seara, şi am să-ţi zâmbesc...
Câte nu vom împlini, împreună ? Te voi ajuta întotdeauna. Nu m-ai învăţat *tu* să-mi ajut tovarăşul pe care îl voi alege ? Te-am ales pe tine. Te cer, te vreau, îmi eşti drag şi îmi eşti stăpân. Nu mai ştiu nimic, nu mai ştiu nimic... Iar sunt tristă. Când ne vom vedea ? Am să fiu atât de... Nu ştiu, nu ştiu ce să-ţi scriu. Ţi-am spus atâtea... Mă simt ruşinată.
Dar tu trebuie să vii, să îmi vorbeşti, să plecăm. Tu nu mai mă poţi lăsa singură.
Acestea ţi le scriu acum, sfârşită, lăcrămând fără să înţeleg pricina. Prietena, prietene, care e
Nişka ta.
SFÂRŞITUL PĂRŢII A II-A
PARTEA A III-A
Azi, 8 aprilie, s-a sărbătorit Ipgodna Nişkăi cu fiul cel mare al niliei care o ţinuse prizonieră în vacanţa de iarnă. Acest fiu e giner, şi e îndrăgostit de Nişka.
Vestea am aflat-o de la Radu. Prietenul meu mă privea atent, ercând să pătrundă *dincolo.* Eu am zâmbit şi i-am spus: — Nişka a avut noroc; va fi o căsătorie fericită; amândoi sunt meri, frumoşi şi bogaţi...
Seara i-am scris: „prietenul tău îţi urează etc. E supărat că nu i-ai împărtăşit direct hotărârea ta. încă o dată, felicitări şi salutări. P.-S. Nădăjduiesc că îmi vei face, împreună cu logodnicul tău, o vizită. Ştii că eu ies atât de rar"...
De la 9 până la 20 aprilie, am muncit ca un nebun, disperat şi obosit. Ochii îmi lăcrămează de lecturi. Sunt palid, slăbit, fî Ina îmi tremură.
Astăzi m-am plimbat mult pe străzi, noaptea. In grădină, florile *t* liliac s-au trecut. Cărţile s-au adunat atât de multe în rafturi, încât am început a le rândui pe podele. Ferestruicile mansardei lăsau să mă înfioare adieri.
Aş vrea să-mi văd prietenii. Dar ei au obosit să vină şi să nu fie primiţi.
Aş vrea s-o mai văd pe Nişka.

*   *
22 aprilie. Vizita Vioricăi, cu obraz proaspăt, cu geanta plină 4e caiete şi cărţi. Lucrează la Academie pentru licenţă. îmi spune că Nişka şi-a amânat examenele pentru toamnă, că nu mai munceşte, ci ziua întreagă rămâne alături de logodnicul ei.
De la Bibi, ştie că Nişka nu mai e tristă, ci râde, glumeşte şi pleacă târziu de Ia ceaiuri dansante. Logodnicul ei e fericit că Nişka *;4M* schimbat.
Ascultam atent şi luminat destăinuirile Vioricăi. S-a înspăimântat de slăbiciunea mea, de tremurul mâinilor, de cearcănele ochilor, de mulţimea caietelor scrise.
— Ai să te surmenezi...
— Nu se surmenează decât cei care vor să se odihnească, zâmbii eu.

— Mai ai mult de lucru ?
— Până la toamnă. în toamnă plec...
— Unde ?
— Nici eu nu ştiu, Viorica... Nu plec, însă, înainte de a aduna rezerve pentru cinci ani. Pentru că nu ştiu dacă voi mai putea citj, acolo 11-^—
acolo unde mă duc...
Viorica mi-a mărturisit şi tristețile ei. Sfârşeşte Universitatea
şi nici un *prieten* bun, şi nu cunoaşte ceea ce ceilalți toți cunosc...
Şi se înspăimântă de viața pe care o va duce de acum. Va ajunge
profesoară într-un oraş de provincie. De abia va găsi timp să mai
citească o revistă, o carte la o lună. Ea, care răscoleşte acum
Academia... Şi cât ar lucra, dacă ar avea un sprijin... Câte n-a
nădăjduit în aceşti doi ani... Şi anii au trecut, atât de repede, stupid
de repede... Fireşte, are să sfârşească şi ea ca orice studentă de la
Litere; soție, în cel mai bun caz, unui profesor de liceu... Şi nici
nu-1 cunoaşte, încă. Ce frumos ar fi să îndrăgească un coleg şi să
ajungă amândoi profesori, aici, în oraş... Ce mult l-ar iubi... Dar
mai sunt câteva luni. După licență, va pleca acolo unde o va trimite
Ministerul. Trebuie să trăiască, nu e aşa ?...

Viorica, te răzvrăteşti zadarnic...
Nu mă răzvrătesc... Eu înțeleg că astfel trebuie să fie, înțeleg
toate visurile mele au fost visuri... Dar e aşa de trist... Tu eşti
iiat, poți pleca, poți cunoaşte tot, poți ajunge oriunde. Dar eu?...
î ştii că eu am să plâng în ziua licenței ?... Pentru mine, acolo e
irşitul... îmi sfârşesc tinerețea stupid, fără să fi cunoscut o
primejdie, o durere mare sau o bucurie mare...
— Viorica, toate acestea *trebuie* să se întâmple, aşa e firesc...
— Ştiu... Dar nu e trist ?
— Nu. înduri acum melancolia sfârşitului universitar, cum ai îndurat melancolia adolescenței definitiv depăşite. Trece... Ai să începi o viață nouă, cu oameni noi, cu locuri noi. Te-ai înlănțuit acum de anumiți tovarăşi, ai dorit anumite întâmplări care nu se vor împlini. Totul se uită... Câți dintre noi mai păstrează tristețea disperată a celei dintâi idile, în adolescență ? închei o epocă, şi încheierile sunt totdeauna triste. Datoria ta nu e să te laşi copleşită, ci să dai valori mediocrității, să găseşti sensuri tuturor faptelor care acum, în criză, ți se par stupide, ucigătoare, stinse... Lupta împotriva mediocrității biruieşte numai în două împrejurări: sau ieşind din ea printr-o nebunie a sufletului, sau transfigurând-o. Poți trăi în cea mai plată mediocritate fără a ajunge mediocru... E greu...
Viorica a plecat tot atât de tristă, iar eu scriu în caietul acesta cele ce mi-a mărturisit ea şi cele ce i-am răspuns.
Sunt atât de fericit să mă simt tânăr, proaspăt, cu piept larg şi ieri tari, îndârjit în lupta cu mine, cu lumea, cu destinul... Cine ir putea să mă *biruie,* acum ?
* * *
De ce s-au despărțit Măriuca şi Gaidaroff ? Măriuca se plimbă prin parcuri cu un student de la Politehnică. Gaidaroff e îndrăgostit de o necunoscută. Dragostea lor a durat doi ani. De ajuns. Acum fiecare apucă pe alt drum.

Măriuca aşteaptă o căsnicie pripită. Gaidaroff se pregăteşte pentru barou. Poate nădăjduieşte o soție cu zestre, cu nume, cu rosturi politice.
169
De Bibi am auzit veşti triste. Andrei aproape a zăpăcit-o. Şi)i îl iubeşte, îl iubeşte. Toți îi cunosc dragostea şi toți cunosc idența lui Andrei. Mi-au ajuns zvonuri că Bibi a făcut nebunii să-1 rețină, a încercat ultimul mijloc... Nu ştiu şi nu cred. Cum n-a înțeles, atâția ani, că nu o iubeşte ?
Schimbarea lui Radu mă înspăimântă. E torturat de un gând urd: să se călugărească. Dar e, încă, atât de păcătos... Eu l-am emnat să plece singur, să rătăcească, să uite îndemnul la ustrarea oficială.
îi înțeleg gândul, dar mă înspăimântă urmările. Misticismul lui iu, atât de întunecat, fără disciplină... Va păcătui în mănăstire nai mult. Iar liniştea nu şi-o va găsi.
Eu l-am sfătuit să-şi treacă ultimele două clase de liceu, părăsite m cinci ani, şi-apoi să se hotărască. Să mai aştepte, să mai diteze. Ascet şi singuratic poate rămâne şi în mijlocul celorlalți. ;etismul oficial şi poruncit e plin de ispite. Nu linişteşte, nu ;ninează. Călugăria nu e o alinare, ci tortură.
*
Şi tot n-am văzut-o pe Nişka. Eu nu pot să mă duc la Ea. *ți* ;pt la mine, sus în mansardă.
* *   *
Azi, aproape de înserat, pe bulevard, am întâlnit pe Nonora.
ase obrăznicia mea, scrisoarea fără răspuns şi nepăsarea cu care
isem să treacă lunile fără s-o văd.
Nonora a fost astăzi mai frumoasă, mai caldă, mai pătimaşă.
a mărturisit că e îndrăgostită de un tânăr actor, cu care se va
ători. Mi-a arătat fotografia lui, cu o dedicație stupidă şi
gălaşă. I-a sărutat fotografia pe stradă.
Ce-am simțit eu atunci, mai puternic decât voința mea, mai
ernic decât respectul pentru dragostea Nonorei ? I-am şoptit,
nurând:
— Nonora, hai la mine !...
— Acum nu se mai poate. Sunt logodită...
— Nonora, în toamnă plec, şi, după ce plec eu, casa se dărâmă, prea veche... nu vrei să vezi, *pentru cea din urmă oară,* ansarda?... Acum doi ani o îndrăgiseşi... Nu ai amintiri în odăița ea?...
— Ai să fii cuminte ?
— Ca un prieten.
Mi-a zâmbit, mi-a luat brațul — şi am plecat.
Eu îi simțeam trupul încordat, iar sufletul vast, vast...
■— A început să fie cald în mansarda ta...
Scoate-ți bereta, scoate-ți tot ce vrei...
Ai început să vorbeşti ciudat.
Nu, voiam să te sărut comod.
Nu se poate, -am strivit buzele şi i-am frânt mijlocul. Nu şi-a putut sfârşi
cu împotriviri.
Nonora, e inutil să te prefaci pudică... Aminteşte-ți.
— Nu se poate !... Acum sunt logodită. Cu atât mai rău pentru logodnicul tău... îmi placi şi mie. Nu te mai recunosc... Lasă-mă !

rațele mele erau prea tari. Copcile de pe umeri se deschiseră re. I-am zărit sânii, bruni şi speriați. Nonora, altădată mă lăsai să-ți sărut sânii...
— Acum ai să vrei mai mult— nu se poate !... De unde îmi ghicea Nonora gândurile ? Mă enervau împotrivirile
i de fecioară perversă. Ştiam că o puteam stăpâni prefăcându-mă
ocent, desfătând-o şi apoi luând-o ca un fur, fără apărare. Ani
Ies cealaltă cale. Am cerut-o, sincer şi direct. A început să râdă.
ghiceam tulburată, de primăvară, de simțuri, de purtarea mea,
de ineditul faptului pe care-1 înțelegea din ochii mei.
Trupul i l-am frânt. Brațele i le-am înlănțuit de brațul meu. Am despicat genunchii şi i-am stăpânit coapsele. Faptul s-a petrecut 'nainte ca Nonora să judece, înainte ca eu să şovăi.
171
Ne-am desfătat trupurile. — De ce ai făcut asta, de ce ai făcut asta *1*... în patul meu, între cărți, logodnica celuilalt plângea. Priveam pe ferestruică. Şi simțeam tulburarea nestinsă, şi iar doream trupul fetii cu mireasma florii de liliac.
***v**
Din scrisoarea către Petre.
«... Tu nu ai biruit, ci ai fugit din luptă. Am recitit cele ce mi-ai mărturisit la începutul primăverii. Lăudai logodnica pe care acum o socoteşti obstacol în viața ta de cuceriri sociale. Ai făcut acel pas pentru care trebuie să te chinuie mustrări; ai făgăduit, şi te-ai logodit. Apoi, într-o zi de reculegere, cu examenele trecute, ai înțeles greşeala şi ai fugit. Fuga ta nu e o dovadă de voință, ci un fapt laş. Ai fugit după ce îți dădusesi cuvântul de cinste că vei rămâne prins. Pentru mine, acest cuvânt există.
Acum, din acel oraş depărtat şi imens, îmi scrii că nebunia te-a mântuit. Te-a mântuit mediocru şi umilitor. Pentru mine eşti încă un învins.
Nu mi-au plăcut cuvintele de osândă împotriva logodnicei. Ea nu e vinovată. Ai fost atât de slab, încât ai urât făptura care ți-a Jovedit, efectiv, slăbiciunea. De ce s-o urăşti şi de ce să fugi ? rrebuia să rămâi aici, să rupi logodna, prefăcându-te îndrăgostit le alta sau prefăcându-ți vicii care s-o înspăimânte. Aceasta era îărbătesc, nu fuga. Acolo, în oraşul cu ispite, ai s-o uiți. E umilitor; *ra* fi o uitare organică, a sufletului născut din trup, nu a adevăratului luflet.
Şi-mi scrii că te simți puternic, mare, însetat şi mă îndemni să ac şi eu tot aşa, dacă mă vor surprinde împrejurări asemănătoare... ^u o singură deosebire; eu voi pleca *după* ce voi învinge. Plecarea nea nu va fi o fugă, ci faptul celui care vrea să-şi vindece rănile în ingurătate.
De altfel, eu nu am nevoie nici de plecare, nici de fugă. Viața şi ointa mea îmi sunt ajutor neînvins. Simt vara în mine şi în arbori, eva fierbinte îmi adună puteri neînchipuite. Nu mă întristează imic: nici risipirea cercului, nici logodna Nişkăi, nici plecarea
72
mea pentru atâția ani, nici dărâmarea casei în care am copilărit, a mansardei cu amintirile adolescenței, cu atâtea amintiri. Nu mă întristează, pentru că sufletul meu e atât de vast, încât cuprinde într-însul dureri, bucurii, înfrângeri, nostalgii, doruri, fără să se sfarme şi fără să se tânguie.
în jurul meu, toți sunt trişti de vară şi de despărțiri. De ce să fiu trist ? Eu

ştiu că toate acestea trebuiesc să se întâmple. Nu există decât două voinţi: cea cosmică şi cea eroică. Amândouă sunt tragice. ÎAimea trebuie să se plece şi să-şi primească ursita fără să murmure. Eu mă simt de acum *definitiv* deasupra celorlalţi. înapoi nu mă mai pot întoarce, pentru că sufletul e transfigurat. Nu ştiu dacă îmi înţelegi seninătatea, încrederea în paşii mei de-a lungul ţărilor şi inilor, sensul eroic pe care l-am desluşit după trei ani de încercări fi atâtea luni de chinuri. Claustrarea mea nu a fost o fugă, ci o meditaţie, o reorganizare a mijloacelor de luptă. Tu nu poţi înţelege preţuirea biruinţii, pentru că nu ştii cine mi-a fost duşman.
Am toate motivele să fiu trist, şi sunt totuşi exaltat. Nu o exaltare provizorie şi trucată. Acestea au trecut, o dată cu cele din urmă reminiscenţe ale adolescenţei. Exaltarea izvorăşte din îndurările mele, din ultimele experienţe, din sensul pe care *îl dau eu* lumii. Lumea vastă, nesfârşită; sufletul meu e vast; năzuinţele sunt nesfârşite şi împlinirile vor trebui să fie nesfârşite. Aceasta o spun
£lu, care am îndurat magia cuvântului „trebuie", oarele există; atât timp cât îl simt aproape de ce să mă întristez, ; să mă tulbur, de ce să plâng ? Nu mai am doruri, pentru că dorul se preface în realizare. Voi pleca. Nimic nu trebuie să mă ţină de vechile ţinuturi, de vechii oameni. în fiecare ceas, alţii. Tot mai departe, tot mai sus. Eu pot să gândesc acestea, pentru că eu le voiesc îndeplinite. Nu plec şi nu rătăcesc ca să uit. Nu voi uita imic. Cu cât mai mult se vor aduna amintirile, cu atât voi fi mai ricit. Nu fericit în sensul comun. Ci fericit, adică *eu însumi.* ... Sfârşesc această scrisoare prea lungă amintindu-ţi de fapta laşă, bicisnică şi mediocră. Nu ai dreptul să mă îndemni spre pildă, pe mine, care am păşit mult mai sus, fără ca nimeni să ştie să înţeleagă... "

m
* *
Prietenul meu îmi scrie.
„... Trecând prin Lausanne, am vizitat în sanatoriul universitar pe studentul tuberculos cu care am discutat acum două veri, la schit. E foarte rău bolnav, dar e senin. Studiază matematica fără să ştie medicii, mental. M-a întrebat de tine, m-a întrebat dacă fi-ai găsit credinţa sau stărui în prezumţiosul tău eroism. Nu am ştiut ce să-i răspund. I-am spus că mă rog lui Dumnezeu ca să-şi pogoare harul asupra-ţi şi să te mântuie de nelinişti.
Am întârziat mult de vorbă. El mi-a spus că se află pe urmele unei descoperiri ce întrece tot ce s-a împlinit până acum în lume. Mi-e teamă de prietenul nostru.
Nu ştiu nimic de la tine. Nu ne-am văzut şi nu ne-am scris atâta timp... De ce ne-am uitat noi, oare ? Nu-fi sunt, încă, cel mai bun prieten ?
Eu am început să mă vindec de dragostea încheiată atât de amar. Nu-fi pot scrie aici şi nu pot spune nimănui cât am suferit. Am plâns, m-am rugat de ea, m-am târât la picioarele ei... Eram aproape de nebunie, de sinucidere. Mă rugam lui Dumnezeu zi şi noapte. Studiul nu m-a alinat, ci numai credinţa. înţelegând că nimic nu se mai poate întoarce, am vrut să uit. Şi n-am putut uita decât acum, după un an, după rătăciri în care mi-am cheltuit *tot* ce aveam. Mă voi întoarce sărac, creştin şi dornic de muncă. Sunt mai adâncit. Tot ce stăruia adolescent în ochi, pe frunte, pe buze a pierit. Simt că

sunt mai amar, mai trist şi simt că voi rămâne veşnic aşa. Am fost înfrânt, am fost călcat în picioare, istovit. Acum, mă înalţ iar.
Tu ce mai lucrezi, ce mai plănuieşti ? Mi-au ajuns zvonuri despre o muncă înspăimântătoare, începută în toamnă şi sfârşită de abia acum. Aştept roadele. Eşti fericit că poţi lucra în tihnă, liniştit, netulburat de ispita dragostei. Prietenul meu, ascultă-mă: nu iubi. Vei suferi mult, vei îndura umiliri şi înfrângeri inutile. Caută liniştea, păzeşte-ţi-o. E singurul lucru care preţuieşte în viaţă... "
174
* •'..;*
Astăzi, 21 august, am privit soarele pogorând înapoia câmpurilor dobrogene. Sufletul mi-a fost străbătut de acelaşi orgasm al poftelor .vaste. în fiecare dimineaţă şi în fiecare amurg, eu privesc soarele. Acesta îmi aprinde în vine jarul fără care nu pot vieţui. Laud soarele în fiecare dimineaţă şi îl tângui în fiecare seară. Traiul meu e simplu şi aspru. Locuiesc aceeaşi odăiţă, la aceeaşi gazdă de acum doi ani. Dar nu mai scriu povestiri într-un caiet cu pagini albe. Şi în satul răsfirat pe coastă nu mai întâlnesc pe Nişka, pe Andrei, pe Bibi, pe Paul. întâlnesc alţi oameni şi le zâmbesc. N-am fost un ■ingur ceas trist. Rătăcesc pe câmpuri, sorb văzduh sărat, îmi ■dihnesc ochii în mare. Gândurile mele sunt acum greu de pogorât Fn scris. Sufletul meu e tot atât de cald şi păstrează tot atât de neatinsă preţuirea Nişkăi.
Nişka îşi petrece vacanţele la munte, lângă logodnicul ei. Mă gândesc la răstimpuri la ea, la vechii membri ai cercului, despre [care aflu puţine veşti. Nu sunt trist că toate acestea au trecut. Cele Ice văd *înaintea* mea, drumurile care mă îmbie, răspântiile cu vânturi, [cerurile cu ispite, întunericurile cu primejdii nu-mi îngăduiesc timp lă mă întristez. Sunt atâtea de cucerit, de aflat, de gustat... Sunt pământuri care mă cheamă, sunt insule care mă aşteaptă, sunt cărţi care mă doresc, şi atâtea topuri de hârtie albă, rece, ispititoare, care mă aţâţă. Altădată, mă întristam la fiecare amintire, la gândul unei despărţiri, al unei livezi înflorite, al unei seri de toamnă. Acum, amintirile mă îndârjesc până la turgescenfă. Eu *sunt,* şi ele *au trecut.* Gândul acesta mă înfrigurează de desfătări. Eu am rămas; cum de-aş putea fi trist pentru că am înfrânt moartea, am îndurat ani, şi am rămas?
Gândul de a mă crea, de a mă lumina pe mine fără a face din viaţa, creierul şi sufletul meu o capodoperă, îl împlinesc. Toate făgăduielile le împlinesc. Munca, veghile, rătăcirile pe câmpuri, pe ţărm mă desfată. Soarele, lumina, florile cu tulpini scămoase le-am îndrăgit. Nu mai mă simt singur. Ceea ce era altădată obscur i tăinuit în suflet, acum, stăpâneşte. Nu mă mai pot simţi singur: entru că sufletul limpezit în singurătate a rămas acum *singurul* eu suflet, şi vieţuind cu el nu mă mai tulbură dorurile şi neliniştile eluilalt suflet, înlănţuit de lume.
175

■

Acest caiet, început într-o zi de vară chinuită, se va încheia cât le curând. Şovăi să-mi încredinţez gândurile *de acum* unor pagini ecine cu paginile

scrise în altă vreme.
Caietul se va sfârşi firesc, iară strigăte, fără entuziasm, fără inguiri. Calm şi reţinut, aşa cum îmi va fi drumul. îl voi răsfoi, îteodată, serile. Şi mă va întări oglinda slăbiciunilor şi tulburărilor ire au fost înfrânte pentru că trebuiau depăşite.
#
*   *
Octombrie. Toamna e senină şi caldă. Sfârşesc examenele, cu fletul împrospătat de toamnă, zvârcolit de chemările ţărilor care i sunt streine. îmi pregătesc plecarea.
Am întâlnit pe Nişka. A şovăit, câteva clipe, apoi mi-a scuturat na. Nu ne-am întrebat. Eu o priveam: era schimbată, frumoasă, bucle negre deasupra frunţii palide. Am vorbit despre examene, ând că plec, mi-a cerut să mergem împreună la mănăstirea unde am cunoscut. Poate, ziua aceea va fi ultima zi a prieteniei stre. — Merg, Nişka, deşi, drumul la mănăstire nu va fi sfârşitul teniei. Astfel vreau eu, şi am dreptul să aleg, *aici...*
Ai-a zâmbit. Era atât de tulburată de întâlnire, de cuvintele pe i le spusesem, de privirile mele arzătoare şi stăpânite, încât
scos inelul de logodnică şi 1-a ascuns. Am zâmbit şi eu.
*
*   *
Date dimineţile au fost frumoase. A fost senin, şi trist, şi cerul şi câmpurile aspre, în dimineaţa întâlnirii noastre. Eu eram ît s-o ajut pe Nişka, să-i amintesc şi s-o conving că i-am rămas, cel mai bun prieten.
gară, am întâlnit-o cu aceiaşi ochi viorii, cu ovalul feţii mai
;u buzele mai palide.
Bună dimineaţa, Nişka !...
î început să-i vorbesc, să râd, să glumesc. I-am spus câte
îoi ne aşteaptă pe drumurile noastre. Al meu e, poate, un
drum de culmi; dar şi drumul ei merită să fie bătut sincer, voios, culegând desfătări. Ea era tot mai tristă, şi îmi zâmbea numai, alături de mine, privind, pe fereastra vagonului, câmpurile în toamnă.
Am ajuns, i-am luat braţul, şi am pornit pe cărarea ce înconjoară lacul. Amintirile se împrospătau, dureroase. Pădurea era acum ângerată, cu aleile pustiite, cu frunze multe luate de vânt. Drumul [mă îmbăta, mă înspăimânta. Mă înălţasem atât, în trei ani...
— Când pleci ?
— în câteva zile, Nişka.
— Ai să uiţi, nu ? JŞ4s-'.
Cum i-aş fi putut spune că nu voi uita, *niciodată ?*
— E stupid... nunta mea e la sfârşitul lunii... *iar* n-ai să fii... Am mângâiat-o pe păr, zâmbind.
- Ştii care va fi darul meu ? Un caiet alb, legat în piele, şi sus, pe prima pagină, o dată...
— Vreau să-ţi însemni viaţa. Când mă voi întoarce şi te voi găsi schimbată, înfrântă de mediu, de mediocritate... am să încerc să aflu toate împrejurările prin care sufletul născut din mine a pierit... Ştii, Nişka, mă pasionează agonia mea şi a făpturilor mele... E tragic; şi reconfortant pentru mine...
— De ce îmi spui toate acestea ?... A început să plângă, şi braţul ei tremura,

şi ochii se adânceau
sub lacrimi. O priveam, îmi ascultam sufletul răzvrătit. Ochii se înfigeau în zări, în cerul cu flăcări reci.
— Eu credeam că ai să mă mângâi, ai să mă ajuţi...
— Nişka, prevestindu-ţi fericirea în mediocritate, eu te mângâi. Te stânjeneşte cuvântul, ştiu. Spune-i atunci cum vrei: căsnicie, fericire comodă, în oraş de provincie, cu soţ cinstit, cu copii frumoşi... Alege tu cuvântul ... Eu vreau să-ţi spun că vei începe
viaţă nouă, care nu e cea pe care am ales-o amândoi, în anii prieteniei noastre, dar care te va face fericită, pentru că te va abrutiza spiritualiceşte...
177
- De ce îmi vorbeşti, de ce îmi spui toate acestea *1...* Nu ştii atât cât exişti *tu,* nu pot fi fericită ?...
- Ai să uiţi, Nişka, departe de mine ai să uiţi; cum ai uitat d te-ai logodit...
Am lăsat-o să plângă. în pădure se iscă vânt de ramuri. Zăream i albi adunându-se. Nişka tremura tot mai dureros. Aş fi voit mângâi, să-i spun că mi-e dragă... Dar sufletul era de acum n. Şi cu cât se tulbura pădurea, cu atât sufletul se însenina.
- Ştii ce vreau ?... Să căutăm trunchiul de lângă lac unde ii ghicit în palmă...
- Se apropie furtuna, Nişka...
- Vreau să-mi amintesc... Atunci era primăvară, era atât de] os, eram atât de naivi... Eram în anul întâi...
- Şi acum, eşti licenţiată. Şi e toamnă. Şi se apropie ploaie, eu 1 rece... Mergem spre gară, Nişka...
- Nu, nu... vreau să revăd şi mănăstirea, şi biserica...
- Nişka, se întunecă.
- Ce ne pasă nouă ? Nu mi-e teamă de ploaie, nu mi-e teamă dure... *Vreau sa* mai văd o dată...
Şi eu *vreau* să ne înapoiem. Tu trăieşti din amintiri, dar eu c din viaţă. Ce-mi pasă de amintiri ? Ce-mi pasă de ace$ 1 vară nostalgică ? îşi au locul lor în suflet, dar nu vreau să ie | spătez, acum, când se vesteşte ploaie... De ce să mă întorc i cu trei ani când viaţa mă aşteaptă, vastă şi ispititoare, *îl...* Mergem spre gară, Nişka !
s-a mai împotrivit. Lăcrăma, şi lăcrămile îi alunecau pe , ca din ochii unei icoane.
iurea foşnea, se risipea şi se aduna în vârtejuri de frunze, se întunecase. Am ieşit la câmp. Câmpul era întunecat, cu lustiită de soare şi brumă. Drumul către gară era de pe acum rat de ploaie.
uă, plouă. Ne ajungeau miresme de câmpuri rodite cu a norilor. Şi vântul iscat din munţi chinuia pădurea. Gemetele reau deasupra brazdelor.
Păşeam amândoi, cu frunţile plecate în ploaie. Niş^a plângea, blând. Eu îmi simţeam sângele răzvrătit de frig, muşchii înşerpuiţi pe oase, umerii încordaţi. Eram puternic, eram puternic, alături de lăcrămile Nişkăi...
în gară, am aşteptat tăcuţi cel dintâi tren către oraş. Priveam
cum plouă. De-a lungul copacilor loviţi de picuri, eu zăream ţări
bujumină, ţări cu zăpezi, cu oraşe... îmi gândeam drumul meu,
pătimaş de tot ce voi afla, de tot ce voi stăpâni în anii tineri, pe
care abia îi începusem... Nişka îşi alinta la răstimpuri pleoapele

leu batista albă şi mică.
S-a apropiat trenul.
, — Noi ne vedem astăzi pentru cea din urmă oară. Kt— Da, Nişka.
fer4-» Şi ne despărţim de acum...
— Pentru cinci, zece ani... Pe urmă, iarăşi ne întâlnim...
— Vine trenul, Nişka...
— Trebuie să plecăm, nu ?...
Fireşte, trebuie să plecăm. Eram numai noi doi în sala de aşteptare. Nişka, ridicându-se, mi-a arătat cu degetul obrazul, şi a zâmbit. Am sirutat-o pe gură, lung şi dureros ca un geamăt.
Ne-am urcai în vagon trişti, tulburaţi. Nu ne-am vorbit până la gară. în trăsură, i-am strâns iarăşi mâna.
— La revedere, Nişka !...
Oraşul se înseninase, proaspăt după ploaie. Am plecat, singur, pe străzile reci.
Universitatea e iarăşi înviorată în valul de studenţi tineri, «$? studente timide. Coridoarele se luminează de ochi, de zâmbete, de obraji. Sălile sunt tulburate de neastâmpărul celor din anul 1. în băncile din fund se aşează aceiaşi studenţi glumeţi, în băncile din "aţă aceleaşi studente cu mâinile albe.
Profesorul de logică stârneşte aceleaşi nelinişti. Totul e viu, e proaspăt, e nou. Nu cunosc pe nimeni. Ai mei s-au risipit. Bănuiesc în perechile stânjenite de ochii celorlalţi legături pe care anii le vor strânge şi apoi anii le vor desface.

*
* *
Ultima zi şi ultima noapte.
Eu plec, iar mansarda mea se va nărui. în locul casei bătrâne, altă casă — înaltă şi cenuşie — se va înălţa. întorcându-mă, nu-mi voi recunoaşte strada, copilăria, adolescenţa.
Povara amintirilor piere, o dată cu mansarda. Mă simt uşurat, liber, zvelt, pătimaş şi odihnit. De ce să-mi amintesc, la orice pas în odăiţa scundă, trecutul ?...
Cărţile au fost coborâte în lăzi. O parte mă vor întovărăşi dincolo de ţară, o parte mă vor aştepta în podul bunicei. Rafturile sunt acum goale. Mansarda mea pare ciudată, rănită, ciuntită. Cadrele au fost coborâte, globul de la lampă ridicat. Hârtiile din sertare, adunate şi scrise vreme de zece ani, *Jurnalele* din liceu, caietele de povestiri şi gânduri, înghesuite într-o ladă. Mi-am ales numai câteva plicuri, câteva hârtii.
Seara, a venit Radu şi s-a întristat, în timp ce eu răscoleam sertarele şi rânduiam cărţile în ladă. Se întrista amintindu-şi cum m-a cunoscut în gimnaziu. Cum ne-am împrietenit, şi nopţile de adolescenţă, şi lectura timidă a celor dintâi pagini scrise, şi adunările prietenilor... Marcu şi Petre la Paris. Un prieten la Geneva, altul la Torino... Ceilalţi, risipiţi prin oraş, printre oameni străini nouă... Se întrista amintindu-şi şi de Nonora, de Ajunul cu bucurii, de colinde, de Bibi, de Viorica...
— Eşti copil, Radule... Se dărâmă doar *zidurile.*
Răsfoiam hârtii multe, ca să nu-mi vadă ochii. Lacrămile lui erau mai

puternice decât voința-mi încruntată. Trebuia să mă grăbesc. în zori, mă deşteptam.
Radu lăcrăma, fumând. Lumina îngheța între rafturile goale, deasupra patului fără iconiță.
Am tresărit o singură dată; când am găsit cutia cu amintiri uitate. Am zâmbit citind însemnările pe plicul [unei cărți] de vizită: „La ce te gândeşti? La cel care trebuie să moară..." Am zâmbit deschizând plicul cu dată din aprilie şi scrum de țigară. Se mai afla în cutie paşaportul meu pentru Italia, şi între filele paşaportului, la rublica: *„Les personnes qui accompagnent leporteur dupasseport",*
o fâşie de mătase şi o fotografie de a Nişkăi, cu dedicația: *„Devinez, devinez toujours"...* Am pus cutia în ladă, alături de fotografiile din copilărie, din liceu, din Universitate.
— Radule, încearcă să fii *tu* aici în ziua când se va dărâma casa...
El a plâns, eu l-am îmbrățişat. Trecuse miezul nopții. Mă simțeam ostenit şi strein.
— Radule, în zori, mă deştept... Să ne despărțim...
b' Ne-am sărutat, pe amândoi obrajii. Eu i-am dăruit cea mai frumoasă carte pe care am găsit-o în lada mea deschisă. El tot ce a avut asupra-i: un pieptene şi un carnet.
L-am întovărăşit în curtea cu trandafiri îngropați, cu tufe de liliac. Se făcuse frig, frig. Felinarele pâlpâiau la colțuri de stradă.
— Să te găsesc sănătos, Radule...
Acum, scriu această ultimă pagină. Caietul îl voi purta cu mine, rătăcind.
Nu sunt trist, nu plâng. Ci mă simt numai obosit, obosit, de lupta care a durat prea mult şi prea crâncen.
Trenul meu despici dealuri şi câmpuri brăzdate. M-am închinat soarelui care s-a înălțat în cerul rece Toamna e senină şi înalbăstreşte pădurile.
Revărsările de viață mă înăbuşă. Aş vrea ca trenul să alerge, să cutreiere, să mă coboare în gări necunoscute. Poftesc oraşul strein ca pe un fruct zemos. Poftesc anii care îi voi petrece într-însul ca pe un trup. Viața mă cheamă, vastă şi diversă, înspăimântătoare în ispite, cu geana vânătă. Drumul mă ?—* '" Nu las în urma mea nimic; nici amintiri, nici lacrămi, nici tristețe. Totul e înainte, în oraşul strein, în lumea nouă care mă aşteaptă. Toate gândurile, toate dorurile se încordează către anii dinaintea mea, la cele ce va trebui să împlinesc, la cele ce va trebui să cunosc şi să îndur.
Nu mă înspăimântă nimic. Viața mă ațâță ca o primăvară perversă. Nu voi lăsa să-mi scape nimic din cele ce mi-a făgăduit, în fiecare dimineață, voi renaşte. în fiecare noapte, mă voi dărui,..

Cerul e acum însângerat şi calm. Soarele se pogoară, alături de cțfpădure şi un râu. Ascult cum aleargă trenul însetat de văzduh. Câmpul cu roadă însămânțată mă tulbură. Ochii nu mi-i pot dezlipi de zarea către care aleargă trenul, neodihnit.
Sufletul meu e aspru, vast şi senin. înapoia mea, îi bănuiesc pe ceilalți. înainte, simt fluturări de meniri.
SFÂRŞIT